

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

Etnická a jazyková identita Maďarů na Slovensku

Michaela Minasová

© 2018 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Michaela Minasová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Etnická a jazyková identita Maďarů na Slovensku

Název anglicky

Ethnic and linguistic identity of Hungarians in Slovakia

Cíle práce

Cílem diplomové práce je zjistit hlavní atributy, které vzájemným působením vytváří etnickou identitu maďarské menšiny na Slovensku se zvláštním zřetelem na jazykovou identitu a jazykovou situaci tohoto menšinového společenství. Dané téma bude řešeno z perspektivy generačního srovnání.

Metodika

Teoretická část práce se opírá o teoretické poznatky vycházející ze studia odborné literatury a dalších relevantních informačních zdrojů. Empirická část je založena na kvalitativním výzkumu, během něhož budou pořizeny narativní a polostrukturované rozhovory se zástupci vybraných generací maďarské menšiny na Slovensku.

Doporučený rozsah práce

60-90

Klíčová slova

Identita, etnicita, jazyk, Maďaři na Slovensku, kvalitativní výzkum.

Doporučené zdroje informací

Bardí N., Fedinec F., Szarka L. *Minority hungarian communities in the twentieth century*. Columbia University Press. 2011. ISBN 978-0-88033-677-2

ERIKSEN, T H. *Etnicita a nacionalismus : antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. ISBN 978-80-7419-053-7.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

IRMANOVÁ, Eva. *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*. Ústí nad Labem : Albis International, 2005. ISBN 80-86067-67-X

ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin : možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-86429-83-0.

ŠUTAJ, Š. *Maďarská menšina na Slovensku v 20. století*. Bratislava : Kalligram, 2012. ISBN 978-80-8101-638-7

Předběžný termín obhajoby

2018/19 ZS – PEF (únor 2019)

Vedoucí práce

PhDr. Sandra Kreisslová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 5. 10. 2017

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 9. 10. 2017

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 30. 11. 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Etnická a jazyková identita Maďarů na Slovensku" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30.11.2018

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé diplomové práce, PhDr. Sandře Kreisslové, Ph. D., za přínosné rady a odborné vedení této diplomové práce. Dále patří můj dík účastníkům výzkumu, kteří se uvolili věnovat mi svůj volný čas a bez nichž by tato práce nemohla vzniknout. V neposlední řadě všem těm, kteří mi při terénním výzkumu vstřícně poskytli zázemí a pomoc při zprostředkování rozhovorů.

Etnická a jazyková identita Maďarů na Slovensku

Abstrakt

Diplomová práce se soustředí na fenomén konstrukce a udržování etnické identity na příkladu maďarské menšiny žijící na Slovensku. Hlavní zřetel je kladen na subjektivní prožívání etnické identity z pozice jejích nositelů (tj. etnické vědomí), jazykovou identitu a interpretace zlomových historických událostí sdílených v kolektivní paměti slovenských Maďarů. Tyto atributy se během výzkumného šetření projevily jako zásadní při sebeidentifikaci s maďarským etnikem a zároveň působily jako prostředek vymezení se vůči slovenské majoritě. Teoretické zázemí práce předkládá pojmy a koncepty spojené s problematikou kolektivních, respektive etnických identit. Empirická část práce se opírá o interpretaci výsledků narativních a polostrukturovaných rozhovorů provedených se zástupci maďarské menšiny na Slovensku.

Klíčová slova: identita, etnicita, jazyk, kolektivní paměť, menšina, Maďaři, kvalitativní výzkum

Ethnic and linguistic identity of Hungarians in the Slovakia

Abstract

The focus of the MA thesis is to analyse the phenomenon of ethnic identity and ethnic maintenance on the example of the Hungarian minority living in Slovakia. With the main consideration being given to the subjective experience of ethnic identity from the position of its bearers (i.e. the ethnic consciousness), the linguistic identity and to the interpretations of pivotal historical moments surviving in the collective memory of Slovak Hungarians. During the research investigation these attributes were proved to be essential while self-identification with the Hungarian ethnic group and simultaneously acted as ethnic boundary markers towards the Slovak majority. The theoretical background of the thesis presents terms and concepts related to the issues of collective, respectively ethnic identity. The empirical part is based on the interpretation of the results, which narrative and semi-structured interviews with representatives of the Hungarian minority has brought.

Keywords: identity, ethnicity, language, collective memory, minority, Hungarians in Slovakia, qualitative research

Obsah

1 Úvod	7
2 Cíl práce a metodika	9
3 Literární rešerše	17
4 Teoretická východiska	20
4.1 Teoretické přístupy studia etnicity, národa a nacionalismu	20
4.2 Etnická identita jako druh kolektivní identity	22
4.3 Jazyk a jeho role v kontextu konstrukce etnické identity	27
4.4 Kolektivní paměť ve vztahu k etnicitě	28
4.5 Asimilace a integrace v kontextu etnických a národnostních menšin.....	31
5 Praktická část	35
5.1 Kontextualizace současného stavu maďarské menšiny na Slovensku z historické perspektivy	35
5.1.1 <i>Pohled do nejstarších dějin osidlování jižního Slovenska</i>	35
5.1.2 <i>Cesta ke vzniku „pomyslného“ národa Maďarů</i>	38
5.1.3 <i>Trianonská smlouva a formování maďarské menšiny v Československu</i> .	42
5.1.4 <i>Slovensko-maďarské vztahy během válečného a poválečného období</i>	44
5.1.5 <i>Situace maďarské menšiny v socialistickém Československu</i>	51
5.1.6 <i>Situace po roce 1989</i>	52
5.2 Oblastní specifika a současná situace maďarské menšiny v místě výzkumu ..	54
5.3 Konstrukce etnické identity maďarské menšiny na Slovensku.....	60
5.3.1 <i>Etnická identita pohledem narátorů</i>	60
5.3.2 <i>Představa „domova“ pohledem slovenských Maďarů</i>	64
5.3.3 <i>Sdílené dějiny v kolektivní paměti Maďarů na Slovensku</i>	65
5.3.4 <i>Jazyková identita Maďarů na Slovensku</i>	77
5.4 Shrnutí a zhodnocení výsledků výzkumného šetření	89
6 Závěr	94
7 Seznam použitých zdrojů	96
7.1 Literární zdroje	96
7.2 Elektronické zdroje	100
7.2.1 <i>Zdroje použitých obrázků</i>	102
8 Přílohy	103

Seznam obrázků

<i>Obrázek č. 1: Hranice Předlitavska a Zalitavska po Rakousko-Uherském vyrovnání .....</i>	<i>40</i>
<i>Obrázek 2: Mapa Slovenska se změnami hranic během druhé sv. války.....</i>	<i>45</i>
<i>Obrázek 3: Obyvatelstvo v okresech SR s národností maďarskou .....</i>	<i>54</i>
<i>Obrázek č. 4: Kulturně-geografické oblasti Maďarů na Slovensku .....</i>	<i>56</i>
<i>Obrázek č. 5: Podíl obyvatel s mateřským jazykem maďarským .....</i>	<i>77</i>

Seznam tabulek

<i>Tabulka č. 1: Seznam narátorů .....</i>	<i>15</i>
<i>Tabulka č. 4: Ukázka maďarských výrazů slovanského původu.....</i>	<i>37</i>
<i>Tabulka č. 2: Vývoj počtů maďarské menšiny na Slovensku v čase .....</i>	<i>39</i>
<i>Tabulka č. 3: Procentuální zastoupení obyvatelstva ve vybraných obcích dle národnosti a mateřského jazyka .....</i>	<i>55</i>
<i>Tabulka č. 5: Ukázka slovenských výrazů infiltrovaných do slovenské maďarštiny .....</i>	<i>58</i>

Seznam příloh

Příloha 1 - Příklad dvojjazyčného informování veřejnosti 1

Příloha 2 - Příklad dvojjazyčného informování veřejnosti 2

1 Úvod

Předkládaná diplomová práce se zaměřuje na problematiku konstrukce a udržování etnické identity maďarské menšiny žijící na území Slovenské republiky. Národnostní a etnické minority jsou součástí většiny států světa a oprávněně se tak stávají předmětem studia mnoha vědních oborů. Vedle sociologie a politologie, lze jmenovat také sociální a kulturní antropologii, z jejíhož pohledu je maďarská menšina zkoumána i v této práci. V souvislosti s menšinovými společnostmi se můžeme zabývat řadou nejrůznějších otázek, které v době globalizace zůstávají vysoce relevantní. Často vyslovovanou otázkou bývá například: Jakým způsobem menšiny úspěšně integrovat do majoritní společnosti? Integrací se rozumí takový průběh adaptace na většinové prostředí, při kterém si národnostní a etnické menšiny jsou schopny ponechat určitá kulturní, náboženská či další specifika. Abychom tyto otázky mohli zodpovědět, vždy je nejdříve nutné porozumět dané národnostní nebo etnické menšině a vnášet toto téma i do veřejné diskuse. Jelikož soubor prvků, které konstruují etnickou identitu, je pro každou skupinu jedinečný, neexistuje tedy univerzální „návod“ jak k menšinám přistupovat, abychom nebránili jejich kulturnímu, resp. etnickému rozvoji. Proto je žádoucí, aby vznikaly výzkumy a studie, které budou osvětlovat procesy identitární konstrukce jednotlivých minoritních skupin. Mohou tak přispět k vnášení porozumění do vztahu mezi menšinou a většinovou společností.

Diplomová práce je členěna do několika částí. Nejdříve bude představen cíl práce a metodika použitá pro sběr dat a při jejich analýze a interpretaci. V následující části budou rozebrána stěžejní teoretická východiska, která úzce souvisí s problematikou identitárních konstrukcí, jako je například etnická identita. Budou přiblíženy přístupy ke studiu etnicity, národa a nacionalismu se zvláštním ohledem na konstruktivistický přístup, k němuž se práce přiklání. Následně budou nastíněny koncepty konstrukce kolektivních identit potažmo etnické identity a podrobněji se bude práce věnovat také roli jazyka a kolektivní paměti v kontextu etnicity, neboť se tyto prvky v průběhu bádání ukázaly jako zásadní při konstrukci etnické identity oslovených příslušníků zkoumané menšiny. Poslední kapitola bude věnována vymezení pojmů etnická a národnostní menšina společně s představením asimilačních a integračních teorií.

V úvodu praktické části bude současný stav maďarské menšiny zasazen do historického kontextu. Současná situace zkoumané menšiny v místě výzkumu bude přiblížena ve druhé kapitole empirické části. Zde bude také geograficky vymezena tzv.

paócká oblast. Následně bude biografický materiál získaný prostřednictvím narativních a polostrukturovaných rozhovorů detailněji interpretován v závislosti na attributech etnické identity, jež byly během výzkumného šetření identifikovány jako klíčové. Nakonec budou shrnuty výsledky této diplomové práce.

2 Cíl práce a metodika

Cílem diplomové práce je zjistit, jaké atributy nabývají relevantního významu při konstrukci etnické identity Maďarů na Slovensku. Identifikované prvky, které se v narativních rozhovorech ukázaly pro etnickou identifikaci, resp. rozhranění mezi „my“ a „oni“ jako zásadní, byly následně podrobeny hlubší analýze a interpretaci.

Pro výzkum identitárních konstrukcí, jako je například etnická identita, se jako optimální přístup ukázal kvalitativní výzkum. Kvalitativně orientovaný výzkum poskytuje možnost získat hlubší vhled do dané problematiky. V případě této práce může nabídnout kýžený detailní náhled do vnitřního prožívání národnostního citění zkoumané skupiny. Nutno však upozornit na jistý deficit kvalitativního zkoumání, a to, že brání širší paušalizaci. Zobecnitelnost, jež v kvantitativním výzkumu zajišťuje náhodný výběr a velikost výzkumného vzorku, zde není možná. Přesto je pro daný případ, z výše uvedených důvodů, kvalitativní forma bádání vhodnější.¹

Výzkumné šetření se uskutečnilo ve dvou slovenských obcích s vysokým podílem obyvatelstva maďarské národnosti, konkrétně v Balogu nad Ipľom a Veľké Čalomiji. První návštěva vybraných obcí za účelem výzkumu se uskutečnila v červnu 2017, dá se považovat za přípravnou fázi sestávanou z „mapování terénu“. Což zahrnovalo zjistit ochotu místních spolupracovat a budovat vzájemnou důvěru, a také prostřednictvím zúčastněného pozorování získat obecný přehled o běžném životě slovenských Maďarů, například jakého jazyka místní využívají v každodenních interakcích. Badatelka měla v terénu své dva průvodce neboli „gatekeepers“, což jsou osoby, které výzkumníkovi pomáhají se vstupem do terénu a zprostředkovávají kontakt s dalšími informátory. Tito dva průvodci se s autorkou znají již několik let a panuje mezi nimi přátelský vztah. Již během přípravné fáze se vyskytla možnost zúčastnit se místní svatby a oslav dnů obce², jež se staly zajímavými událostmi pro provedení zúčastněného pozorování. Pořizování rozhovorů probíhalo intenzivně v průběhu dvou měsíců od února do dubna roku 2018.

Stěžejní technikou sběru dat se během výzkumného šetření stalo narativní a polostrukturované interview. Rozhovory byly provedeny se zástupci vybraných generací

---

¹ Blíže k rozdílu mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem srov. DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost. Příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN: 80-246-0139-7.

² „Deň obce“ jsou společenské akce pořádané samosprávami obce většinou doprovázené kulturním programem.

maďarské menšiny na Slovensku v kombinaci se zúčastněným pozorováním. Během samotného narativního rozhovoru měl narátor/narátorka³ vyprávět svůj životní příběh v kontextu určeného tématu. Jedná se o volné vyprávění, do kterého tazatel zasahuje minimálně, jeho role se zúží na empatické a „aktivní“ naslouchání, aby podpořil vypravěče v jeho vyprávění. Tazatel pouze koriguje plynulý tok vyprávění a „drží“ narátora u zkoumaného tématu. Zmíněná volnost pomáhá odhalit subjektivní zkušenosti narátorů, které by skrze standardizované dotazování mohly zůstat skryté. Narativní rozhovor umožňuje sledovat, co vypravěč považuje ve svém životním příběhu za důležité, za nositele významu, a co ignoruje jako bezvýznamné.⁴

Druhá část rozhovoru poskytla prostor pro doptávání, byly rozvinuty zajímavé nebo problematické oblasti navozené vyprávěním a zároveň byl narátor tázán na témata, jež sám nezmínil. Opakovaně se během výzkumu z narativních rozhovorů postupně vyvinulo polostrukturované interview, které vyžaduje předem připravené schéma otázek či témat, jež výzkumník může volně přizpůsobovat dané situaci. Vypravěči většinou tápali ve výběru úvodních slov, případně sdělení životního příběhu proběhlo, avšak velmi rychle a ve zkratce. V těchto případech bylo do rozhovoru vstoupeno osobou tazatele ve snaze položenou otázkou motivovat narátora k dalšímu, pokud možno narativnímu vyprávění. Leč ne vždy byla otázka dostatečně otevřená, aby iniciovala ke kontinuálnímu vyprávění nebo narátor nebyl schopen vypravovat samostatně. Pak bylo přistoupeno k předem stanoveným základním tematickým okruhům: představení narátora; zaměření na jednotlivé etapy života: dětství, studia, nástup do práce, narození potomka; popis „běžného“ týdenního cyklu; představení regionu; představení rodiny.

Výběr dotazovaných se uskutečnil v souladu s požadavky na více-generační zastoupení a na základě stanoveného kritéria, příslušnosti k maďarské menšině žijící na území Slovenské republiky. Oslovení prvních narátorů se odvíjelo od předešlého osobního kontaktu s autorkou, ti pak zprostředkovali setkání s dalšími jedinci ochotnými zapojit se do výzkumu, získávání informátorů tedy probíhalo dle metody „sněhové koule“.

Interview se uskutečnila v domácím prostředí dotazovaných, což bylo shledáno jako nejpohodlnější varianta pro dotazované. Zároveň se jednalo o výhodný výběr

---

³ Pro zjednodušení textu bude dále užíváno generické maskulinum coby souhrnné označení mužů a žen. Pokud bude potřeba odlišit narátorky a narátory na základě jejich genderu, bude to explicitně vyjádřeno.

⁴ HÁJEK, Martin, HAVLÍK, Martin, NEKVAPIL, Jirí. *Narativní analýza v sociologickém výzkumu: přístupy a jednotící rámeček*. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2012, Vol. 48, No. 2: 199–223

z hlediska možnosti nahlédnutí do domácností narátorů, a také proto, že se zde cítili přirozeně. Ve dvou případech k interview došlo v kancelářských prostorách v místě pracoviště, to pak zákonitě znamenalo kratší dobu jeho trvání. Jinak průměrně trval jeden rozhovor 2,5–3 hodiny a převládala při nich přátelská atmosféra, od většiny oslovených bylo badatelce nabídnuto tykání. Každé interview bylo zaznamenáváno na nahrávací zařízení a následně došlo k jejich transkripci, analýze a interpretaci. Jelikož nahrávacím zařízením se stal mobilní telefon⁵, dotazovaní rychle přestali vnímat jeho přítomnost. Několikrát muselo být vyprávění přerušeno z důvodu odchodu na toaletu, v těchto chvílích zůstávalo nahrávání stále zapnuté. Jeden z dotazovaných autorku několik dní po interview kontaktoval a požádal o nezveřejnění určitých informací, čemuž bylo pochopitelně vyhověno. Nikdo z oslovených rozhovor neodmítnul, narátoři často vítali zájem o maďarskou menšinu osoby žijící mimo Slovensko a Maďarsko. K předem domluvenému interview nedošlo pouze v jednom případě z důvodu nemoci dotyčného. Rozhovory probíhaly česko-slovensky, autorka hovořila v češtině a dotazovaní vyprávěli ve slovenském jazyce. Žádná nedorozumění nebyla vyzorována. Vzhledem k vzájemné podobnosti těchto jazyků byla transkripce zapisována v češtině, aby jazyk používaný při psaní diplomové práce byl jednotný.

Rozhovor je vždy jedinečným výtvorem interakce mezi dotazovaným a tazatelem, jako takový je ovlivňován mnoha faktory. Narátor při vyprávění postupuje selektivně, vypráví z aktuální perspektivy a vybírá interpretace, jež považuje za vhodné pro konkrétní rozhovor. Selektivnosti paměti se věnuje například slovenská socioložka Zuzana Kusá, která rozlišuje několik typů selekce, ty se objevují i v získaných biografických vyprávěních. Vyprávění životního příběhu podléhá *selekci z hlediska dnešních zájmů*, jelikož paměť obecně determinuje vztah mezi minulostí a přítomností, v biografických vyprávěních je minulost vždy její aktuální rekonstrukcí. Narátor také *selektuje* některé *soukromé* informace jako „*historicky nepodstatné*“. Paměť dále potlačuje negativní zážitky, které přestávají být aktivními složkami paměti z vícero, především pak sebezáchovných důvodů, to Kusá označuje za *Pollyanin princip selekce paměti*. Vypravěč se při výběru informací, které sděluje, dostává pod tlak všeobecně rozšířených interpretací historických událostí, tj. *selekce pod vlivem „dominantní paměti“*. Individuální paměť se

---

⁵ Mobilní telefony dnes představují běžnou součást života, sami narátoři měli v průběhu rozhovorů telefon ve své blízkosti.

stále přebudovává prostřednictvím akceptovaného veřejného příběhu dějin, který se formuje v závislosti na mass médiích a oficiálním dějinném výkladu.⁶ Tento typ selekce se během výzkumu objevoval nejzřetelněji, přičemž „dominantní paměť“ je rozuměna kolektivní paměť slovenských Maďarů. S vědomím těchto selekcí bylo k analýze a interpretaci získaného biografického materiálu přistupováno.

Nejen principy selekce ovlivňují biografická vyprávění, ale i mnoho dalších faktorů, velmi významným je osoba tazatele. Jelikož žádný vedený rozhovor nemůže být nikdy plně objektivní. „*Objektivní terénní výzkum z neutrální výzkumné pozice neexistuje, a za předpokladu, že se pole dokonce teprve konstituuje dialogem a osobním nasazením výzkumníka a zkoumaného, mohl by nezaujatý pohled také sotva přinést relevantní informace*“.⁷ V průběhu rozhovoru vzniká mezi narátorem a výzkumníkem vztah. Už při samotném představení výzkumu může dojít k ovlivnění dotazovaného, v tomto případě například informacemi o zaměření diplomové práce. Vzpomínky pak mohou selektovat podle toho, které se jim zdají pro zkoumané téma relevantní. Proto proběhlo představení výzkumu spíše zevrubně a bylo doplněno vysvětlením, proč je zaznamenávání životních příběhů z pohledu badatelky důležité a že každý člen určitého společenství se podílí na formování tzv. kolektivní, resp. etnické identity a z toho důvodu, že je záměrem badatelky primárně získat jejich životní příběh. Takovýto způsob představení výzkumu byl vybrán také s cílem navodit pocit, že právě dotyčný je k poskytnutí rozhovoru kompetentní. Přes popsanou snahu, se však nelze úplně vyhnout určité míře ovlivnění, a to z důvodů, které vysvětluje výše uvedená citace.

Autorka byla narátory přijímána způsobem, jenž určoval její věk, pohlaví, státní příslušnost a jistě i přátelský vztah s průvodci, kteří ji s narátory seznámili. Mladý věk autorky byl výhodou při rozhovorech s mladou generací, neboť nevznikala komunikační bariéra vyvolávaná vnímáním postavení výzkumníka při rozhovoru jako nadřazené osoby.

---

⁶ KUSÁ, Zuzana. 1995. *Problém pravdivosti informácií v životopisných rozprávaniach*. Genealogicko-heraldický hlas 5: 17–20.

⁷ EISCH, Katharina (2001): *Erkundung und Zugänge I: Feldforschung. Wie man zu Material kommt*. In: Löffler, Klara (Hg.): *Dazwischen. Zur Spezifik der Empirien in der Volkskunde*. Hochschultagung der Deutschen Gesellschaft für Volkskunde in Wien 1998. Wien: Institut für Europäische Ethnologie: 27–46. (Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Ethnologie der Universität Wien, Bd. 20). Cit. dle NOSKOVÁ, Jana. *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury*. Brno, 2006. Disertační práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Vedoucí práce: PhDr. Martina Pavlicová, CSc.

Tazatelka byla přijímána přátelsky a narátoři otevřeně hovořili o svých postojích. Příslušníci starší a střední generace se zase cítili oprávněni „poučít“ badatelku o době, kterou neprožila. Naopak informace o studijním zaměření autorky nebo jejím vztahu k víře mohly vést k tomu, že určité oblasti života narátorů nebyly v jejich vyprávění postihnuty a cíleně mohly být vybírány jiné v domnění, že by tazatelku mohly zajímat. S vědomím tohoto byli narátoři ujišťováni, že veškeré informace, jež jsou pro ně samé důležité, nabývají relevantnosti i pro výzkum. Vliv výzkumníka nefiguruje jen v průběhu samotného rozhovoru, následná analýza též probíhá dle subjektivního hlediska, stejně jako interpretace a vůbec výběr pasáží vhodných pro interpretování. Na vědomí bylo bráno také badatelky vlastní zařazení do různých sociálních kategorií, a při vedení rozhovorů i při analýze a interpretaci materiálu z nich získaných, bylo postupováno v souladu se snahou oprostít se od těchto sociálních determinantů.

V průběhu výzkumu a stejně tak při následné analýze bylo postupováno v souladu s etickou směrnicí České asociace pro sociální antropologii. Všichni participanti výzkumu byli obeznámeni s výzkumným tématem a srozuměni s pořízením nahrávky, přičemž dotazovaní byli ujištěni, že pořízené zvukové záznamy budou uschovány v soukromém archivu autorky a získaná data poslouží výhradně pro účely této diplomové práce. V rámci ochrany soukromí byli dále narátoři anonymizováni.

Celkem bylo pořízeno 13 rozhovorů s relativně vyváženým genderovým zastoupením, šest žen a sedm mužů. Věková hranice se pohybovala od 28 let do 79 let. Pracovně byla skupina narátorů rozdělena do tří generačních skupin, konkrétně se jedná o mladou, střední a starší generaci. Mladá generace je v této práci zastoupena do 33 let, tvoří ji dvě ženy ve věku 28 let a jeden muž ve věku 33 let. Všichni zástupci mladé generace jsou zaměstnáni v sektoru služeb s ekonomickým zaměřením, včetně narátorky, která se v době, kdy probíhal rozhovor, nacházela na mateřské dovolené. Pro tuto skupinu je typické vysokoškolské vzdělání a studium ve slovenském jazyku. Střední generaci zastupují čtyři osoby, z toho dvě ženy a dva muži ve věkovém rozmezí 40 až 51 let. Profesionální zaměření informátorů se ve většině orientuje na oblast vzdělávání. Všichni zástupci jsou vysokoškolsky vzdělaní, přičemž základní a střední vzdělání probíhalo v jazyce maďarském a vysoké v jazyce slovenském. Vyskytuje se zde jeden případ studia na univerzitě v Maďarsku, tedy v maďarském jazyce. Starší generace zahrnuje šest osob s věkovým rozmezím od 63 let do 79 let. Signifikantní pro tuto skupinu je dosažení

středoškolského vzdělání v maďarském jazyku. Starší generaci tvoří převážně důchodci, z nichž jeden je stále spolkově činný. Více informací o narátorech je uvedeno níže v tabulce č. 1. Vzorek dotazovaných zahrnuje jak „běžné“ příslušníky maďarské menšiny, tak členy, kteří se aktivně podílí na veřejném životě například členstvím v zastupitelstvu obcí a kteří aktivně usilují o udržování etnické identity slovenských Maďarů prostřednictvím národnostního vzdělávání, či spolkovou činností.

Tabulka č. 1: Seznam narátorů

Pohlaví	Narátor	Zaměstnání	Věk	Vzdělání
Žena	A	Účetní	28	Základní, středoškolské i vysokoškolské na školách s vyučovacím jazykem slovenským
Žena	B	Účetní – tou dobou na mateřské	28	Základní, středoškolské i vysokoškolské na školách s vyučovacím jazykem slovenským
Muž	C	Služby	33	Základní, středoškolské i vysokoškolské na školách s vyučovacím jazykem slovenským
Muž	D	Ředitel základní školy s vyučovacím jazykem slovenským	40	Základní a středoškolské vzdělání na školách s vyučovacím jazykem maďarským. VŠ s vyuč. j. slovenským
Žena	E	Kantorka	47	Základní a středoškolské vzdělání na školách s vyučovacím jazykem maďarským. VŠ s vyuč. j. slovenským
Žena	F	Podnikatelka	47	Základní, středoškolské i vysokoškolské na školách s vyučovacím jazykem maďarským
Muž	G	Ředitel základní školy s vyučovacím jazykem maďarským	51	Základní a středoškolské vzdělání na školách s vyučovacím jazykem maďarským. VŠ s vyuč. j. slovenským
Muž	H	Člen zastupitelstva jedné z vybraných obcí	63	Základní i středoškolské vzdělání na školách s vyučovacím jazykem maďarským
Žena	I	Účetní	64	Základní i středoškolské vzdělání na školách s vyučovacím jazykem maďarským
Muž	J	Penzista	65	Základní i středoškolské vzdělání na školách s vyučovacím jazykem maďarským

Žena	K	Penzista	68	Základní i středoškolské vzdělání na školách s vyučovacím jazykem maďarským
Muž	L	Penzista: výkonný člen organizace Csemadok a bývalý člen zastupitelstva jedné z vybraných obcí	70	Základní i středoškolské vzdělání na školách s vyučovacím jazykem maďarským
Muž	M	Penzista: bývalý školní inspektor	79	Základní vzdělání na školách s vyuč. j. slovenským, SŠ vyuč. j. maďarský, VŠ s vyuč. j. slovenským

Zdroj: vlastní zpracování

3 Literární rešerše

Ke zkoumanému tématu v této diplomové práci existuje celá řada odborných prací. Relace slovensko-maďarských vztahů a vývoj maďarské menšiny na území Slovenské republiky řeší jak odborná literatura a odborné články, Většina odborné literatury od českých autorů se soustředí zejména na dějiny Maďarska obecně, problematikou maďarské menšiny konkrétně na území Slovenska se zabývá autorka Eva Irmanová v publikaci *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*⁸. Autorka se věnuje třem tematickým okruhům; zkoumá postavení maďarské menšiny na Slovensku, priority zahraniční politiky a to, jak maďarská komunita ovlivnila slovenský politický vývoj v letech 1989–2002. Tato kniha také předkládá statistický základ o Maďarech na Slovensku a upozorňuje na rozsah vlivu otázky maďarské menšiny na Slovensku z globálního hlediska, neomezuje se tedy pouze na lokální význam.

Vhodnou výchozí publikací, která zasazuje maďarskou menšinu do historického kontextu, je *Maďarsko: Stručná historie států*⁹ sepsaná významným českým hungaristou Richardem Pražákem. Zaznamenává dějiny Maďarska od příchodu maďarských kmenů do karpatské kotliny v průběhu pátého až devátého století po současnost. Maďarský pohled do historického diskurzu vnáší László Kontler s monografií *Dějiny Maďarska*¹⁰, na kterou se však snáší kritika právě kvůli nacionálně podmíněnému pohledu na maďarské dějiny. Výklad dějin Maďarska česko-slovenských a maďarských autorů se v jistých ohledech liší, proto je vhodná komparace obou interpretací.

Ze slovenských autorů, kteří se zabývají maďarskou menšinou na Slovensku, lze uvést předního sociologa Šefana Šutaje, který zkoumá situaci této menšiny hlavně v období od konce druhé světové války po současnost. Jeho kniha *Maďarská menšina na Slovensku v 20. století*¹¹ je rozdělena do tří tematických částí. První se věnuje popisu dějin maďarského a slovenského národa, které jsou dle autora v podstatných prvcích společné, avšak rozdílnost vidí v jejich interpretaci. V druhé části autor předkládá charakteristiku

---

⁸ IRMANOVÁ, Eva. *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*. Ústí nad Labem: Albis international, 2005. ISBN 80-86067-67-X

⁹ PRAŽÁK, Richard. *Maďarsko: Stručná historie států*. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-269-4

¹⁰ KONTLER, László. *Dějiny Maďarska*. 2. vyd. NLN-Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-616-3

¹¹ ŠUTAJ, Štefan. *Maďarská menšina na Slovensku v 20. století*. 1. vyd. Bratislava: Kalligram, 2012. 398 s. ISBN 978-80-8101-638-7. Dále lze také zmínit Šutajovy monografie: *Maďarská menšina na Slovensku v letech 1945–1948, Nútené presídlenie Maďarov do Čiech* nebo *Reslovakizácia*.

maďarské menšiny v letech 1945–1950 a události té doby, které měly vliv na její vývoj. Poslední teoretický okruh se věnuje porevoluční době, za pomoci statistik popisuje socio-demografické charakteristiky maďarské menšiny na Slovensku a poukazuje na složitost slovensko-maďarského vztahu, který je doprovázen statistickými změnami deklarované národnosti. Je vhodné uvést také slovenského etnologa a kulturního antropologa Jána Botíka, jehož výzkumy též cílí na bádání o kultuře a identitě národnostních menšin Slovenska. Maďarské menšině, jakožto nejpočetnější na Slovensku, ve svých pracích věnuje značný prostor. Velkým přínosem nejen pro tuto práci se stala publikace *Etnická história Slovenska: k problematike etnicity, etnickej identity, multietnického Slovenska a zahraničných Slovákov*. Autor se zde z etnologicko-historického hlediska zabývá vývojem a kulturními specifiky deseti různých národnostní žijících na území Slovenska včetně samotné majority. Publikace přináší souhrnné pohledy na etnickou historii Slovenska.

Také rozsáhlá publikace *Maďari na Slovensku (1989–2004): Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do EU*¹² může poskytnout cenné informace k tomuto tématu. Kolektiv slovenských autorů maďarské národnosti předkládá ojedinělé souborné dílo vědeckých prací členěné do ucelených tematických okruhů, které mapuje vývoj maďarské menšiny a její současný stav z mnoha perspektiv. Zachycuje politický vývoj na státní i regionální úrovni, změny v demografické struktuře, spolkovou činnost, stav křesťanské a římskokatolické církve na Slovensku, až po umění a architekturu. Pozornost si zaslouží zvláště část zpracovaná Bélom Lászlom s názvem *Maďarské národnostné školstvo*, neboť prací zabývajících se maďarským národnostním školstvím totiž není mnoho. Autor zde dokumentuje vývoj od konce první světové války, kdy se v jejím důsledku poprvé zformovala maďarská menšina na území Slovenska, resp. Československé republiky. Postupně zachycuje stav národnostního školství v jednotlivých dobách, až do roku 2004, přičemž své poznatky opírá o statistická data.

Anglicko-jazyčných zdrojů ke sledovanému tématu není mnoho. Kniha *Minority hungarian communities in the twentieth century*¹³ zachycuje devadesátiletý vývoj maďarských menšin na území Rakouska, Československa a dalších východoevropských

---

¹² FAZEKAS, József, HUNČÍK, Peter a kol. *Maďari na Slovensku (1989–2004): Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej únie*. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008. ISBN 978-80-89249-16-9

¹³ BÁRDI, Nándor, FEDINEC, Csilla, SZARKA, László. *Minority hungarian communities in the twentieth century*. New York: Columbia University Press, 2011. ISBN 978-0-88033-677-2

zemí. Autoři Nándor Bárdi, Csilla Fedinec a László Szarka, maďarští historikové a antropologové, vytvořili důkladný přehled o sociální, politické, kulturní a etnolingvistické historii maďarské menšiny v období od první světové války, kdy v rámci destabilizace hranic a přerozdělování území docházelo k významnému nárůstu maďarských komunit mimo jejich rodný stát, až do současnosti. Monografie také detailně vypovídá o vztahu mezi maďarskými menšinami a většinovou společností v rámci zmíněných států.

Na závěr je nutné doplnit, že tématu se věnuje také řada absolventských prací jak bakalářských¹⁴, tak diplomových¹⁵ sepsaných studenty slovenských a rovněž českých univerzit. Disertační¹⁶ práce se zaměřují na obecnější témata, např.: vládní politiku Slovenska vůči menšinám na jeho území, a maďarské menšiny se tak dotýkají spíše v dílčích částech.

---

¹⁴ SKENDERIJA, Ivana. *Národní a regionální identita obyvatel jihoslovenské vesnice*. Praha, 2010. Bakalářská práce. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze. Vedoucí práce: PhDr, Dana Bittnerová, CSc.

¹⁵ Za všechny lze jmenovat diplomovou práci *Maďarské národnostné školství na Slovensku v súčasnosti* od Bc. Kristíny Kováčsové sepsané v rámci Univerzity Komenského v Bratislavě. Dále lze uvést také téma, které zpracoval Bc. Jan Boudník *Diskuze v současné slovenské historiografii o maďarské menšině mezi lety 1945–1948*.

¹⁶ SMETANKOVÁ, Daša. *Vládná politika voči národnostným menšinám na Slovensku*. Disertační práce. Praha, 2013. Fakulta mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze. Vedoucí práce: doc. JUDr. Jana Reschová, CSc.

4 Teoretická východiska

4.1 Teoretické přístupy studia etnicity, národa a nacionalismu

Existuje několik teorií, které vysvětlují etnicitu a v konceptu jejího původu se od sebe zásadně liší. Primordialisté považují etnicitu za odvěkou a přirozenou lidskou vlastnost a národ nebo etnikum za uzavřený celek, který spojuje jednotná kultura, historie a pokrevní původ. Etnická identita je podle nich něčím vrozeným, co je tzv. pokrevně předáváno. Podle odpůrců primordialismu nemůžeme tuto koncepci nazývat teorií, neboť její nekritičnost vůči dané problematice ji řadí mezi přístupy, nikoli ucelené teorie.¹⁷

Modernisté se s premisami primordialismu o prapůvodu národů a etnické identity neztotožňují. Oponují, že skupiny si vytváří svou etnicitu až při kontaktu se skupinami jinými a prostřednictvím etnické identity se vůči ostatním vymezují. Jinými slovy konstruuji si domnělou distinkci mezi „My“, příslušníky jedné etnické skupiny a „Oni“, členy skupiny jiné. Dle modernistů se tedy jedná o vztah, prostřednictvím něhož se etnicita vytváří.¹⁸ Z modernistického pojetí etnicity se dále rozvíjí konstruktivismus, ke kterému se přikláním i v této diplomové práci.

Teoretické přístupy při studiu etnicity, národa a nacionalismu jsou do jisté míry totožné. V dílech modernistických autorů často nebývají předmětem studia etnicita a národy samy o sobě, ale především nacionalismus. Dle Ernesta Gellnera, považovaného za představitele konstruktivismu, vznik nacionalismu podmínil přechod společnosti od agrární k industriální¹⁹, „*nacionalismus je plodem průmyslové společnosti, i když se někdy objevuje, více méně nahodile, ve společnosti agrární*“.²⁰ Národy jsou pak konstruktem, který je vytvářen skrze nacionalismy. Slovy Gellnera „*Je to nacionalismus, který plodí národy, a nikoli obráceně*“.²¹ Národy tedy nelze označovat za přirozené a odvěké, nýbrž jejich konstituce probíhala v reakci na dobové potřeby: „*nacionalismus není probuzení a prosazování těchto mytických, domněle přirozených a daných jednotek. Je to naopak*

---

¹⁷ ÖZKIRIMLI, Umut. *Theories of nationalism: a critical introduction*. 2nd ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010. ISBN 978-0-230-57733-6. s. 64

¹⁸ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*, Praha: Slon, 2012. 352 s. ISBN 978-80-7419-053-7. s. 45–71

¹⁹ GELLNER, Ernest André. *Národy a nacionalismus*. Překlad Jiří Markus. [1. vyd.]. Praha: Josef Hříbal, 1993. 158 s. Poznání; sv. 2. ISBN 80-900892-9-1. s. 51

²⁰ Tamtéž, s. 7

²¹ Tamtéž, s. 67

*krystalizace nových jednotek, vhodná pro podmínky nyní převládající“.*²² Základní rovina většiny Gellnerových úvah vychází z premis, že národy jsou fenoménem moderní doby tj. 19. a 20. století, a tedy jsou konstruktem specifických společenských a historických podmínek, které nastaly s příchodem modernity. Zásadním zlomem byla migrace z venkovských oblastí do průmyslových center, z níž vyvstaly dvě základní potřeby. Zaprvé nalezení sdíleného komunikačního kódu, který byl nutný pro domluvu jedinců z různých lokálních kontextů a za druhé nalezení nového životního rámce, jenž by pomohl při vyrovnání se s prudkými sociálními změnami.²³ „*Objevuje se tak nový typ kolektivní identity, která nahrazovala dosavadní, již nevyhovující společenské uspořádání spočívající v lokálních či příbuzenských poutech“.*²⁴ Dále se kodifikoval národní jazyk a došlo k vytvoření národního státu.

Zatímco Gellner vidí klíčový aspekt společenské dynamiky zmiňovaného období modernity v industrializaci, Benedict Anderson tento vývoj vysvětluje transformací feudální společnosti ve společnost moderní, přičemž vedle změn zapříčiněných přechodem na průmyslovou výrobu dle něj existují i další významné společenské procesy dané doby, jako třeba úpadek sakrálních monarchií a postupný nástup racionalistického sekularismu, které předcházely, a tedy do jisté míry ovlivnily zrod nacionalismu. Do té doby zajišťovalo právě náboženství pocit bezpečí a sounáležitosti. Po oslabení jeho vlivu ve společnosti vyvstala potřeba nového prostředku zabezpečování těchto pro člověka důležitých jistot. Odpovědí na tuto potřebu se stal národ.²⁵

Národy Anderson vnímá jako pomyslná společenství, „*imagined communities*“. Na základě antropologického přístupu navrhuje následující definici národa: „*je to politické společenství vytvořené v představách – jako společenství ze své podstaty ohraničené a zároveň suverénní“.*²⁶ Dále pokračuje: *Jde pouze o představu proto, že příslušníci ani toho nejmenšího národa nepoznají většinu ostatních členů, nikdy se s nimi nesetkají a ani o nich*

---

²² Tamtéž, s. 60

²³ BAHENSKÝ, František. *Etnicita v historické perspektivě. Prolegomena ke vzniku, vývoji a proměně etnické kolektivní identity*. [online]. Etnologický ústav AVČR. Praha. 2010, s. 13. [cit. 2018–11–12]. Dostupné z: http://eu.avcr.cz/miranda2/export/sitesavcr/data.avcr.cz/humansci/eu/Pracoviste/Oddeleni_historicke_etnologie/Etnicita_v_historicke_perspektive.pdf

²⁴ Tamtéž, s. 13

²⁵ ANDERSON, Benedict. *Představy společenství. Úvahy o původu a šíření nacionalismu*. Praha: Karolinum, 2008, ISBN 978-80-246-1490-8. s. 26–51

²⁶ Tamtéž, s. 21

neuslyší. Přesto však v představách všech přežívá obraz jejich sounáležitosti“.²⁷ Představa národa jako ohraničeného společenství se vytváří, neboť i ten největší národ má konečně, třebaže pružné hranice, a za těmi se nachází jiné národy, proto v lidských představách existuje národ jako vnějškově ohraničený.²⁸

Konstruktivismus nahlíží nacionalismus především jako politický princip, který z kulturních podobností činí fundamentální sociální pouto, a tak poskytuje domnělý pocit sounáležitosti a bezpečí.²⁹ Jednoduše řečeno v prostředí, kde jsou státy vnímány jako samozřejmost a nutnost, se konstruuje nacionalismus coby jednotící prvek k vytvoření a udržování těchto jednotek. S ohledem na „kmenové“ společnosti, které bez státu dokáží udržovat řád, nelze nacionalismus pokládat za univerzální jev, jelikož ani státy se nevyskytují univerzálně. V gellnerovském pojetí nacionalismus: „nevzniká, když neexistuje stát. Z toho ale nevyplývá, že otázka nacionalismu vzniká pro každý stát“.³⁰

4.2 Etnická identita jako druh kolektivní identity

Aby bylo možné popsat fenomén kolektivní, resp. etnické identity, je nejdříve nutné vymezit samotný pojem identita. Identita je podstatou každého člověka, platí tudíž univerzálně a je společná všem lidským kulturám.³¹ Nahlédneme-li do *Sociologického slovníku*, dočteme se, že identita je „Hluboký pocit vlastní totožnosti založený na prožívání vlastní komunity. (Jakým člověkem jsem a čím se liším od druhých.) Identita zahrnuje i hodnoty, kterým jedinec věří a na nichž zakládá smysl svého života („světonázor“, osobní ideologie)“.³²

Identita představuje klíčový prvek subjektivní reality. Na první pohled by se mohlo zdát, že je něčím, co nám bylo přirozeně dáno, statickou esencí lidského „já“, tak ji například vidí primordialističtí myslitelé, ovšem to by byl dle konstruktivistického přístupu

---

²⁷ Tamtéž, s. 22

²⁸ Tamtéž, s. 23

²⁹ GELLNER, Ernest André. *Národy a nacionalismus*. Překlad Jiří Markus. [1. vyd.]. Praha: Josef Hříbal, 1993. 158 s. Poznání; sv. 2. ISBN 80-900892-9-1. s. 64-68

³⁰ Tamtéž, s. 16

³¹ BAHENSKÝ, František. *Etnicita v historické perspektivě. Prolegomena ke vzniku, vývoji a proměně etnické kolektivní identity*. [online]. Etnologický ústav AVČR. Praha. 2010, s. 56. [cit. 2017-12-16]. Dostupné: <http://eu.avcr.cz/miranda2/export/sites/avcr/data.avcr.cz/humansci/eu/Pracoviste/Oddeleni_historicke_etnologie/Etnicita_v_historicke_perspektive.pdf>

³² JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. 288 s. ISBN 80-7178-535-0. s. 104

dojem klamný. Podle konstruktivistů Petera Bergera a Thomase Luckmanna, je identita jedince i skupiny (tj. kolektivní identita) odrazem dialektického vztahu individuálního vědomí a společnosti, neboť mezi všemi složkami subjektivní reality a společností existuje dialektický vztah. Skrze sociální procesy, jež jsou dány sociální strukturou, se identita vyvíjí a udržuje, dokonce může být obměňována i přebudována. Vzhledem k tomu, že se jedná o vztah oboustranný, identity takto vytvořené zpětně danou sociální strukturou také ovlivňují, udržují, obměňují nebo dokonce přebudovávají.³³ Docházíme tudíž k závěru, že na identitu nemůžeme nahlížet jako na primordiální substanci, nýbrž se jedná o produkt sociálních interakcí. Určité historické sociální struktury produkují různé typy identit, které jsou v každém případě dobře rozpoznatelné. V tomto smyslu lze tvrdit, že Američan má jinou identitu než Francouz nebo ekonom jinou než umělec apod. Typy identit je tedy možné v každodenním životě pozorovat a také si jejich odlišnost či podobnost jednoduše ověřovat. Pokud Američan pochybuje o jinakosti Francouzů, může se jet do Francie sám přesvědčit. Je ale potřeba dodat, že typy identit jsou výhradně sociálními produkty a představují relativně stabilní prvky objektivní sociální reality.³⁴

Konceptu osobní a kolektivní identity se věnuje německý egyptolog Jan Assmann, který (obdobně jako Berger s Luckmannem) zdůrazňuje dialektický vztah mezi „já“ a „my“, jež vysvětluje formulací zdánlivě protichůdných tezí. První říká, že osobní identita, tj. „já“, vzniká zvenčí, a to účastí na interakčních a komunikačních vzorcích skupiny. Zde je skupinová identita nadřazená identitě jednotlivce. Ovšem stejně tak, podle znění druhé teze, kolektivní identita nemůže existovat bez individualit, které ono „my“ konstruuje. Takové tvrzení naopak staví část nad celek. Paradox je pouze zdánlivý, jedná se o dialektiku závislosti a konstituce.³⁵ Kdy jednotlivec závisí na skupině a konstruuje svou identitu teprve díky roli, jež v rámci skupiny zastává a zároveň skupina se formuje až součinností jejích členů.³⁶

Assmann dále kolektivní identitu definuje jako „*obraz, který si o sobě vytváří určitá skupina a s nímž se identifikují její příslušníci. (...) Tato identita neexistuje „o sobě“*“,

---

³³ BERGER, Peter L., LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80-85959-46-1. s. 170–172

³⁴ Tamtéž, s. 170–172

³⁵ ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť: Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2001. ISBN 80-7260-051-6. s. 115

³⁶ Tamtéž, 116

nýbrž vždy jen té míře, v níž se k ní určití jedinci hlásí“.³⁷ V návaznosti na uvedený výrok můžeme konstatovat, že kolektivní identita není esenciální složkou, nýbrž se jedná o sociální konstrukt, jenž produkuje kýžený pocit sounáležitosti k dané skupině, ať už je to etnikum, národ nebo jiná sociální skupina. Konkrétní podoba kolektivní identity se projevuje společně sdílenými idejemi a zájmy, takové podobnosti jsou vytvářeny jako kontra-obraz k mnohdy nepřátelsky vnímanému „oni“.³⁸

Pokud kolektivní identitu definujeme jako pocit příslušnosti k určité skupině, pak etnická identita vyjadřuje příslušnost ke konkrétní skupině na etnickém základu.³⁹ Tato optika nám umožňuje etnicitu nahlížet jako specifický druh kolektivní identity.

O etnicitě jako o vztahu se poprvé zmiňuje norský antropolog Fredrik Barth ve své monografii *Ethnic Groups and Boundaries*. 60. léta 20. století znamenala ve společenskovědních kruzích převrat v nahlížení na etnicitu. Od té doby se badatelé začínali odklánět od primordiálního přístupu studia národa a etnicity a začala se prosazovat Barthem vyslovená teze, podle které etnické skupiny nedefinuje kultura, nýbrž sociální hranice neboli tzv. ethnic boundaries.⁴⁰ Na tuto myšlenku navazuje i současná kulturní antropologie. Etnicitu lze chápat jako systém faktorů, prostřednictvím kterých se identifikujeme s ostatními členy daného společenství. Každá etnická skupina disponuje kolektivně sdílenými prvky, mezi které patří nejčastěji jazyk, společné dějiny, náboženství či představa o společném původu, nicméně konkrétní sada faktorů je pro každou skupinu jedinečná.

Etnická identita je vnímána jako souhrn postojů a přesvědčení o sobě samých sdílených v rámci etnické skupiny. Etnicita je „utlumená“ a projevuje se hlavně v situacích, kdy dochází k mezietským kontaktům.⁴¹ Z toho důvodu také můžeme u menšinových etnických populací pozorovat silnější potřebu identifikačních znaků, symbolů či atributů jejich etnické identity.⁴² Skandinávský antropolog Thomas Hylland

---

³⁷ Tamtéž, s. 117

³⁸ LOZOVIUK, Petr. *Etnická indiference a její reflexe v etnologii*. In: Hirt, T., Jakoubek, M. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN: 80-86473-83-X.

³⁹ ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť: Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2001. ISBN 80-7260-051-6. s. 118

⁴⁰ KREISSLOVÁ, Sandra. *Etnicita a etnický konflikt z pohledu sociálních věd*. In: Šubrt, Jiří. *Soudobá sociologie VI: Oblasti a specializace*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN: 978-80-246-2558-4

⁴¹ PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2007. ISBN: 978-80-7367-709-1. s. 120

⁴² ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*. Praha 2009. ISBN: 978-80-86429-83-0. s. 47

Eriksen zastává názor, že jakákoli identifikace, tudíž i etnická, se děje pouze v procesu identifikování se s někým, nebo naopak v procesu vymezování se vůči svému okolí, tzn. hledání rozdílů vůči ostatním etnikům. Klíčový bod etnické identifikace dle Eriksena je tudíž vztah etnika k okolí. Zásadní význam přikládá kontrastům, díky kterým se skupiny odlišují od „těch druhých“ a tím si uvědomují svou jedinečnost. Konstruují tak domnělé kulturní hranice jakožto prostředek označení cizích a bližních.⁴³

Etnická identita má nejen integrační charakter, tj. že se díky ní cítíme být součástí nějaké etnické skupiny, ale také obsahuje etnodiferenční aspekt, tedy pocit odlišnosti od příslušníků skupin ostatních.

Ve společnosti lze najít i osoby a jejich počty nejsou zanedbatelné, jež nemohou jednoznačně deklarovat vlastní etnickou identitu, anebo pro ně nenabývá v procesu sebeidentifikace stěžejního významu. Termín „etnické anomálie“⁴⁴, který poprvé vyslovil Eriksen, je výmluvný. Jedná se o nestandardní druh etnické identity. Typické „anomální“ etnické kategorie zahrnují děti ze smíšených manželství nebo potomky migrantů v Evropě, zejména druhou a třetí generaci. Ti bývají bilingvní, ovládají jak jazyk mateřský, tak jazyk hostitelské země.⁴⁵ Označení etnické anomálie Eriksen volí v návaznosti na Mary Douglas. Douglas ve svém díle *Čistota a nebezpečí* definuje anomálii jako „(...) *element, který nezapadá do daného souboru či řady*“⁴⁶ a dvojznačnost jako charakter tvrzení schopných nabývat dvou interpretací. Tyto dva termíny je těžké rozlišit ve své praktické aplikaci, Douglasová uvádí příklad melasy (z anglického originálu „a treacle“). Ta nelze zařadit mezi pevné ani mezi tekuté skupenství. Vytváří v nás tedy dvojznačný smyslový dojem, přičemž je anomálií v klasifikaci jak pevného, tak tekutého, a tím zároveň vymezuje hranice, neboli vytváří obrysy obou skupenství. Při snaze čelit nejednoznačnosti místo toho, abychom podléhali tendencím schematizovat, můžeme dojít k negativnímu nebo pozitivnímu závěru. Vývoj může vést ke stigmatizaci anomálií nebo v pozitivním případě se vyvine nový vzorec, v němž budou mít anomálie své místo.⁴⁷ Ačkoliv kultura poskytuje

---

⁴³ ERIKSEN, Thomas H. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. 1. vyd. Praha: Triton, 2007. 268 s. ISBN 978-80-7254-925-2. s. 64–70

⁴⁴ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*, Praha: Slon, 2012. 352 s. ISBN 978-80-7419-053-7. s. 109

⁴⁵ Tamtéž, s. 109

⁴⁶ DOUGLAS, Mary. *Čistota a nebezpečí: Analýza konceptu znečištění a tabu*. Praha: Malvern, 2014. ISBN 978-80-87580-91-2. s. 75

⁴⁷ BELLÉR-HANN, Ildikó, CESÁRO, Cristina M., SMITH FINLEY, Joanne a kol. *Situating the Uyghurs between China and Central Asia*. Routledge, 2007. ISBN 978-0754670414. s. 220

kategorie, díky nimž jsou ideje a hodnoty skupiny uspořádány, přesto samy anomálie vyvolávají, jelikož jsou kulturní konstrukcí a žádné klasifikační schéma nedokáže zahrnout veškerou rozmanitost lidské zkušenosti se světem.⁴⁸

Český etnolog Leoš Šatava nabízí koncept „*Nejen-ale i*“, jenž vysvětluje v kontrastu k paradigmatu „*Bud'-anebo*“, který proklamuje myšlenku, že člověk je buď příslušníkem jedné etnické pospolitosti, nebo druhé a „třetí cesta“ je prakticky nemožná. Tu naopak multikulturalistická koncepce „*Nejen-ale i*“ připouští, a snaží se tak o propojení majoritní a minoritní složky. Všechny kultury nahlíží jako součást společného bohatství společnosti, hledá proto nové místo pro přetváření etnických a jazykových subkultur, a tím eliminuje jejich potencionální role jako zdroj konfliktu.⁴⁹ V případě, kdy společnost nepřipustí „hybriditu“ a nejednoznačné identity, zbývají dle Eriksena dva možné výsledky dané situace etnické identity menšin, a to asimilace dominantní skupinou nebo etnická konsolidace. Druhá možnost má dvě podoby: „*anomální skupina se může oddělit a prohlásit se za etnickou kategorii, anebo mohou její členové zůstat věrni etnické kategorii svých prarodičů, jakkoli jsou si vědomi své kulturní odlišnosti*“.⁵⁰

Norský antropolog demonstruje etnické anomálie na příkladu dětí pákistánských imigrantů v Norsku. Současné výzkumy ukazují, že se stále více identifikují s Norskem, nicméně doma se necítí ani v Norsku, ani v Pákistánu. Termín etnické anomálie tedy můžeme také použít pro definici identity potomků osob z určité etnické skupiny vycpaných v jazyku a kulturním prostředí skupiny jiné. Obdobně můžeme popsat identitu u jedinců z řad maďarské menšiny na Slovensku, kteří navštěvovali slovenské školy. Skutečnost, že se nemohou zařadit mezi Slováky, ani Maďary, pro ně může být do jisté míry stigmatizující. Na druhou stranu, pokud se naučí pracovat s oběma identitami a dvojznačnost tak obrátí ve vlastní prospěch, pak jim to může poskytovat mnoho výhod.

---

⁴⁸ SOUKUP, Martin. *Symbolické teorie Mary Douglasové*. In DOUGLAS, M. *Čistota a nebezpečí*. Praha, Malvern, 2014. 978-80-87580-91-2. s. 16

⁴⁹ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*. Praha 2009. ISBN: 978-80-86429-83-0. s. 17–19

⁵⁰ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-053-7. s. 110

4.3 Jazyk a jeho role v kontextu konstrukce etnické identity

Mezi základní pilíře etnické identity bývají tradičně řazeny historie, obývané území, kultura a společný jazyk. Jazyku je stále přisuzovaná významná role v souvislosti s etnicitou především ve středoevropské a východoevropské perspektivě.⁵¹ V reakci na rapidní pokles živých jazyků ve světě za posledních několik desítek let započaly snahy o jejich záchranu. Na jazyk se začalo nahlížet jako na kulturní kapitál etnika, neboť je úzce spjat s dějinami a kulturou dané společnosti.⁵² Také pro jmenovanou maďarskou menšinu je právě jazyk velmi důležitým znakem sebeurčení, jako takový se generačně předává a udržuje nejen prostřednictvím národnostního školství. Vazba mezi etnicitou a jazykem se ovšem nevyskytuje univerzálně v celé lidské populaci. Vhodný je příklad Irska, kde je hojně využívaným jazykem angličtina, přičemž irština hraje v životech místních spíše symbolickou roli. Angličtina zde prakticky vytlačila irský jazyk, a přesto není pochyb o existenci Irů jakožto národa.⁵³ Čili na světě najdeme i takové společnosti, které nepovažují jazyk za určující znak příslušnosti ke konkrétnímu etniku, ani vlastním jazykem v plné šíři nedisponují, a jejich etnické cítění není o nic slabší. Uvedené skutečnosti prokazují, že jazyk vlastní etnické skupině nelze považovat za jediný základní atribut etnické identity, tím méně za objektivní kritérium k určování svébytnosti dané skupiny. Mohlo by se zdát, že příklad Irska důležitost jazyka vyvrací. Ve většině případů však hraje velmi silnou roli. Na důkaz toho, jak významnou úlohu hraje společné jazykové zázemí v udržování etnického, resp. národního povědomí, můžeme vzpomenout např. evropská národní obrození 19. století, jejichž předním zájmem byla právě revitalizace jazyka. Velký zřetel byl v té době kladen na původní literární tvorbu a prosazení jazyka ve veřejném životě. Mnohé národy považují jazyk za zásadního nositele národních hodnot, což mimo jiné dokazují i puristické tendence o očištění jazyka od slov cizího původu.⁵⁴

Jak již bylo zmíněno, etnicita vzniká z dichotomie „my“ vs. „oni“, společný jazyk je také jeden z etnodiferencujících symbolů, pomocí kterého se skupiny vymezují vůči

---

⁵¹ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*. Praha 2009. ISBN: 978-80-86429-83-0. s. 37

⁵² Tamtéž, s. 37–43

⁵³ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*. Praha 2009. ISBN: 978-80-86429-83-0. s. 37

⁵⁴ VACULA, Richard. *Některé aspekty jazykové a etnické identity autochtonních obyvatel Provence*. Praha, 2003. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. Vedoucí práce PhDr. Jaroslav Štichauer. s. 22–23.

ostatním. Obzvlášť významnou roli může jazyk hrát tehdy, pokud neexistuje dostatek dalších znaků, které by vymezovaly určitou skupinu jako svébytné etnikum. To demonstruje Šatava na příkladu Lužických Srbů, mezi nimiž se najdou i tací, kteří až zbožňují lužickosrbský jazyk. Etnodiferenční funkci zde zastává ve spojitosti s odlišením se od Němců, a protože vedle jazyka existuje jen málo jiných specifíků, jež Lužické Srby od Němců odlišují, upínají se na velebení lužickosrbského jazyka.⁵⁵

4.4 Kolektivní paměť ve vztahu k etnicitě

Kolektivní paměť je vedle jazyka další relevantní složkou při konstrukci etnické identity. Přelomovým dílem na poli skupinové paměti se stala studie francouzského sociologa Maurice Halbwachse *Kolektivní paměť*, která po autorově smrti zůstala nedokončená a jejího dopracování se ujal Gérard Namer. Stěžejní tezí všech Halbwachsových publikací, na které staví i svůj koncept kolektivní paměti, je společenská podmíněnost paměti. Čímž říká, že lidskou paměť nelze myslet bez společnosti.⁵⁶ Autor rozlišuje individuální a kolektivní paměť, přičemž ale zastává názor, že individuální paměť v jejím nejužším pojetí de facto neexistuje, vždy je totiž sociálně podmíněná, přestože nositelem je jedinec.⁵⁷ Jinými slovy, impulzy k tomu, jaké věci máme do paměti vkládat, přichází z okolního prostředí, což vysvětluje na několika názorných příkladech. Pasuje se do role turisty v Londýně, který se poprvé ocitá v cizím městě a provází ho na několika procházkách pokaždé osoba jinak profesně zaměřená. Pokud město objevuje s architektem, předmětem zájmu se stávají převážně budovy a jejich uspořádání. Další průvodce, historik, naopak upozorňuje na historické události, které s danými místy souvisí. Podle výkladu umělce vnímá barevnost parků a linie paláců. S obchodníkem se dostává do rušných ulic, kde poznává místní obchody a nákupní střediska. Turista může městem procházet i sám s tištěným průvodcem nebo mapou, které mu poskytnou potřebné informace. Taková samota je ovšem relativní. Průvodce i mapu opět vytváří lidé, tudíž vzpomínky na město si utváří prostřednictvím cizích myšlenek (tj. autorů průvodce). Vzpomínky tedy zůstávají

---

⁵⁵ ŠATAVA, Leoš. *K problematice atributů etnické identity a územní příslušnosti*. Letopis, 1992. č. 1, s.142–147

⁵⁶ ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť: Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2001. ISBN 80-7260-051-6. s. 36

⁵⁷ HALBWACHS, Maurice. *Kolektivní paměť*. Praha: SLON, 2010. ISBN: 978-80-7419-016-2. s. 51

kolektivní, i když jsou spojené s momenty, ve kterých jsme vystupovali sami. Ač je turista v daném prostředí sám, stále ho doprovází určité množství různých osob, byť fyzicky přítomny nejsou, každý v sobě stále nosíme takovou společnost. Halbwachs příkladně uvádí, že při toulkách Londýnem vzpomínal na Dickensovy romány, jež četl v dětství, procházel tedy městem s ním. V tomto smyslu nejsme nikdy sami, ale přemísťujeme se v myslí do různých skupin.⁵⁸

Ve spojitosti se sociální podmíněností paměti pak Halbwachs rozpracovává koncept „společenských referenčních rámců“, kterých dle něj využíváme, abychom v rámci určité společnosti mohli fixovat a znovu nacházet své vzpomínky a bez nichž žádná individuální paměť tudíž nemůže existovat. Jan Assmann, který na Halbwachse navazuje, naopak existenci individuální paměti nepopírá, zároveň ale zdůrazňuje důležitost referenčních rámců v procesu vzpomínání: „*subjektem paměti a vzpomínání je pro nás vždy jednotlivý člověk, avšak je jím v závislosti na „rámcích“, které zajišťují organizaci jeho vzpomínky*“.⁵⁹ Skrze takovou interpretaci pak lze současně vysvětlit i zapomnění. Totiž, pokud vzpomínáno jest pouze to, co v přítomnosti disponuje svým referenčním rámcem, zákonitě upadá v zapomnění vše, co takový rámeček v přítomnosti nenachází.⁶⁰

V současné době se tématu kolektivní paměti věnuje například slovenská socioložka Zuzana Kusá, která rovněž pochybuje o individuální paměti v nejužším smyslu slova, jelikož jedinci mají tendence individuální vzpomínky vždy vztahovat k všeobecně akceptovanému historickému příběhu, jež si zkonstruovala společnost. Pokud takový příběh chybí, jedinci se ve svých vzpomínkách často ztrácejí. Z úloмок se stává nesrozumitelná beztvará masa, pokud ji nemůžeme vztáhnout k veřejně akceptovanému příběhu dějin. Dále zmiňuje sílu kolektivní paměti v kontrastu s onou individuální. Třebaže individuální paměť v izolaci jen těžko může přežít, kolektivní paměť dokáže soupeřit a koexistovat s pamětí široké veřejnosti.⁶¹

Z výše uvedeného vyplývá, že současný společenskovědní diskurz pojímá kolektivní paměť jako kulturní konstrukt, jež si skupiny vytváří, aby z přítomnosti mohly nahlížet

---

⁵⁸ Tamtéž, s. 50–52

⁵⁹ ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť: Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2001. ISBN 80-7260-051-6. s. 37

⁶⁰ Tamtéž, s. 37

⁶¹ KUSÁ, Zuzana. 1995. Problém pravdivosti informací v životopisných rozprávaniach. Genealogicko-heraldický hlas 5. s. 18

minulost. Tedy, aby mohly nacházet dané referenční rámce potřebné k vybavení vzpomínky.

Halbwachs uvádí: „*Má-li se ta či ona pravda usadit ve vzpomínce skupiny, musí se zpodobnit v konkrétní formě události, osoby či místa*“.⁶² Kolektivní paměť konstruuje „vzpomínkové obrazy“, Assmann používá označení „figury vzpomínání“, jimž náleží tři charakteristické rysy. Prvním je časová a prostorová konkrétnost, kolektivně prožívaný čas například odráží kalendář svátků. Paměť také vyžaduje prostor, ke kterému se může vztahovat, tím může být dům, vesnice, rodné údolí nebo kraj. To jsou prostorové rámce, které vzpomínka ukládá do paměti jako „*vlast*“.⁶³ Časové a prostorové uchycení umožňuje dané skupině vytvářet „*symboly její identity a záchytné body jejího vzpomínání*“.⁶⁴ Kolektivní paměť je také provázaná s konkrétní skupinou, jelikož každý, kdo se na ní podílí, tak „*dovzděčuje (...) svou sounáležitost ke skupině*“, paměť je tedy „*konkrétní co do identity*“.⁶⁵ Třetí charakteristikou kolektivní paměti je její re-konstruktivita. Již bylo řečeno, že obrazy minulosti jsou v přítomnosti vázány na příslušné referenční rámce, jelikož tyto se s postupující přítomností neustále mění, i minulost je v paměti kolektivity neustále přeorganizována. Čili žádná paměť neuchovává minulost jako takovou, nýbrž zaznamenává to, co je společnost schopna daným přítomným rámcem zrekonstruovat.⁶⁶ Paměť nejen že re-konstruuje minulost, ale také spoluurčuje, jak zakoušíme přítomnost a budoucnost.

Dalším specifíkem kolektivní paměti je to, že postupuje selektivně. Lidé nejsou schopni v paměti udržovat vše, zákonitě musí i zapomínat a umět rozlišovat mezi událostmi podstatnými a nepodstatnými⁶⁷. Kolektivní paměť pomáhá selekci relevantních bodů minulosti, jež odpovídají potřebám skupinové identity. Konkrétní skupina prostřednictvím kolektivní paměti uchovává konkrétní historické události, které

---

⁶² HALBWACHS, Maurice. *Legendární topografie evangelií ve Svaté zemi. Studie o kolektivní paměti*. 1941. In: Assmann Jan. *Kultura a paměť: Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2001. ISBN 80-7260-051-6. s. 37

⁶³ ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť: Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2001. ISBN 80-7260-051-6. s. 38–39

⁶⁴ Tamtéž, s. 39

⁶⁵ Tamtéž, s. 39

⁶⁶ Tamtéž, s. 40–42

⁶⁷ NOVOTNÝ, Lukáš. 2007. *Historická paměť podle Maurice Halbwachse*. Socioweb – Sociologický webzín [online]. č. 4 [cit. 2018-11-10]. Dostupné z: <<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=266&lst=117>>.

spoluvytváří její identitu. Existuje tudíž tolik pamětí, kolik je sociálních skupin.⁶⁸ Pokud se v trvání skupiny vyskytnou události, jež produkují utrpení nebo pocit viny, může v procesu selekce dojít k jejich tabuizaci, ať už nevědomé nebo cílené.

Dle Assmanna kolektivní vzpomínání probíhá ve dvou formách, které označil za „*kulturní a komunikativní paměť*“. V horizontu nedávné minulosti pracuje paměť komunikativní. Jedná se o vzpomínky, které člověk sdílí se svými současníky, a to v podobě ústního vyprávění. Je úzce spjata s časem, jelikož v momentě, kdy zemřou její nositelé, ona zaniká s nimi. Jako typický příklad lze uvést generační paměť. Komunikativní paměť se stala předmětem zkoumání orální historie, vědní disciplíny, jež se zabývá „*dějiny všedního dne*“.⁶⁹ Prostřednictvím kulturní paměti se minulost „sráží“ do symbolických figur, které jsou skrze různé platformy, jako škola, média nebo literatura, vštěpovány členům daných společností. Jako taková má své speciální nositele, kteří jsou oprávněni toto vědění dále předávat a tím paměť skupiny udržovat. Mezi ně se řadí kněží, učitelé, spisovatelé nebo umělci.

Specifická kolektivní paměť náleží každé skupině, dá se tedy říci, že spoluvytváří a posiluje kolektivní identitu. Jednotlivé společnosti potažmo etnické skupiny se na svět kolem sebe dívají jinou perspektivou, a to dle vzorce, který si samy vytváří. Henry Rousso kolektivní paměť nahlíží jako soubor představ a postojů vůči minulosti, jenž je vlastní dané skupině a je proměnlivý v čase.⁷⁰ Každý jedinec z dané společnosti může ovlivňovat vývoj kolektivní paměti vlastní interpretací toho, co se událo. Díky její schopnosti formovat percepce minulosti určité skupiny spoluvytváří a redefinuje danou kolektivní, resp. etnickou identitu.⁷¹

4.5 Asimilace a integrace v kontextu etnických a národnostních menšin

Teorie asimilace a integrace se zabývají adaptací minorit na většinová společenství. Proto bude nejdříve představen pojem menšina. Jako menšinu můžeme označit celou řadu

---

⁶⁸ NORA, Pierre. *Mezi pamětí a historií*. In: *Cahiers du Cefres No. 13. Antologie francouzských společenských věd: politika paměti*. Praha: CEFRES, 1998, s. 9

⁶⁹ ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť: Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2001. ISBN 80-7260-051-6. s. 46–49

⁷⁰ HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. 279 s. ISBN 80-86898-22-9. s. 165

⁷¹ Tamtéž, s. 163–165

skupin, jimž náleží nějaké společné znaky, například jazyk nebo náboženství. Menšinu nikdy nelze nahlížet, aniž bychom ji vztahovali k majoritě, přičemž tento vztah závisí na systémových hranicích, v současné době téměř vždy na hranicích státu.⁷² S přihlédnutím k zaměření diplomové práce budou z množiny možných minorit přiblíženy etnická a národnostní menšina. Šatava uvádí, že „etnická menšina“ je pojem značně vágní a mnohovýznamový používaný jako zastřešující termín pro mnoho odlišných kategorií etnických společenství. Dále nabízí typizaci etnických menšin, které rozděluje na tzv. malá etnika, která nedisponují vlastním národním státem; části státních národů, žijících mimo mateřskou zemi; etnická společenství, u kterých chybí některé znaky „klasicky“ vyvinutých národů a specifické případy, stojící mezi etnickou a etnografickou skupinou.

Pokud jde o definici pojmu „národnostní menšina“, existuje celá řada příkladů. Avšak stanovení tohoto termínu je dosti problematické, neboť množství situací, ve kterých menšiny žijí je obrovské, a je tedy velmi složité obsáhnout všechny do uceleného rámce. Jakákoli definice, která se snaží tento pojem vymezit, musí zahrnovat jak objektivní faktory, tedy existenci společné etnicity, jazyka nebo náboženství, tak faktory subjektivní čili jednotlivci se musí sami identifikovat jako příslušníci určité menšiny. Nejvíce využívanou bývá definice Francesca Capotortiho vytvořená pro OSN roku 1977, ta popisuje minoritu jako početně menší skupinu občanů příslušného státu, která se vůči zbývajícím populaci tohoto státu nachází v nedominantním postavení, vlastní etnické, náboženské nebo lingvistické znaky odlišující je od zbytku populace a projevuje, třeba jen implicitně, společné úsilí o zachování své kultury, tradic, náboženství nebo jazyka.⁷³ Na tomto místě je vhodné podotknout, že v rámci legislativy Slovenské republiky ukotvení pojmu národnostní menšina absentuje. Práva a povinnosti týkající se národnostních menšin upravuje až 23 právních norem.

Téma migrace a integrace vnesla do společenskovedního diskurzu ve 20. a 30. letech minulého století skupina sociologů a antropologů, představitelů tzv. chicagské školy. Chicago, jakožto rostoucí a rychle se měnící polyetnické město, inspirovalo Roberta Parka a jeho kolegy k výzkumu kontinuity a změny v etnických vztazích. Od té doby se pojmy asimilace, akulturace, integrace nebo adaptace staly předmětem mnoha

---

⁷² ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-053-7. s. 199

⁷³ Minorities under international law. *United Nations human rights. Office of the high commissioner*. [online]. [cit. 2018–3–25]. Dostupné z: <<http://www.ohchr.org/EN/Issues/Minorities/Pages/internationallaw.aspx>>

výzkumných prací. Akulturací je myšlen proces adaptace migrantů na nové kulturní prostředí. Jedním z vyústění akulturace může být také asimilace. V obecném pojetí se tím rozumí stav, kdy se heterogenní společnost stává více homogenní.⁷⁴ Na základě duality kulturní a strukturální asimilace konstruuje americký sociolog Milton Gordon tři weberovské ideální typy asimilace. Jedná se o úplnou asimilaci, „melting pot“ a kulturní pluralismus. Jejich vysvětlení bude uvedeno v následujícím textu.

Úplná asimilace, při které dochází k absolutnímu splynutí minority a majoritní skupiny. Členové přistěhovalecké populace se vzdají svých kulturních odlišností ve prospěch většinové společnosti. „*Melting pot*“, tento americký koncept adaptace, který vychází z tezí chicagské školy, metaforicky přirovnává asimilaci k „tavícímu kotlíku“, v němž se různé populace mísí a „přetavují se“ v nové. Jinými slovy obecně se předpokládalo, že kulturní a strukturální prolínání původních a přistěhovaleckých kultur povede k vytvoření nové společné etnicity. „*Parker se domníval (...), že akulturace postupně nahradí etnickou separaci, kromě případu černochů*“.⁷⁵ Jeho myšlenka se rychle shledala s kritikou, a tou je *kulturní pluralismus*. Postupem času se totiž i přes všeobecné očekávání ukázalo, že se mohou rozdíly mezi jednotlivými skupinami jejich dlouhodobým soužitím také zvýraznit, nikoli jen snížit. Kulturním pluralismem se rozumí podoba sociálně-strukturální integrace migrantů, v níž jednotlivci a skupiny nejsou absorbováni majoritní kulturou, ale ponechávají si své kulturní odlišnosti.⁷⁶ Odpůrci teorie „melting pot“ navrhují alternativní metaforu tzv. salad bowl neboli „salátovou mísu“, v níž se sice jednotlivé ingredience promíchávají a vytváří tak jedinečnou chuť, ale zároveň si zachovávají svou odlišnou podobu.

V současném evropském prostoru představují pojmy integrace a asimilace naprosto odlišné formy adaptace. Integrace je všeobecně chápána jako proces postupného, nenásilného začlenění menšinových skupin do majoritní společnosti, přičemž se klade důraz na zachování menšinové kulturní integrity. To znamená takový průběh adaptace na většinové prostředí, při kterém si příslušníci menšin jsou schopni ponechat určitá kulturní specifika, vlastní hodnoty a tradice. V podání německých sociologů Wolfganga Bosswicka

---

⁷⁴ Tamtéž, s. 46

⁷⁵ Tamtéž, s. 47

⁷⁶ SZALÓ, Csaba. *Proces kulturní asimilace a konstrukce identity „přistěhovalců“*. In: SIROVÁTKA, Tomáš, (ed.). *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova universita a Georgetown, 2002. ISBN 80-210-2791-6. s. 182

a Friedricha Heckmanna je integrace posílení vztahů v rámci sociálního systému a začlenění nových aktérů do tohoto systému a do jeho institucí.⁷⁷ Jde o postupné začleňování imigrantů v různých oblastech společenského života do již existujících sociálních struktur při částečném zachování specifík daného etnika, přičemž je kladen důraz na kvalitu a způsob jejich začlenění do daného socioekonomického, kulturního, právního a politického systému majoritní společnosti.⁷⁸ Naopak asimilace je nahlížena jako naprosté splnutí menšiny s majoritou. Tedy jako jednostranný proces přizpůsobování, který vyústí v potlačení kulturní identity menšinových skupin, a totiž jako nástroj etnocentrismu.

Americký proud s termínem integrace neoperuje, nýbrž se asimilaci, která po roce 1960 získala pejorativní nádech nucené absorpce minority, snaží re-definovat.⁷⁹ Podle amerických sociologů Richarda Alby a Victora Nee, kteří přichází s teorií „nové asimilace“, lze asimilaci definovat v obecném smyslu jako „pokles, a na jejím konci i vymizení, etnické/rasové distinkce a kulturních a sociálních rozdílů, které distinkci vyjadřují“.⁸⁰ Jejich definice záměrně nevymezuje, zda jsou změny způsobené adaptací jednostrannou či spíše vzájemnou.

Nárůst nacionalismu v evropských zemích ve 20. století podmínil asimilační snahy, které měly mít za výsledek kulturně a národnostně homogenní společnosti. V evropských kruzích je asimilace stále vnímána jako jednostranný potlačující proces, při kterém dochází k úplnému přizpůsobení majoritní skupině a ke ztrátě vlastní kultury. Integrace je proto vhodnější termín pro vědecké účely i pro komunikaci s širší veřejností.⁸¹

---

⁷⁷ Tamtéž, s. 2

⁷⁸ JANSKÁ, Eva. *Geografické rozhledy: Menšiny*. Na pomoc škole: Menšiny v pojmech, 2007–2008. s. 17

⁷⁹ ALBA, Richard D., and Victor NEE. *Remaking the American Mainstream: Assimilation and Contemporary Immigration*, Harvard University Press, 2003. s.1, ProQuest Ebook Central, [cit. 2017-11-13]. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/natl-ebooks/detail.action?docID=3300586>.

⁸⁰ ALBA, Richard D., and Victor NEE. *Rethinking Assimilation Theory for a New Era of Immigration*. In: *The International Migration Review*, Center for Migration Studies of New York, Inc., 1997, s. 863. [cit. 2017-11-13]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2547416>

⁸¹ BOSSWICK, Wolfgang, HECKMANN, Friedrich. *Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities*, s. 4. In: *European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions* [online]. Germany: European Forum for Migration Studies (EFMS) at the University of Bamberg, 2006 [cit. 2017-11-10]. Dostupné z: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/22/en/1/ef0622en.pdf>

5 Praktická část

5.1 Kontextualizace současného stavu maďarské menšiny na Slovensku z historické perspektivy

Podmínkou pro správnou interpretaci současného stavu a postavení maďarské menšiny na Slovensku je pochopení historických souvislostí, které tuto skutečnost provázejí. Každý vztah, zvláště pak soužití dvou národů, je ovlivněn historií a slovensko-maďarský není žádnou výjimkou. Dlouhodobý mezietnický kontakt Maďarů a Slováků bezesporu obohatil obě společenství. Toto lze například demonstrovat na lexiku maďarského jazyka. Značný podíl slovní zásoby maďarštiny pochází ze slovanských jazyků. Jedná se o jazykové výpůjčky, o které byla maďarština obohacena v průběhu transformace staromaďarských kočovných kmenů na usedlý způsob života. V tomto období čerpaly Maďaři mnoho i dalších kulturních podnětů ze slovanských zdrojů. Maďaři na druhou stranu zanechaly na Slovensku mnoho významných historických památek. Události dob minulých mohou ovšem zanechat i křivdy, které následně ve společnosti přežívají po generace, v krajním případě mohou vést až k občanským válkám. S příchodem globálního etnického obrození⁸² se považuje za stěžení, porozumět příčinám, které neshody vyvolávají a řešit je. Obvyklým bodem sváru slovensko-maďarského vztahu bývá odlišný výklad dějin. Proto následující odstavce popisují vývoj maďarské menšiny na území dnešního Slovenska s ohledem na historické mezníky, jež stále rozdělují slovenskou společnost.

5.1.1 Pohled do nejstarších dějin osidlování jižního Slovenska

První známky o výskytu Maďarů nebo spíše jejich předků na území dnešního Slovenska sahají až do devátého století. Na přelomu 9. a 10. století se začali staří Uhři, do té doby kočovníci, usazovat v karpatsko-dunajské kotlině. Základní strukturu tvořilo sedm kmenů Nyék, Magyar, Kürt-Gyarmat, Tarján, Jenő, Kér a Keszi. Na různých místech v rámci jižního Slovenska se objevují přibližně dvě desítky tehdejších osad, dnes obcí,

---

⁸² V 60. a 70. letech 20. století se začal objevovat fenomén „etnického revivalu“, který částečně vyvrací koncept tavicího tyglíku vytvořený představiteli chicagské školy v čele s Robertem E. Parkem. Jedná se o proces znovuvzkříšení etnického cítění jednotlivých etnických skupin v multietnických společnostech, jejichž předpokládaným vývojem byla naopak postupná akulturace. Podle kritiků Parkovy koncepce, se v průběhu dlouhodobého soužití a vzájemného přizpůsobování různých etnických skupin rozdíly mezi nimi spíše zvýraznily [Eriksen 2012: 48].

jejichž pojmenování vznikla odvozením od názvů kmenů. Archeologové považují tento jev za doklad tvrzení, že staromaďarské kmeny přišly na Slovensko ještě před sjednocením do integrovaného společenstva Maďarů. Jako nejznámější se uvádí skupina obcí vzniklých v povodí řeky Ipeľ, u nichž si nelze nevšimnou nápadné podobnosti uvedených názvů. Jedná se o Nekiye (dnešní Vinica), Slovenské a Balašské Ďarmoty, Kiarov, Kosihy a Kosihovce. Vedle starousedlých Slovanů se usídlila společnost, která se odlišovala nejen vzdáleným ugrofinským jazykem, ale celkovým způsobem života. Hlavní zdroj obživy představovalo pro staromaďarské kmeny kočovné pastevectví.⁸³

Na konci 10. století odstartoval dlouhý proces přechodu kočovných Maďarů k usedlému způsobu zemědělství zapříčiněný drtivou porážkou maďarských vojsk na řece Lech roku 955, stejně jako nedostatkem pastvin pro dobytek. Od této doby dochází ke komunikaci a spolupráci mezi maďarským a slovanským obyvatelstvem. Maďaři začali zakládat osady v bezprostřední blízkosti slovanských a docházelo i k případům, kdy se osady spojovaly. Podmínkou vzájemných sociokulturních interakcí byla jazyková komunikace. Do společného prostoru vstoupila dvě civilizačně rozdílná společenství s odlišnými výchozími pozicemi. Je proto pochopitelné, že maďarská společnost, která procházela hospodářskou krizí způsobenou nutností adaptace na usedlý způsob života, byla proti slovanské společnosti, jejíž jazykově-kulturní kontinuita zůstávala nenarušena, více otevřená pro přejímání kulturních podnětů.⁸⁴ Tato skutečnost se nejvíce odráží ve vývoji maďarského jazyka.⁸⁵

Do doby, než se staromaďarské kočovné kmeny usídlily v Karpatské kotlině, čerpaly kulturní podněty z různých evropských a asijských zdrojů, tuto skutečnost nejvíce reflektuje maďarský jazyk. Maďarští lingvisté se shodují na tom, že nejdříve existoval ugrofinský jazykový základ čili základní slovní zásoba, na který se postupně navršovaly výrazy převzaté z více jazyků. Jazykové výpůjčky jsou přejaté výrazy, obraty, odvozeniny, syntaktické konstrukce a frazeologická spojení, které jsou ze zdrojového jazyka integrovány do jazyka přijímajícího.⁸⁶ V maďarštině nalezneme mnoho jazykových výpůjček, přičemž nejvíce jich čerpala od Slovanů, a to v průběhu 10. až 12. století. Jedná

---

⁸³ BOTÍK, Ján. *Etnická história Slovenska: k problematike etnicity, etnickej identity, multietnického Slovenska a zahraničných Slovákov*. Nitra: Lúč, 2007. ISBN 978-80-7114-650-6. s 63

⁸⁴ Tamtéž, s. 65

⁸⁵ Viz kapitola 5.2.1 Proměny jazyka

⁸⁶ KUČERA, Bohumír. *Přejatá slova v jazyce polské politiky*. Brno, 2009. Diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Vedoucí práce Mgr. Roman Madeckí, Ph.D. s. 8

se o 12,4 % slov slovanského původu zastoupených v maďarském jazyce, jak uvádí slavista István Kniezsa, což činí asi 1500–2000 výrazů. Nelze opomenout i další jazyky, které značně obohatily lexikum maďarského jazyka například německý (7,3 %) a turecký (6,5 %).⁸⁷ Jazykové výpůjčky můžeme nalézt ve valné většině světových jazyků, dochází k nim prostřednictvím jazykového kontaktu, který bývá výsledkem kulturních, hospodářských nebo vojenských vlivů. Hlavní důvody přejímání slov jsou dány nutností pojmenování nových jevů, jako důsledek neustále se vyvíjející společnosti. Vezmeme-li v úvahu přechod starých uherských společenstev od kočovného způsobu života k usedlému v 10. století⁸⁸, naprosto logicky pak obsah přejatého jazykového materiálu slovanského původu souvisí převážně s oblastí zemědělství a řemesel, organizace společnosti, náboženství, rodiny a stavitelství. Toto jsou všechno oblasti úzce spjaté s činnostmi, pro něž staří Uhři neměli pojmenování a nejjednodušším způsobem, jak si potřebnou slovní zásobu vytvořit, bylo její převzetí následně upravené do podoby odpovídající maďarskému jazyku.

Tabulka č. 2: Ukázka maďarských výrazů slovanského původu

Zemědělství		Řemesla		Společenská organizace	
maďarština	čeština	maďarština	čeština	maďarština	čeština
Ugar	Úhor	Molnár	Mlynář	Király	Král
Prosza	Proso	Kovács	Kovář	Császár	Císař
Kalász	Klas	Takács	Tkáč	Knéz	Kníže
Kasza	Kosa			Pénz	Peníze

Zdroj: BOTÍK, Ján. *Maďarsko-slovenská kontaktná zóna na Poiplí v jej historickej a kultúrnej retrospektíve, vlastní zpracování*

Co se týče lokalit maďarského osídlení, hovoříme zejména o jihozápadní a jihovýchodní části, až během 11. století začali osidlovat také jih středního Slovenska. Podstatná vlna příchodu maďarského obyvatelstva do jmenovaných oblastí se pak datuje kolem 15. a 16. století.⁸⁹ Symbióza staromaďarské a staroslovanské společnosti přinesla mnoho interakcí nejen z hlediska hospodářského, ale také při tvorbě základů uherského

⁸⁷ BOTÍK, Ján. *Etnická história Slovenska: k problematike etnicity, etnickej identity, multietnického Slovenska a zahraničných Slovákov*. Nitra: Lúč, 2007. ISBN 978-80-7114-650-6. s. 65

⁸⁸ Viz kapitola 5.1.1 Pohled do nejstarších dějin osídlování jižního Slovenska

⁸⁹ *Maďarská národnostná menšina* [online]. Úrad vlády Slovenskej republiky, 2011. [Cit. 16-4-2018]. Dostupné z: <<http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/madarska-narodnostna-mensina/>>

státu. První vládnoucí dynastie nově vznikajícího státu Arpádovci⁹⁰, se značně inspirovala slovanskými vzory při jeho formování. Jelikož se základy arpádovského Uherska zrodily v zadunajsko-nitranském prostoru, který zahrnoval i území tehdejšího Slovenska, mohli Arpádovci při budování státní, administrativní i církevní organizace navazovat na velkomoravské tradice. Za doklad podílu Staroslovanů na vzniku a formování uherského státu se považují jazykové výpůjčky⁹¹ a především kontinuita sídel církevní správy (Ostřihom, Nitra, Bratislava).⁹²

5.1.2 Cesta ke vzniku „pomyslného“ národa Maďarů

Předešlá kapitola popisovala prapočátky mezietnického kontaktu Maďarů a Slováků, aby tak byla přiblížena dlouhá historická provázanost obou národů. V následujících odstavcích se posuneme k bližším událostem, které silněji rezonují v kolektivní historické paměti Maďarů. Maďarská společnost vnímá tzv. zahraniční maďarství neboli maďarské menšiny žijící na území sousedních států, jako negativní důsledek historických rozhodnutí. Vyzdvihována je především skutečnost, že se jedná o nedobrovolná, vynucená společenství, jež vznikla v návaznosti na rozpad impéria.⁹³ Nutno však podotknout, že oblast jižního Slovenska, jak nastiňuje předešlý text, byla již od raného středověku silně etnicky smíšená a snahy o asimilaci druhého etnika vycházely z obou stran. V dobách rakousko-uherské monarchie se prosazovala myšlenka podpořená promaďarskou legislativou vytvořit z vícenárodnostního Uherska etnicky homogenní národní stát.

---

⁹⁰ Za zakladatele dynastie Arpádovců se považuje legendární maďarský vůdce Arpád, který přivedl maďarské kmény do dunajské nížiny. Za nejdůležitější osobu této dynastie se ovšem považuje první maďarský král Štefan I., který vládl od roku 1000 do roku 1038, považují za skutečného zakladatele uherského státu. Zasadil se o konstituci uherského státu po mnoha stránkách, rozvíjel středověké uherské zákonodárství, budoval stát jako nadnárodní organizaci, podporoval zahraniční obchod a zformoval jednotky oblastní správy. A tady se opět dostáváme k inspiraci Slovanů. Po vzoru hradskeho systému v přemyslovských Čechách byl ustanoven župní systém s župními hrady jako středisky lokální správy. Na konci 10. století nechal také zřídit uherskou křesťanskou církevní organizaci, která zahrnovala nejen řadu arcibiskupství a benediktýnských opatství, ale i arcibiskupství ostřihomské zasvěcené sv. Vojtěchovi, to se v Ostřihomi nachází dodnes [Pražák 2005: 9–13].

⁹¹ Viz v kapitola 5.2.1 Proměny jazyka

⁹² BOTÍK, Ján. *Etnická história Slovenska: k problematike etnicity, etnickej identity, multietnického Slovenska a zahraničných Slovákov*. Nitra: Lúč, 2007. ISBN 978-80-7114-650-6. s. 66

⁹³ IRMANOVÁ, Eva. *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*. s. 10

Tabulka č. 3: Vývoj počtů maďarské menšiny na Slovensku v čase

	1880	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Maďaři	540 492	885 397	650 597	571 952	354 532	518 776	553 910	559 490	567 292	520 528
%	22,2	30,3	21,7	17,2	10,3	12,4	12,2	11,2	10,8	9,7
Slováci	1489707	1684681	1952668	2337916	2982524	3560241	2884193	4317008	4519328	4614854
%	61,2	57,7	65,1	70,4	86,6	85,3	85,5	86,5	85,7	85,8

Zdroj: Botík, Jan. *Etnická história Slovenska*.

O národnostním útlaku můžeme hovořit od poloviny 19. století, po rakousko-uherském vyrovnání. Tabulka č. 3 poukazuje na radikální posílení pozice Maďarů na území Slovenska mezi lety 1880 až 1910. Z uvedených statistických údajů je zřejmé, že se jejich podíl zvýšil o 8,1 %, přičemž podíl Slováků poklesl o 3,5 %, což znamenalo, že Maďarů přibývalo téměř pětkrát rychleji než Slováků. Tyto náhlé statistické změny nemohly zapříčinit pouze přirozené demografické ukazatele jako emigrace Slováků do zámoří nebo příliv Maďarů do oblastí Slovenska, došlo k nim v důsledku cílevědomé maďarizace.⁹⁴

Emancipace, resp. národní obrození Maďarů je spojeno s 19. stoletím. Francouzská Únorová revoluce roku 1848 rozpoutala vlnu emancipačních snah po celé Evropě. V té době spadalo Uhersko pod rozsáhlé Rakouské císařství. Uherské království, které se doposud těšilo prosperitě, začala sužovat hospodářská krize a nespokojenost obyvatel spojená s potlačováním veškerých občanských i politických práv.⁹⁵ Maďarští obrozenci dávali rozklad země za vinu Habsburské monarchii, tudíž touha po samostatné Uherské republice, i s přihlédnutím k revolučním náladám celé tehdejší střední Evropy, byla vcelku logickým vývojem. Boje o nezávislost znamenaly pro Uhry četné ztráty, za oběť padlo mnoho účastníků revoluce včetně jejích vůdců a revolučních umělců.⁹⁶

Bylo jasné, že takto rozložená monarchie musí projít přestavbou a začalo se uvažovat o podobě nového uspořádání. Východiskem se stal dualistický model Rakousko-

⁹⁴ BOTÍK, Ján. *Etnická história Slovenska: k problematike etnicity, etnickej identity, multietnického Slovenska a zahraničných Slovákov*. Nitra: Lúč, 2007. ISBN 978-80-7114-650-6. s. 73–74

⁹⁵ PRAŽÁK, Richard. *Maďarsko: Stručná historie států*. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-269-4. s. 69–73

⁹⁶ Mezi nimi byli například Lajos Kossuth (maďarský politik a spisovatel, nejvýraznější osoba revoluce), Lajos Batthyány (první předseda maďarské parlamentní vlády), Józef Bem (generál uherských vojsk) nebo Sándor Petöfi (maďarský klasický básník, představitel revolučního romantismu), kteří se stali národními hrdiny boje za svobodu a nezávislost maďarského národa [Pražák 2005: 69–73].

Uhersko, 19. února 1867 bylo vyhlášeno rakousko-uherské vyrovnání, o den později pak císař jmenoval uherskou vládu. Dualistický stát se dělil na tzv. Předlitavsko, kam spadaly kromě rakouských zemí Čechy, Morava, Rakouské Slezsko, Halič a Bukovina, a tzv. Zalitavsko, jež tvořily Uhry, Chorvatsko-Slavonsko a Sedmihradsko. Přičemž každá část monarchie měla svou vlastní vládu i parlament⁹⁷. Od této chvíle začal maďarský národotvorný proces, jehož cílem bylo vytvořit z multikulturního Uherska nacionálně homogenní národní stát západoevropského typu.

Obrázek č. 1: Hranice Předlitavska a Zalitavska po Rakousko-Uherském vyrovnání

Zdroj: FLÍČKOVÁ, Ivana. *Dějiny českých zemí a habsburské monarchie, Bachův absolutismus*⁹⁸

Předlitavsko, to jest Rakousko a Zalitavsko čili Uhry, volily pro řešení národnostních otázek naprosto odlišnou strategii. Předlitavsko vědomě rezignuje na myšlenku vytváření státního národa, předlitavská ústava jasně deklarovala Rakousko jako mnohonárodnostní stát, v němž všechny národnosti jsou si rovné a všechny jazyky jsou rovnoprávné. Tuto skutečnost potvrzuje i absence oficiálního státního jazyka, jazykem je v příslušné zemi jazyk obvyklý. Jednotlivým národům se nebrání v jejich vývoji. V Uhrách se však vytvořila koncepce zcela odlišná. Snahy vedly k budování jednotného politického uherského národa, po vzoru například národa francouzského, což v praxi znamenalo, že se nemaďarské obyvatelstvo postupně změní v Maďary, tedy dobrovolně nebo nedobrovolně budou muset změnit svou národní identitu. Výjimku tvořili pouze Chorvati, kteří měli v rámci uhersko-chorvatského vyrovnání roku 1868 autonomii a zvláštní statut. Jinak

⁹⁷ Tamtéž, s. 77

⁹⁸ FLÍČKOVÁ, Ivana. *Dějiny českých zemí a habsburské monarchie, Bachův absolutismus* [online]. [cit. 22-11-2018]. Dostupný z: <<https://slideplayer.cz/slide/5649597/>>

všechny nemadžarské národnosti se měly postupně spojit v jednotný uherský národně, etnicky a jazykově mađarský národ.⁹⁹ Text schváleného národnostního zákona deklaroval, že „v Uhrách existuje jen jeden politický národ, jednotný a nedělitelný mađarský národ, jehož rovnoprávným členem je každý občan naší vlasti, ať patří k jakékoliv národnosti“¹⁰⁰. V Uhrách se tak postupně vyostřovala národnostní otázka, která měla také svůj vliv na pozdější rozpad Rakousko-uherské monarchie. Cílevědomá asimilace byla namířena hlavně proti elitním vrstvám společnosti, kladla si za cíl úplné odstranění osob nemadžarské národnosti z rozhodujících pozic veřejné správy a státních institucí, tedy z míst, kde se vyžadovalo používání mađarštiny jako úředního a výlučného dorozumívacího prostředku v zájmu upevnování mađarského národního státu. Útlak příslušníků nejen slovenské, ale i dalších menšinových národností (Němců, Židů, Rusínů atd.), se projevoval pomadžaršťováním škol, stejně jako církevního, veřejného i kulturního života.¹⁰¹

Gellnerovské pojetí vzniku národů spojuje národotvorné procesy především s městským prostředím, které vzniká v důsledku průmyslové revoluce. Jak migrace do měst roste, stoupá i potřeba se na něj adaptovat, tedy sjednotit jedince pocházející z různých lokálních kontextů v jeden pospolitý národ se sdílenou identitou, který bude používat jednotný komunikační kód a bude cítit loajalitu k jednomu společnému státu. Proto se také politika násilné asimilace nejvíce odrazila na společnosti obývající městská prostředí, ve venkovských oblastech nedosahovala tak ničivé intenzity. Uherská města to potvrdila, etnická skladba statutárních měst na Slovensku v letech 1850–1910 prošla výraznou proměnou, podíl Mađarů se zde zvýšil z 24,5 % na 49,5 %. Za všechny uveďme Bratislavu, kde podíl Mađarů stoupl z 15,6 % na 40,6 % a Košice, tam podíl narostl dokonce o necelých 36 %, což odpovídalo 75,4% zastoupení mađarského obyvatelstva v celých Košicích.¹⁰² Kdežto růst v celé oblasti dnešního Slovenska včetně venkovských sídel nevykazoval stejně závratné tempo.¹⁰³

---

⁹⁹ RYCHLÍK, Jan. *Slováci versus Mađaři* [online]. In. Historie.cs [publicistický cyklus]. Česká televize. [cit. 2018–3–25]. ČT2 [2009–10–1]. Dostupné z: <<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/209452801400030/>>

¹⁰⁰ PRAŽÁK, Richard. *Mađarsko: Stručná historie států*. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-269-4. s. 79

¹⁰¹ BOTÍK, Ján. *Etnická história Slovenska: k problematike etnicity, etnickej identity, multietnického Slovenska a zahraničných Slovákov*. Nitra: Lúč, 2007. ISBN 978-80-7114-650-6. s. 73

¹⁰² Tamtéž, s. 73

¹⁰³ Viz tabulka č. 3

5.1.3 Trianonská smlouva a formování maďarské menšiny v Československu

Roku 1920 byla uzavřena Trianonská mírová smlouva, která rozhodla o hranicích maďarského státu jakožto nástupce Uherska po první světové válce a spoluurčila tak podobu nového uspořádání nástupnických států, jež se formovaly na troskách Rakousko-uherské monarchie. Uhersko ztratilo téměř tři čtvrtiny území, které se rozdělilo mezi Československo, Rumunsko, Jugoslávii, Rakousko, Polsko a Itálii.¹⁰⁴ Maďaři, kteří se ve smyslu Trianonské smlouvy stali součástí Československa, prošli náhlou degradací postavení vůči státu, ve kterém žili. Z pozice vládnoucího národa se ze dne na den stali etnickou menšinou, která musela „bojovat“ o svůj status.¹⁰⁵ Novou situaci prožívali tito Maďaři velmi trpce a těžko se s ní vyrovnávali.¹⁰⁶ Trianon pro ně symbolizoval akt nespravedlnosti namířené proti maďarskému národu, neexistovala maďarská politická strana, která by tehdy neměla otázku hranic zakotvenou ve svém programu. Maďaři na Slovensku v té době poměrně intenzivně udržovali kontakty s rodinou, příbuznými a přáteli za hranicemi Slovenska a odtržení od mateřského národa chápali jako dočasné vyústění mezinárodní situace, která se opět navrátí do původního stavu. Vývoj se však již ubíral jiným směrem.¹⁰⁷ Změny se také projevíly v etnické struktuře; mezi lety 1910 a 1921 početnost maďarské menšiny zaznamenala výrazný pokles, z původních 30,3 % činil v roce 1921 podíl osob hlásících se k maďarské národnosti 21,7 % z celkového počtu obyvatel Slovenska, což představovalo 650 597 jedinců.¹⁰⁸ Příčiny je možno hledat nejen ve svobodném projevu národní příslušnosti neboli re-asimilaci pomadžarštěných Slováků, v odchodu maďarských důstojníků, úředníků a aristokratů, ale i ve faktu, že značná část Maďarů nedostala československé občanství a byla ve statistikách vedena jako cizinci.¹⁰⁹

Výzkumy historiků dokládají, že se Maďaři na Slovensku v období po první světové válce orientovali na minulost a od většinové společnosti se izolovali. Historička

---

¹⁰⁴ PRAŽÁK, Richard. *Maďarsko: Stručná historie států*. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-269-4. s. 91

¹⁰⁵ ŠUTAJ, Štefan. *Postavenie maďarskej menšiny na Slovensku a jej identity po roku 1918*. In KILIÁNOVÁ, Gabriela, KOWALSKÁ, Eva, KREKOVIČOVÁ, Eva. *My a tí druhí v modernej spoločnosti: Konštrukcie a transformácie kolektívnych identít*. Bratislava: VEDA, 2009. ISBN: 978-80-224-1025-0. s. 417

¹⁰⁶ BAČOVÁ, Viera. *Etnická identita a historické zmeny. Štúdia obyvateľov vybraných obcí Slovenska*. Bratislava: Veda, 1996. ISBN: 80-224-0472-1. s. 57

¹⁰⁷ ŠUTAJ, Štefan. *Postavenie maďarskej menšiny na Slovensku a jej identity po roku 1918*. In KILIÁNOVÁ, Gabriela, KOWALSKÁ, Eva, KREKOVIČOVÁ, Eva. *My a tí druhí v modernej spoločnosti: Konštrukcie a transformácie kolektívnych identít*. Bratislava: VEDA, 2009. ISBN: 978-80-224-1025-0. s. 418

¹⁰⁸ Viz tabulka č. 3

¹⁰⁹ BOTÍK, Ján. *Etnická história Slovenska: k problematike etnicity, etnickej identity, multietnického Slovenska a zahraničných Slovákov*. Nitra: Lúč, 2007. ISBN 978-80-7114-650-6. s. 74

Elena Mannová tuto situaci popisuje na příkladu dvou obcí, Komárna a Lučence, kde maďarská menšina v meziválečném období představovala třetinu jejich národnostního složení. V etnicky smíšeném prostředí se formovaly a prosazovaly dvě odlišné a vzájemně se vylučující historické paměti. Formování kolektivní paměti probíhalo v neustálé konfrontaci se symboly československé státnosti, jejími institucemi, pomníky atd. Maďaři stále posilovali kolektivní vědomí demonstrací různých prvků, které je od slovenských spoluobčanů odlišovaly. Mezi ně patřily například následující projevy; při oslavách a plesech dbali na nošení maďarských krojů, zpívání maďarských národních písní a tančily se maďarské tance. Majoritní společnost v důsledku toho považovala Maďary žijící na Slovensku za „cizí“, za „ty druhé“.¹¹⁰ Maďaři svou identitu na Slovensku také manifestovali „bojem“ s úřady o možnost oslavovat výročí maďarské revoluce (tj. 15. března 1848) a památku sv. Štefana (tj. 20. srpna). Jak uvádí Štefan Šutaj, oslavy sv. Štefana, maďarského panovníka, zakladatele Uherského státu, mohly být v rámci snah o narušení pocitu sounáležitosti s maďarským národem výhradně církevního charakteru, za stejným účelem platil i zákaz dovozu tiskovin z Maďarska.¹¹¹

Šutaj označuje za klíčový bod komplikovanosti vývoje menšiny již uvedenou změnu pozice části maďarského obyvatelstva z vládnoucího národa do pozice menšinové. Někteří příslušníci maďarské menšiny obviňovali velmocí za nespravedlnost rozhodnutí, v jehož důsledku se nedobrovolně dostali do menšinového postavení, a sympatizovali s požadavky na revize hranic. Dle Šutaje se tedy jednalo o „*konflikt mezi akceptováním státní příslušnosti k novému státnímu útvaru a očekáváním změny hranic, anebo ho můžeme vnímat jako konflikt mezi loajalitou k novému státu a maďarskou národní identitou*“.¹¹² Loajalitu vůči novým státním útvarům měla zabezpečit menšinová práva. Na začátku 20. století v důsledku geopolitických změn vznikla celá řada menšinových společenství. Existovaly proto dokumenty jako mezinárodní dohody zaručující menšinám jejich práva, na což dohlížela mezinárodní organizace Společnost národů, aby se zajistila stabilita nových států.¹¹³ Dohody zahrnovaly například práva na používání jazyka,

---

¹¹⁰ Tamtéž, s. 74

¹¹¹ ŠUTAJ, Štefan. *Postavenie maďarskej menšiny na Slovensku a jej identity po roku 1918*. In KILIÁNOVÁ, Gabriela, KOWALSKÁ, Eva, KREKovičOVÁ, Eva. *My a tí druhí v modernej spoločnosti: Konštrukcie a transformácie kolektívnych identít*. Bratislava: VEDA, 2009. ISBN: 978-80-224-1025-0. s. 418

¹¹¹ Tamtéž, s. 420

¹¹² Tamtéž, s. 418

¹¹³ Tamtéž, s. 418

národnostní vzdělávání, vytváření kulturních spolků, politických stran, vydávání tisku a literatury. Československo získalo severní část bývalých Uher, tudíž maďarská menšina obývala a stále obývá dlouhý úzký pás jižního Slovenska. V tomto prostoru Maďaři představovali většinové obyvatelstvo, v některých okresech dokonce jeho podíl převyšoval 80 %. Oficiálním státním jazykem byl stanoven jazyk československý, avšak podle jazykové zákona z roku 1920 v obcích s nejméně 20% zastoupení příslušníků národnostní menšiny se má na úřadech zpřístupnit komunikace i v menšinovém jazyce. Členové maďarské menšiny byli schopni svých práv využívat v širokém rozsahu, fungovalo 58 mateřských škol, 845 obecných škol, 4 gymnázia a další. V maďarštině vycházelo 70 novin a časopisů, existovalo přes 400 kulturních spolků. Maďarská menšina produkovala i politické strany, v parlamentu měly zastoupení Krajinská kresťansko-socialistická strana a Maďarská národná strana.¹¹⁴

Ač po sociokulturní stránce byla maďarská menšina relativně kvalitně zabezpečena, ekonomická situace regionů obývaných jejími členy nebyla lichotivá, jižní Slovensko se ocitá na periférii investičních záměrů. Území bylo odkázané na zemědělskou výrobu, a jelikož se tamější obce potýkaly s vysokou mírou zalidnění, obyvatelstvo trpělo nezaměstnaností. Vývoj menšiny také negativně ovlivnil pokus o „odmaďarštění“ jižní části Slovenska v rámci pozemkové reformy, kdy se do těchto oblastí stěhovalo loajální a národně/státně spolehlivé obyvatelstvo české a slovenské národnosti, které dostalo k užívání zkonfiskovanou půdu maďarských statkářů. Očekávaný výsledek se nedostavil, ba naopak to umocnilo nespokojenost s menšinovým údělem a posilovalo iredentistické tendence z domácích i zahraničních zdrojů.¹¹⁵

5.1.4 Slovensko-maďarské vztahy během válečného a poválečného období

Roku 1936 se rozhodlo o sloučení významných politických stran maďarské menšiny, což se ukázalo jako efektivní strategie. Spojená strana s názvem Zjednotená krajinská kresťansko-socialistická a maďarská strana získala ve volbách roku 1938 většinu hlasů maďarské menšiny a mohla tak lépe prosazovat své vize. Tehdy už strana jasně deklarovala požadavky na připojení území obývaných maďarskou menšinou zpět

---

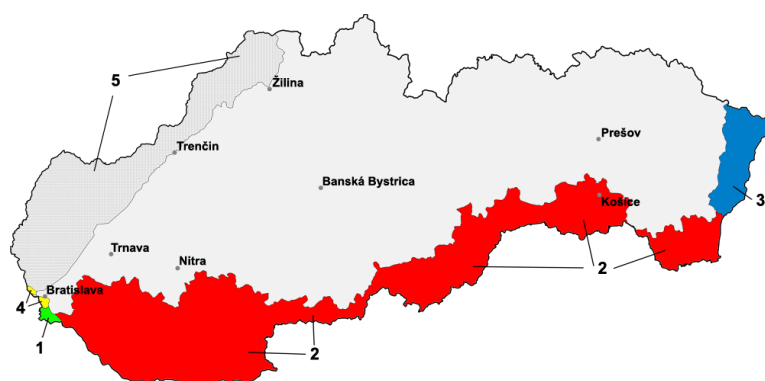
¹¹⁴ ŠUTAJ, Štefan, HOMIŠINOVÁ, Mária, SÁPOSOVÁ, Zlatica, ŠUTAJOVÁ, Jana (2006). *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (Identita a politika)*. Prešov: Universum, 2006. ISBN: 80-89046-41-X. s. 10–12

¹¹⁵ Tamtéž, s. 11–12

k Maďarsku, což se ještě téhož roku stalo. Evropský vývoj ve 30. letech determinovaný rostoucí rozpínavostí nacistického Německa a kritikou versaillského systému postupně umožňoval maďarské vládě nárokovat si oblasti jižního Slovenska už ne jako program revize hranic, ale v rámci starostlivosti mateřského národa o utlačovanou menšinu v sousedním státě. Nakonec na základě Vídeňské arbitráže roku 1938 muselo Československo podstoupit oblast jižního Slovenska Maďarsku, kde spolu s maďarskou národností ale žilo i 272 tisíc Slováků.¹¹⁶ Způsob přičlenění části slovenského území k Maďarsku přežívá v historickém vědomí etnických Slováků jako jedna z největších křivd minulosti.¹¹⁷ V důsledku Vídeňské arbitráže se počet Maďarů na Slovensku výrazně snížil, představovali pouhé 2 % obyvatelstva Slovenského státu. Vzájemné vztahy mezi Maďarskem a Slovenskem fungovaly výhradně na principu reciprocit, jaká práva měla slovenská menšina v Maďarsku, taková byla poskytnuta i občanům maďarské národnosti na Slovensku.¹¹⁸

Obrázek 2: Mapa Slovenska se změnami hranic během druhé sv. války

- 1:** Bratislava- předměstí, od 15.10.1947 součástí Maďarska.
- 2:** Území jižního Slovenska, od 2.11.1938 až do r. 1945, podstoupená na základě Vídeňské arbitráže Maďarsku.
- 3:** Východní pás součástí Maďarska od 4.4.1939, nyní území Ukrajiny.
- 4:** Devín a Petržalka, od r. 1938 do 1945 součástí Německa.
- 5:** Německé „ochranné pásmo“.

Zdroj: PROEHL, Martin. *Slovakia border Hungary*¹¹⁹

¹¹⁶ Tamtéž, s. 13

¹¹⁷ BAČOVÁ, Viera. *Etická identita a historické zmeny. Štúdia obyvateľov vybraných obcí Slovenska*. Bratislava: Veda, 1996. ISBN: 80-224-0472-1. s. 57

¹¹⁸ ŠUTAJ, Štefan, HOMIŠINOVÁ, Mária, SÁPOSOVÁ, Zlatica, ŠUTAJOVÁ, Jana (2006). *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (Identita a politika)*. Prešov: Universum, 2006. ISBN: 80-89046-41-X. s. 14

¹¹⁹ PROEHL, Martin. *Slovakia border Hungary*. In: Wikipedie [online]. [cit. 20-11-2018]. Dostupný z: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Slovakia_borderHungary.png>

Slovensko se již za první Československé republiky snažilo o osamostatnění, v čele separačních tendencí stála Hlinkova slovenská ľudová strana, a ta se své příležitosti chopila v pohnutých předválečných dobách. Živnou půdu pro obrození myšlenky slovenské autonomie přineslo zveřejnění Mnichovské dohody, která znamenala značné rozčarování jak v české, tak slovenské společnosti. Hlinkova strana rychle zareagovala na tehdejší situaci předložením návrhu na autonomii, který byl schválen slovenskými politickými stranami, posléze pražskou vládou a došlo k ustanovení zemské autonomní vlády v čele s Jozefem Tisem.¹²⁰ Roku 1939 vznikla Slovenská republika, i když částečně pod nátlakem nacistického Německa, jež usilovalo o rozpad Československa, a jako jeho spojenc se tak zúčastnila druhé světové války na straně Osy.

Signifikantní prvek, který patřil mezi priority evropské politiky 20. století, byl národní stát, v jehož jméně se upevňovaly majoritní národy a zároveň byla potlačována práva etnických menšin a omezovala se svoboda člověka. Časová blízkost fašistického a komunistického režimu umocňovala projevy a formy, kterými se etnický charakter státu upevňoval.¹²¹ V období Slovenského národního povstání se represe vůči obyvatelstvu Slovenska neodvítely od jeho národnosti, nýbrž potrestáni byli zrádci a kolaboranti, mezi nimiž samozřejmě figurovali i příslušníci maďarské národnosti. Atmosféra poválečného období ale nahrávala radikálním opatření vůči menšinám označovaným za viníky rozpadu Československa.¹²²

V souvislosti s vojenskou porážkou Německa se rozhodlo o zániku Slovenského státu a obnovila se Československá republika jako „národní“ stát Čechů a Slováků. Roku 1945 pak byla území, jež připadla před válkou na základě Vídeňské arbitráže Maďarsku, opět připojena k Československu. Porážka Německa a jeho spojenců také nastolila otázku zodpovědnosti a viny za události na tomto území, za rozbití republiky. Byly to právě menšiny, německá a maďarská, na které padlo obvinění. Košický vládní program proklamoval kolektivní vinu Maďarů a Němců za spolupráci s nacistickým režimem a rozvrácení Československa.

---

¹²⁰ KOVÁČ, Dušan. *Dějiny Slovenska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. ISBN:978-80-7422-099-9. s. 201–202

¹²¹ ŠUTAJ, Štefan. *Nútené presídlenie Maďarov do Čiech*. Prešov: Universum, 2005. ISBN: 80-89046-29-0.

¹²² ŠUTAJ, Štefan, HOMIŠINOVÁ, Mária, SÁPOSOVÁ, Zlatica, ŠUTAJOVÁ, Jana (2006). *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (Identita a politika)*. Prešov: Universum, 2006. ISBN: 80-89046-41-X. s. 14

Všeobecně se politika poválečného Československa zaměřovala na potlačování veškerých elementů, jež se podílely na konstrukci identity menšin, čímž zásadně ovlivnila vývoj národní identity maďarské menšiny na Slovensku. Zrušilo se maďarské národnostní školství, přestal se vydávat tisk v maďarské jazyce, používání maďarštiny bylo ve veřejném životě limitované a zakázána byla i maďarská divadla a spolky.¹²³ Československá vláda v čele s Edvardem Benešem zvažovala i taková opatření jako vysídlení Maďarů, což se ovšem nesetkalo s pochopením západních mocností, ty zaujaly jasně odmítavé stanovisko ohledně hromadného transportu Maďarů z území Československa. Důvody byly zřejmé, Maďarsko nebylo po prohrané válce připravené na přijetí takového množství obyvatel. Vystěhování by mohly žádat i ostatní státy například Rumunsko s milionovou maďarskou menšinou nebo Jugoslávie, která měla jako vítězný stát silnou vyjednávací pozici a kde maďarská minorita měla dalších 500 tisíc členů. Vysídleno by tak bylo přes dva miliony osob, což by Maďarsko nebylo schopno pojmout a uživit. Za druhé hrála roli negativní zkušenost s tzv. divokými odsuny německy hovořících obyvatel, takové akce nikdo nechtěl znovu dopustit.¹²⁴

Maďarů se stejně jako Němců dotýkaly tzv. Benešovy dekrety, které společně s nařízeními Slovenské národní rady doplňovaly košický vládní program zejména v oblasti menšinové politiky.¹²⁵ Již 25. května 1945 vydala Slovenská národní rada nařízení č. 44/1945, podle kterého byli státní zaměstnanci maďarské národnosti bez jakýchkoli nároků propuštěni, a bylo pozastaveno vyplácení důchodů Maďarům ve výslužbě.¹²⁶ V návaznosti na uvedené nařízení byla vyhlášena pracovní povinnost pro osoby, jež pozbyly státního občanství, ukotvená dekretem prezidenta republiky č. 71/1945 Sb., který povinnost formuluje takto: „*K odstranění a k odčinění škod způsobených válkou a leteckým bombardováním, jakož i k obnovení hospodářského života rozrušeného válkou se zavádí pracovní povinnost osob, které podle ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 2.*

---

¹²³ ŠUTAJ, Štefan. *Postavenie maďarskej menšiny na Slovensku a jej identity po roku 1918*. In KILIÁNOVÁ, Gabriela, KOWALSKÁ, Eva, KREKOVIČOVÁ, Eva. *My a tí druhí v modernej spoločnosti: Konštrukcie a transformácie kolektívnych identít*. Bratislava: VEDA, 2009. ISBN: 978-80-224-1025-0. s. 424–425

¹²⁴ RYCHLÍK, Jan. *Slováci versus Maďaři* [online]. In. Historie.cs [publicistický cyklus]. Česká televize. [cit. 2018–3–25]. ČT2 [2009–10–1]. Dostupné z: <<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/209452801400030/>>

¹²⁵ ŠUTAJ, Štefan. *Maďarská menšina na Slovensku v 20. storočí*. Bratislava: Kaligram, 2012, s. 35

¹²⁶ ŠUTAJ, Štefan, HOMIŠINOVÁ, Mária, SÁPOSOVÁ, Zlatica, ŠUTAJOVÁ, Jana (2006). *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (Identita a politika)*. Prešov: Universum, 2006. ISBN: 80-89046-41-X. s. 15

srpna 1945, č. 33 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské pozbyly československého státního občanství. Pracovní povinnost se také vztahuje na osoby národnosti české, slovenské nebo jiné slovanské, které se v době zvýšeného ohrožení republiky ucházely o udělení německé nebo maďarské státní příslušnosti, aniž k tomu byly donuceny nátlakem nebo zvláštními okolnostmi“.¹²⁷ Výše jmenované právní úkony se opíraly o dekret č. 33/1945 Sb., dle něhož bylo československé státní občanství odebráno Němcům, Maďarům, kolaborantům a zrádcům jakékoli národnosti. Češi a Slováci, kteří se během války hlásili k německé nebo maďarské národnosti pod tlakem nacistického režimu a získali osvědčení o národní spolehlivosti, československé občanství neztratili.¹²⁸ Státní občanství ztratily všechny osoby německé a maďarské národnosti, vyjma účastníků protifašistického odboje. Rozhodovalo se tedy na základě kolektivní viny, nikoli podle konkrétního provinění. V jurisdikci dekretu č. 12 pak byl zkonfiskován majetek všech osob maďarské a německé národnosti bez ohledu na státní příslušnost. Tento dekret byl vydán v souvislosti s pozemkovou reformou, která se prosazovala ve jménu vstřícnosti vůči českým a slovenským rolníkům a bezzemkům.¹²⁹ Zabavený majetek měli v državě tzv. důvěrníci. Na tomto místě nutno podotknout, že když se v roce 1949 začali odsunuté Maďaři vracet z Čech na Slovensko, ve většině případů jim slovenští důvěrníci majetky odevzdávali nazpět.¹³⁰

Jelikož jednostranné přesídlování příslušníků maďarské menšiny do mateřské země nebyly akceptovány, uplatňovaly se především tři formy řešení maďarské otázky v Československu, a to výměna obyvatelstva mezi Československem a Maďarskem, reslovakizace a tzv. vnitřní odsuny.

Již v polovině roku 1945 se objevila tendence využít obyvatelstvo maďarské národnosti na rekonstrukční a zemědělské práce v okolí jejich bydliště. Tehdy se jednalo ještě o obvyklé poválečné pracovní nasazení za účelem odstranění škod způsobených válkou, které v závislosti na místních podmínkách probíhalo ve všech poškozených oblastech Slovenska a neuskutečňovalo se pouze na etnickém základě. Ovšem přesídlování

---

¹²⁷ KUKLÍK, Jan, MIKULE, Vladimír. *Němci a Maďaři v dekretch prezidenta republiky. Studie a dokumenty 1940–1945*. Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Doplněk, 2003. ISBN: 80-7285-017-2. s. 350

¹²⁸ Tamtéž, s. 314

¹²⁹ Tamtéž, s. 271

¹³⁰ ŠUTAJ, Štefan, HOMIŠINOVÁ, Mária, SÁPOSOVÁ, Zlatica, ŠUTAJOVÁ, Jana (2006). *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (Identita a politika)*. Prešov: Universum, 2006. ISBN: 80-89046-41-X. s. 17

započaté koncem roku 1945 v jeho nejvíce extrémní podobě už probíhalo výhradně pod taktovkou etnické příslušnosti. Formy přesídlování se postupně stupňovaly od zmíněného roku 1945 po rok 1947. Tento proces můžeme rozdělit do tří fází.¹³¹ První etapa se uskutečňovala těsně po válce a následně byla přerušena kvůli jednání o výměně obyvatelstva mezi Maďarskem a Slovenskem. Československo mělo především zájem o úspěšné uzavření dohody o výměně obyvatel a nechtělo, aby odsuny narušily jednání s maďarskou stranou. Dohoda byla 27. února 1946 podepsána, avšak její naplnění nebylo okamžité. Druhou vlnu přesídlování vyvolala pozemková reforma, podle které byl majetek všech obyvatel maďarské národnosti zkonfiskován, bez ohledu na státní příslušnost. Zároveň se začalo s výběrem 100 tisíc osob, jež měly být určeny na výměnu obyvatelstva s Maďarskem. A současně se odstartovala akce reslovakizace podáváním prvním reslovakizačních přihlášek. Pod heslem „Pomoc Slovenska českým zemím při zemědělských pracích“ se tak roku 1946 uskutečnil nábor pracovních sil do českých zemí. Cílem této akce mělo být vyřešení problému nedostatku pracovních sil ve vylidněných oblastech po nuceném vysídlení německého obyvatelstva. Počítalo se s přesídlením 40–50 tisíci obyvatel maďarské národnosti. Akce se vztahovala na celé Slovensko a měla dobrovolný charakter. K překvapení jejích organizátorů, se zapojilo nečekané množství Slováků a dobrovolně se přihlásilo pouze 1932 osob maďarské národnosti.¹³² Nejrozsáhlejší přesídlovací vlna do českých zemí se uskutečnila na přelomu let 1946 a 47 na základě dekretu prezidenta republiky č. 88/1945 Sb., o všeobecné pracovní povinnosti. Do té doby totiž československá vláda vkládala naděje na snížení počtu obyvatel maďarské národnosti do Pařížské mírové konference. Ovšem, jak již bylo řečeno, velmoci návrh československé delegace na jednostranný transfer příslušníků maďarské menšiny do Maďarska zamítly. Klíčový bod dalšího řešení maďarské otázky bylo tedy donutit Maďarsko k plnění dohody o výměně obyvatelstva. Na konci roku 1946 se začal uskutečňovat plánovaný organizovaný nábor Maďarů na práce do českých zemí, který Šutaj označuje za deportace kvůli jeho nucené povaze. Zvláště upozorňuje na nevyhovující podmínky při realizaci přesídlení. Kdo nesouhlasil s podepsáním reslovakizační přihlášky, stal se potencionálním adeptem na přesídlení. Z procesu vnitřního odsunu byly vyňaty

---

¹³¹ ŠUTAJ, Štefan. *Nútené presídlenie Maďarov do Čiech*. Prešov: Universum, 2005. ISBN: 80-89046-29-0. s. 23

¹³²Tamtéž, s. 30–32

osoby, jež byly vybrány na výměnu, na ně se vztahovala ochrana. Masové přesídlování zároveň posloužilo jako donucovací prostředek pro realizaci výměny obyvatel s Maďarskem. Ač maďarská vláda několikrát vyslovila nesouhlas s deportacemi Maďarů na nucené práce, označila je za nehumánní a deklarovala, že pokud je Slovensko neukončí, pak nemohou přistoupit na výměnu obyvatel. Nakonec maďarská vláda tlaku podlehla a v zájmu zastavení deportací roku 1947 přistoupila na plnění dohody o výměně obyvatelstva.¹³³ Odhady, kolik osob bylo výměnou postiženo, se liší. Ján Botík uvádí, že během ní odešlo 90 tisíc osob do Maďarska a asi 73 tisíc se přesunulo na Slovensko.¹³⁴ Šutaj odhaduje, že v rámci výměny obyvatelstva v letech 1945–1948 bylo přesídleno necelých 90 tisíc osob z Československa, zatímco z Maďarska přibližně pouze 12 tisíc.¹³⁵

Sporným bodem třetí fáze vnitřního odsunu Maďarů a důvodem proč čelí tak silné kritice, je mimo jiné způsob, jakým bylo přesídlení provedeno. Probíhalo v zimních měsících za asistence vojska a policie, přičemž vagóny vlaků nebyly patřičně vybaveny na chladné počasí. Slovenská strana tehdy zdůrazňovala, že akce zahrnovala i přesídlení Slováků. Je ale třeba si uvědomit, jak uvádí Šutaj, že odchod občanů slovenské národnosti byl dobrovolný, nebylo při něm přítomno vojsko a jejich na Slovensku zanechaný majetek nebyl zkonfiskován. Maďaři byli o své deportaci informováni krátce před odjezdem, transporty zabezpečovala armáda, docházelo při nich k násilí a krádežím. O vynuceném odchodu Maďarů také svědčí jejich opětovný návrat na jižní Slovensko hned, jak to situace dovolila. Slováci naproti tomu v českých zemích zůstávali.¹³⁶

Závěrem je vhodné zmínit, že v současné době v pohledu na tyto události stále existuje názorová diskrepance mezi Slováky a slovenskými Maďary. Výzkum Slovenské akademie věd založený na rozsáhlém dotazníkovém šetření odhaluje protichůdné postoje v rámci hodnocení tzv. Benešových dekretů, v jejichž jurisdikci přesídlování probíhalo. Respondenti slovenské národnosti se ve většině domnívali, že Slováci by se neměli omluvit Maďarům a Němcům za tzv. Benešovy dekrety, že dekrety nejsou důsledkem protimaďarského nacionalismu. Rovněž odmítali odškodnění osob, jichž se represe po druhé světové válce týkaly. Slovenští Maďaři naopak na tyto otázky odpovídali převážně

---

¹³³ Tamtéž, s. 45–66

¹³⁴ BOTÍK, Ján. *Etnická história Slovenska: k problematike etnicity, etnickej identity, multietnického Slovenska a zahraničných Slovákov*. Nitra: Lúč, 2007. ISBN 978-80-7114-650-6. s. 75

¹³⁵ ŠUTAJ, Štefan. *Maďarská menšina na Slovensku v 20. storočí*. Bratislava: Kaligram, 2012, s. 42–43

¹³⁶ ŠUTAJ, Štefan. *Nútené presídlenie Maďarov do Čiech*. Prešov: Universum, 2005. ISBN: 80-89046-29-0., s. 55

pozitivně. Více než polovina respondentů maďarské národnosti označila dekrety za důsledek protimaďarského nacionalismu a byla přesvědčena, že Slováci by se měli omluvit za poválečné represe a odškodnit dotčené osoby.¹³⁷

Jedním z opatření, které mělo uchránit obyvatelstvo „sporné“ národnosti před represemi a zároveň přispět k etnické homogenizaci jižního Slovenska, byla reslovakizace. Její oficiální účel spočíval v tom, že „pomadžštění“ Slováci, kteří se díky Vídeňské arbitráži stali příslušníky Maďarského království, budou moci podat reslovakizační přihlášku a opět se stát slovenskými občany se slovenskou národností.¹³⁸ Nicméně rychle se reslovakizace stala nástrojem pro dosažení etnické homogenity Slovenska. Na obyvatele slovenské národnosti se dekret č. 88 nevztahoval. Reslovakizační přihlášky podávalo i mnoho Maďarů ve snaze zabránit přesídlení jejich rodiny. Do roku 1948 se k reslovakizaci přihlásilo 452 089 osob, i když toto číslo zahrnuje i část „pomadžštěných“ Slováků, většina tzv. reslovakizantů ale přijala slovenskou národnost jen proto, aby se vyhnula represivním opatřením a nic to nezměnilo na jejich maďarské identitě. To dokazují výsledky sčítání obyvatelstva v letech 1950 a 1961, ve kterých se zřetelně objevuje spontánní návrat k deklaraci maďarské národnosti.¹³⁹

5.1.5 Situace maďarské menšiny v socialistickém Československu

Po komunistickém převratu roku 1948 se situace menšin zásadním způsobem změnila. Všechny intervence státu probíhaly pod taktovkou komunistické ideologie, kterou bylo potřeba vštípit co možná nejvíce lidem. Jasným politickým cílem bylo komunistickou propagandu přiblížit všem občanům, tedy i maďarsky hovořícím. Znovu začal vycházet tisk, v prosinci 1948 vyšlo první číslo maďarských novin *Új Szó*¹⁴⁰ a literatura v maďarském jazyce, postupně se otevíraly maďarské školy, vzniklo maďarské vysílání

---

¹³⁷ ŠUTAJ, Štefan, HOMIŠINOVÁ, Mária, SÁPOSOVÁ, Zlatica, ŠUTAJOVÁ, Jana (2006). *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (Identita a politika)*. Prešov: Universum, 2006. ISBN: 80-89046-41-X. s. 135

¹³⁸ KOVÁČ, Dušan. *Dějiny Slovenska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. ISBN:978-80-7422-099-9. s. 247

¹³⁹ ŠUTAJ, Štefan, HOMIŠINOVÁ, Mária, SÁPOSOVÁ, Zlatica, ŠUTAJOVÁ, Jana (2006). *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (Identita a politika)*. Prešov: Universum, 2006. ISBN: 80-89046-41-X. s. 16

¹⁴⁰ Co se týče tiskovin vzniklých v této době, lze dále jmenovat noviny *Fáklya* či *Hét*

Československého rozhlasu atd. V tu dobu byl také založen významný kulturní spolek maďarské menšiny *Csemadok*.¹⁴¹

Signifikantním znakem této doby bylo zrovnoprávnění některých etnických menšin vnějšími znaky, jako jsou znovunabytí státního občanství, zmíněný návrat národnostního školství nebo povolení kulturních institucí. Obnova národnostního školství ale nebyla jednoduchá. Během poválečné migrace obyvatelstva do Maďarska odházela především inteligence, nebylo tedy dostatek kvalifikovaných učitelů a muselo se přistoupit k zapojení robotnických kádrů narychlo vyškolených na učitelské povolání. To na dlouhou dobu značně poznamenalo kvalitu výuky. V rámci pozitivní diskriminace, jež se v té době praktikovala, se postupně začal zavádět maďarský jazyk i v úředním styku, tudíž se občané s maďarskou národností mohli ucházet o místa ve veřejném sektoru.¹⁴²

Jižní část Slovenska byla jednou z prvních, kterých se dotýkala kolektivizace, v letech 1949–1953 již byla z 90 % procent realizovaná, přitom v ostatních částech Slovenska ve stejnou dobu teprve probíhala první etapa kolektivizace. Rok 1968 přinesl ústavní změny v přístupu k menšinám, zatímco v Ústavě z roku 1960 byla národnostní práva vázána na jednotlivce, v nové verzi se o národnostech mluví jako o státoporných subjektech. Tento akt byl nesporně prvním krokem vpřed ke zrovnoprávnění menšin, ovšem zatím neexistovala instituce, která by mohla práva vymáhat. Až roku 1978 byl založen jako občanská iniciativa Výbor na ochranu práv maďarské menšiny v Československu s cílem strážít práva menšiny a vyvíjet i patričnou politickou činnost.¹⁴³

5.1.6 Situace po roce 1989

Sametová revoluce znamenala pro maďarskou menšinu pozitivní změnu z hlediska legislativního zabezpečení jejích práv a po letech má znovu své místo v politické scéně Slovenské republiky. Vznikla Maďarská nezávislá iniciativa, jež získala zastoupení v první porevoluční vládě. Maďarské politické strany byly povětšinou založené na etnickém principu než na ideových základech. Roku 1998 se sloučily tři maďarské strany ve Stranu

---

¹⁴¹ BOTÍK, Ján. *Etnická história Slovenska: k problematike etnicity, etnickej identity, multietnického Slovenska a zahraničných Slovákov*. Nitra: Lúč, 2007. ISBN 978-80-7114-650-6. s. 76

¹⁴² ŠUTAJ, Štefan. *Postavenie maďarskej menšiny na Slovensku a jej identity po roku 1918*. In KILIÁNOVÁ, Gabriela, KOWALSKÁ, Eva, KREKOVIČOVÁ, Eva. *My a tí druhí v modernej spoločnosti: Konštrukcie a transformácie kolektívnych identít*. Bratislava: VEDA, 2009. ISBN: 978-80-224-1025-0. s. 427–428

¹⁴³ Tamtéž, s. 429

maďarské koalice-Magyar Közösség Pártja zkráceně SMK-MKP, jež hájí práva maďarské menšiny do dnes.¹⁴⁴ V roce 2009 se od ní odštěpila strana MOST-HÍD, jejímž předním cílem není pouze podpora menšinových zájmů, ale i usilování o rovnoprávnou spolupráci mezi Slováky a slovenskými Maďary. Od té doby se SMK-MKP do Národní rady Slovenské republiky nedostala a její místo převzala strana MOST-HÍD.

V roce 1990 se objevily snahy „okleštit“ práva menšin, slovenské politické strany požadovaly ustanovit slovenštinu jako jediný úřední jazyk. Návrh takového jazykového zákona nebyl odsouhlasen v plné šíři, ovšem jeho „umírněnější“ verze zahrnovala jisté diskriminační prvky. Například maďarská křestní jména nemohla být zapsána do matrik, zákon nepovoloval konání svatebních obřadů v maďarském jazyce atd. Menšinová politika Slovenska byla také bariérou vstupu do Evropské unie, která v návaznosti na úsilí o podporování míru a demokratických hodnot (dodržování lidských práv) v kritériích pro přijetí stanovuje, že kandidátská země musí dodržovat lidská práva a práva menšin. K odstranění největšího deficitu co do menšinových práv přispěl zákon o používání menšinových jazyků z roku 1999. Ten stanovuje právo na používání jazyka menšiny při komunikaci s úřady v obcích s více než 15% podílem menšiny, při regionálním a lokálním vysílání televize a rozhlasu, povoluje dvojjazyčné označení obcí nebo dvojjazyčné informování veřejnosti na lokální úrovni. V souvislosti s tímto zákonem se také obnovilo vydávání dvojjazyčných vysvědčení na školách s vyučovacím jazykem maďarským.¹⁴⁵

V rámci Evropské unie se Slovensko řadí mezi státy s vyšším podílem národností v rámci svého obyvatelstva; zastoupení obyvatelstva hlásícího se k jiné, než slovenské národnosti dosahuje více než 12 %.¹⁴⁶ Z tohoto důvodu by bylo vhodné vytvořit osobitý zákon upravující otázky národnostních menšin. Práva a povinnosti týkající se národnostních menšin upravuje až 23 právních norem, zákon o národnostních menšinách však absentuje.

---

¹⁴⁴ ŠUTAJ, Štefan, HOMIŠINOVÁ, Mária, SÁPOSOVÁ, Zlatica, ŠUTAJOVÁ, Jana (2006). *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (Identita a politika)*. Prešov: Universum, 2006. ISBN: 80-89046-41-X. s. 20

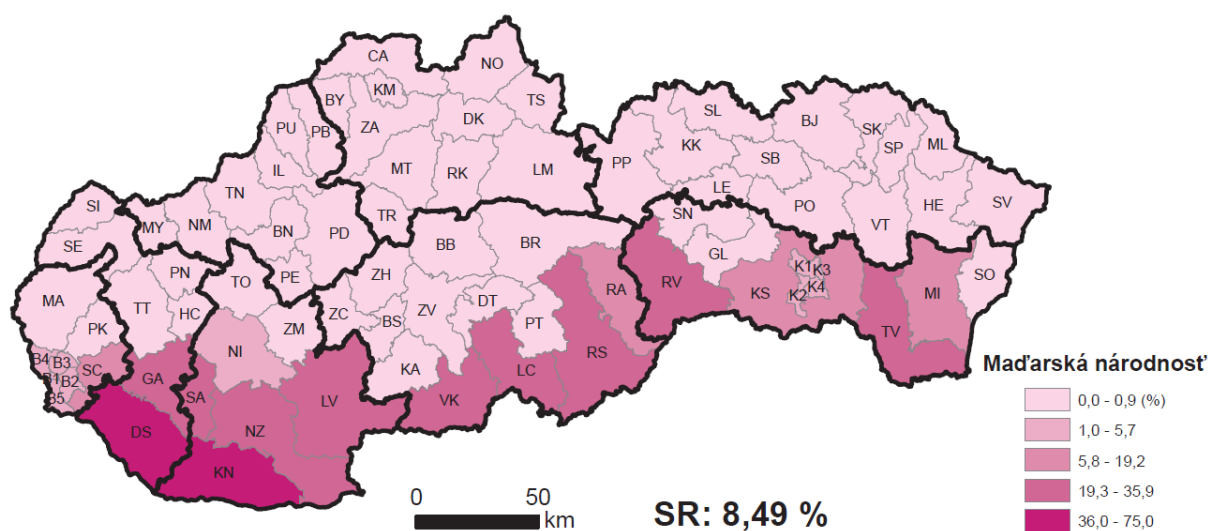
¹⁴⁵ UHROVÁ-MÉSZÁROSOVÁ, Anna. *Maďarská menšina na Slovensku. Od monarchie po unii*. Vesmír 87, 46, 2008/1. [online]. [cit. 2018–11–8]. Dostupné z: <<https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2008/cislo-1/madarska-mensina-slovensku.html>>

¹⁴⁶ Obyvatelstvo SR podľa národnosti – sčítanie 2011, 2001, 1991. *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. 2011 [cit. 2018–3–27]. Dostupné z: <<https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/demography/census/indicators>>

5.2 Oblastní specifika a současná situace maďarské menšiny v místě výzkumu

Výzkumné šetření sledující otázku etnické identity maďarské menšiny na Slovensku probíhalo v Banskobystrickém kraji, Novohradském regionu, Palócké oblasti, okrese Velký Krtíš. Tato jižní část Slovenska je dle statistického šetření charakteristická vysokým podílem obyvatel maďarské národnosti, pročež byla také vybrána jako vhodná oblast k výzkumu.¹⁴⁷

Obrázek 3: Obyvatelstvo v okresech SR s národností maďarskou

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky

Maďarská menšina s 8,5 % podílem představuje nejpočetnější minoritou na území Slovenska a zastává tak důležité místo v etnické struktuře obyvatelstva. Nicméně v porovnání s populačními censy z minulých let podíl příslušníků maďarské národnosti stále klesá. Další významné zastoupení v etnickém spektru Slovenské republiky představují menšiny romská (2 %), česká (0,6 %) a rusínská (0,6 %).¹⁴⁸

Výzkum probíhal především ve dvou obcích Velká Čalomija čili *Nagycsalomja*¹⁴⁹ a Balog nad Ipľom neboli *Ipolybalog*¹⁵⁰. Obě se řadí mezi obce s vysokým podílem obyvatel maďarské národnosti. Dle posledního sčítání obyvatelstva z roku 2011, se

¹⁴⁷ Viz obrázek č. 3

¹⁴⁸ Tamtéž

¹⁴⁹ Název obce v maďarštině

¹⁵⁰ Název obce v maďarštině

k maďarské národnosti hlásilo 85 % obyvatel Balogu nad Ipľom a 62 % populace Veľké Čalomije. Pro dokreslení národnostní situace ve vybraných obcích je níže uvedená tabulka, v níž lze také spatřit nerovnost mezi deklarovanou národní příslušností a mateřským jazykem. Tato data ve spojení s klesajícím trendem počtů slovenských Maďarů svědčí o postupné asimilaci. Část obyvatel, jejichž mateřský jazyk je maďarština, a kterou třeba i stále v rodinném kruhu komunikují, se již hlásí k národnosti slovenské.

Tabulka č. 4: Procentuální zastoupení obyvatelstva ve vybraných obcích dle národnosti a mateřského jazyka

Název obce		Balog nad Ipľom	Veľká Čalomija
Národnost	maďarská	85 %	62 %
	slovenská	13 %	35 %
Mateřský jazyk	maďarský	90 %	73 %
	slovenský	8 %	24 %

Zdroj: BAČÍK, Vladimír. Slovenská republika: zoznam obcí, internetové stránky obcí, vybrané štatistické údaje¹⁵¹, vlastní zpracování

Všichni účastníci výzkumu jsou s regionem spjatí rodinnými vazbami, přičemž jejich rodiny žijí v Palócké oblasti po několik generací. V návaznosti na provedené zúčastněné pozorování lze konstatovat, že mezi slovenskými Maďary, alespoň co se týče dané oblasti, panují silné rodinné vazby. Rodinní příslušníci se pravidelně schází, ať už při příležitosti různých oslav nebo při společném posezení u oběda apod. Tomu napomáhá i jejich prostorová blízkost, maďarská menšina obývá souvislé území na jižním Slovensku.¹⁵² Všichni navštívení byli pohostinní, při rozhovorech, které se konaly v domácím prostředí dotazovaných, nikdy nechybělo pohoštění v podobě nejen nápoje, ale i specialit z „maďarské“ kuchyně. Autorka byla občas doprovázena do obydlí ostatních narátorů jedním z průvodců, v takových případech průvodce vždy nesl nějakou pozornost ve formě malého dárku (bonboniéra, láhev vína apod.).

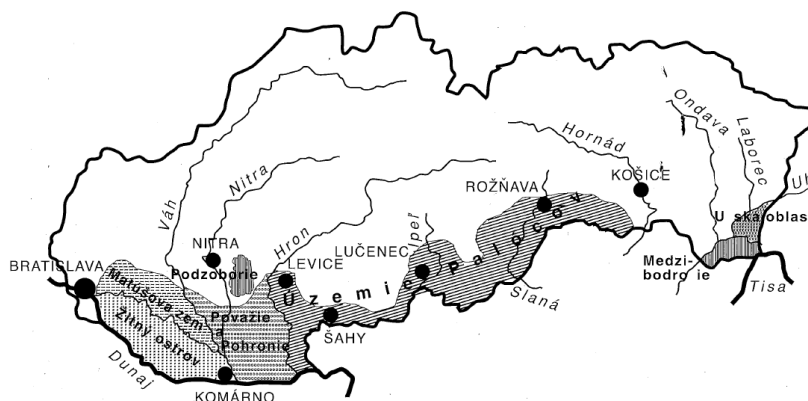
Maďarská kultura, stejně jako jazyk, není jednotná, ale naopak sociálně a regionálně rozvrstvená. V širším smyslu můžeme stanovit čtyři hlavní etnografické oblasti na území karpatské kotliny, jež obývají Maďaři, které se různí určitými jazykovými a

¹⁵¹ BAČÍK, Vladimír. *Slovenská republika: zoznam obcí, internetové stránky obcí, vybrané štatistické údaje* [online]. Katedra humánnej geografie a demografie: prírodovedecká fakulta. UK Bratislava [cit. 15–10–2018]. Dostupný z: <http://www.sodbtn.sk/obce/index_kartogram.php>

¹⁵² Viz obrázek č. 3

kulturními nuancemi. Pro tyto oblasti se ustálily názvy Zadunajsko (*Dunántúl*), Horná zem (*Felvidék* nebo *Felföld*), Dolná zem (*Alföld*) a Sedmohradsko (*Erdély*). Diplomová práce se zaměřuje na Maďary na Slovensku, tudíž dále bude popisována oblast zasahující na Slovensko, tedy Horná zem. V každé z výše jmenovaných oblastí se formovaly různé sociální jednotky, označované jako subetnické či etnografické skupiny. Pro Hornou zem se takovou reprezentativní skupinou stali Palóci. Podle původního geografického označení zahrnovala Horná zem severní hornaté kraje historického Uherska a spíše se používal výraz Horné Uhorsko (*Felső Magyarország*). Dnes se pod názvem Horná zem rozumí to území, které bylo v návaznosti na Trianonskou smlouvu připojeno k nově vznikajícímu Československu.¹⁵³ Jedná se tedy o dlouhý pás na jižním Slovensku, který se dle geograficko-kulturních specifik dále člení na tři větší oblasti. Jsou to od západu jmenované Podunajská nížina, kam patří Matúšova zem, Žitný ostrov, území mezi Váhem a Hronem a Zoborsko; Palócká oblast a území na jihovýchodním Slovensku, tzv. Užská oblast a Medzibodrdzie.

Obrázek č. 4: Kulturně-geografické oblasti Maďarů na Slovensku

Zdroj: LISZKA, József. *Národopis Maďarov na Slovensku*. 2003. s. 168

Ohledně hranic palóckého teritoria nepaduje ve vědeckých kruzích shoda. Ohraničení této etnografické skupiny není vůbec jednoduché především z důvodu jejího postupného růstu. Ukazuje se, že prostor obývaný Palóci, původně poměrně úzce ohraničený, se s postupem výzkumů stále více rozšiřoval. Ovšem nerozšiřovalo se jen chápání jeho hranic, ale skutečně se zvětšoval i prostor touto skupinou obývaný.

¹⁵³ LISZKA, József. *Národopis Maďarov na Slovensku*. Komárno: Fórum inštitút pre výskum menšín. Výskumné centrum európskej etnológie, 2003. ISBN 80-8062-052-0. s 26–28

Z kulturního hlediska se sem obyčejně řadí menší území tzv. Palócká oblast, která se rozprostírá mezi řekami Hron na západě a Hornád na východě.¹⁵⁴ Od středověku vykrystalizovaná maďarsko-slovenská kulturní symbióza se nejvíce zřetelně odráží právě v této oblasti.¹⁵⁵

Pro tuto oblast je typické palócké nářečí. Jeho difference od spisovné maďarštiny tkví hlavně ve výslovnosti, tedy v přízvuku. Jak je vidět z níže uvedených výpovědí, slovenští Maďaři mají povědomí o prostoru, ve kterém žijí, což koresponduje s jejich silným lokálním poutem.

„Jazyk, co tu používáme, to je maďarský dialekt, to není maďarština správná. To je palócký dialekt. Tato oblast se nazývá Palócko, to byla Novohradská župa. Jižní část středního Slovenska, tak bych řekl. Tedy jižní část Banskobystrického kraje mluví palóckým dialektem.“ Znáte ještě jiné dialekty maďarštiny, které používají na Slovensku? *„Ne, ale vím, že jinak mluví směrem na Rymavskou Sobotu, tam už zase maďarštinu jinak používají, jak se jmenuje, to nevím. Ale také to není spisovná maďarština.“* (Narátor D, 40 let)

Charakteristický přízvuk palóckého dialektu je známý a rozpoznatelný jak pro Slováky, tak pro Maďary žijící v Maďarsku. Základní identifikační prvek spočívá ve fonetice samohlásky -a-. Dlouhý vokál -á- se v Maďarsku vyslovuje více otevřeně, naopak slovenští Maďaři používají -á- zavřené. Narátor E připodobňuje zabarvení tohoto vokálu k plzeňskému dialektu:

„V Budapešti se rozprává pěkně, správně maďarsky, tak jako v Plzni, ty – á- jsou otevřená. A my máme takové zavřené -á-.“ (Narátor E, 47 let)

Intenzivní jazykový kontakt¹⁵⁶ v období od druhé světové války mezi dominantní slovenštinou a menšinovou maďarštinou na Slovensku vyústil, jak lze vyvodit z odpovědí narátorů, v tzv. superstrát. Tím se rozumí působení majoritního jazyka, jenž je pro dané mluvčí jazykem druhým, na jazyk minoritní, pro maďarskou menšinu mateřský. Jazyk

---

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 289–292

¹⁵⁵ BOTÍK, Ján. *Etnická história Slovenska: k problematike etnicity, etnickej identity, multietnického Slovenska a zahraničných Slovákov*. Nitra: Lúč, 2007. ISBN 978-80-7114-650-6. s. 70

¹⁵⁶ Jazykový kontakt je zde chápán jako spolueistence a ovlivňování dvou jazyků

slovenských Maďarů je ovlivňován ve formě výpůjček, po vzoru modelového jazyka, slovenštiny, kdy se slova přebírají v nezměněné podobě. Čili dnešní podoba mateřského jazyka Maďarů na Slovensku vykazuje jasný trend „slovakizace“. V čím dál tím větší míře se v běžné mluvě slovenských Maďarů prosazují slovenské výrazy: „*My mícháme maďarštinu se slovenštinou [...]. Ta slovenská slova přijdou rychleji na rozum a vím, že mi bude rozumět, to, co povím. Například běžně používáme spojení párky mustárral a v Maďarsku se diví, co že to chci. V maďarštině jsou párky virsli.*“ (Narátor B, 28 let). V tabulce č. 5 jsou uvedeny přejaté slovenské výrazy, které jsou součástí běžné maďarštiny slovenských Maďarů. Dle narátorů jsou již tato naplavená slovenská slova srozumitelná i pro Maďary v pohraničí: „*Takže my mluvíme jinak než Maďaři a hned poznají, o koho jde. Třeba také zmrzlina, u nás je to nanuk a u nich „jégkrém“. A tady blízko nás u hranic v Maďarsku, v Balažských Ďármotech například už pochopí, když řeknu nanuk, že chci zmrzlinu, ale když jedeš dál, tam už nerozumí.*“ (Narátor B, 28 let). „*V Balažských Ďármotech nám rozumí vše [...]. A sami mluví jako my.*“ (Narátor E, 47 let)

Tabulka č. 5: Ukázka slovenských výrazů infiltrovaných do slovenské maďarštiny

Slovenská maďaršтина	Maďaršтина
Nanuk	Jégkrém
Bazén	Medence
Faktúra	Sámla
Tepláky	Melegítő
Párky	Virsli
Horčica	Mustár
Ustálené spojení	
Párky mustárral	Virsli mustárral

Zdroj: vlastní zpracování

Kulturní diference v rámci Palócké oblasti, co se týče oslav tradičních svátků, jako jsou Vánoce a Velikonoce, vychází z náboženských tradic. Náboženská skladba Slováků a slovenských Maďarů je velmi podobná, většina se hlásí v obou případech k římskokatolické církvi, dle censu z roku 2011 se jednalo o 69,16 % maďarské národnosti a 67,05 % národnosti slovenské římskokatolického vyznání. Evangelíci a reformovaná křesťanská církev zastupují další významnou část náboženského spektra.¹⁵⁷ Z toho důvodu se oslavy svátků menšiny od slovenské majority výrazně neliší, většina narátorů se shodovala, že tradice, které během svátků dodržují, vychází především z rodinných zvyklostí stejně jako u Slováků. Jedinou diferencí vidí ve štedrovečerním pokrmu, kdy na maďarské tabuli nesmí chybět ryby. Servíruje se klasicky rybí polévka Halászlé a pečený kapr. Jinak každá rodina má své zvyky a nezáleží na tom, zda je maďarská nebo slovenská, případně se dají nalézt některé regionální odlišnosti.

Při prováděném zúčastněném pozorování se významnou součástí života místních jevílo náboženství. Většina obyvatel daných dvou obcí se účastní nedělních bohoslužeb i jejich svatební obřady probíhaly tradičním způsobem v kostele, a to včetně zástupců mladé generace. Nejednou se při neformálních rozhovorech sami zmiňovali o své náboženské orientaci, ba častokrát zazněla otázka na autorčin vztah k víře. Bylo přiznáno, že badatelka není věřící, což mohlo být jedním z důvodů, proč se narátoři ve svých vyprávěních o náboženství moc nezmiňovali. Byť byli ubezpečeni, že i tato oblast jejich života je pro bádání důležitá. Za druhé, vyprávění bylo soustředěno kolem atributů, prostřednictvím kterých se slovenští Maďaři vůči většinové společnosti vyhraňují. S ohledem na výše uvedená statistická data, lze zhodnotit, že náboženství silného etnodiferenciačního charakteru nenabývá.

Lze tedy říci, že vedle společného jazyka, sdílených představ „domova“ a sdílených obrazů minulosti v kolektivní paměti slovenských Maďarů, které jsou v práci detailněji analyzovány a interpretovány, existují i další faktory, jenž mají vliv na konstrukci etnické identity této etnické skupiny. Ovšem při rozhovorech se o nich narátoři zmiňovali pouze okrajově. Oslavy svátku například popisovali až v reakci na položené dotazy a svou odpověď často ukončovali slovy: „*no, ale to každý dělá trochu jinak, je to rodina od*

---

¹⁵⁷ Obyvatelstvo trvalo bývajúce v SR podľa národnosti a náboženského vyznania. *Štatistický úrad Slovenskej republiky*. [online]. 2018 [cit. 2018–10–2]. Dostupné z: <https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/demography/census/indicators/>

rodiny“ (Narátor E, 47 let) nebo ve svých výročí odkazovali na dlouholetou kulturní provázanost obou etnik a podobnost průběhu oslav: „*žijeme tu více jak 200 let spolu, takže ty svátky jsou stejné, takže v tom žádný rozdíl není*“ (Narátor M, 79 let). Jejich reakce nasvědčovaly, že tradice pro oslovené slovenské Maďary nenabývají takové váhy, jelikož nejsou nositeli silného etnodiferenčního charakteru stejně jako náboženství.

5.3 Konstrukce etnické identity maďarské menšiny na Slovensku

Etnickou identitu Maďarů žijících na území Slovenska můžeme definovat jako pocit příslušnosti k maďarskému národu. V rámci každého národa, nebo každé etnické skupiny, jsou sdíleny společné prvky, mezi něž se obvykle řadí historie, jazyk, náboženství, teritorium, hodnoty a další. Jelikož etnicita je vždy pro dané etnikum jedinečná, i její atributy mohou nabývat mnoha podob. Následující text popisuje faktory, které spoluvytváří etnickou identitu slovenských Maďarů v návaznosti na stanovené skupiny. Jsou to především sdílené dějiny, resp. kolektivní paměť a jazyk, které se během výzkumu ukázaly za zásadní. Jako dalšími atributy lze jmenovat náboženství, národní hrdost, „maďarskou“ kuchyni a sdílené tradice. Primárně se však v diplomové práci soustředím na kolektivní paměť a společný jazyk, jelikož právě tyto dva prvky se v rozhovorech objevovaly nejzřetelněji.

5.3.1 Etnická identita pohledem narátorů

Maďary na Slovensku nelze vnímat jako homogenní skupinu, jednotlivci jsou totiž více či méně integrovaní do většinové společnosti a každý je různě důrazný v prosazování „maďarství“ v rámci vymezování se vůči „těm druhým“, tedy vůči Slovákům. Sebeuvědomění slovenských Maďarů nemá u všech jedinců stejnou povahu. Ztotožnění se s maďarským jazykem a předky ještě nezaručuje plnou identifikaci i s maďarskou identitou. Mezi členy maďarské menšiny se tak vyskytuje spolu s vyzrálou etnickou identitou také dvojí (slovensko-maďarská) nebo nejasná identita. Ze získaných biografických rozhovorů bylo možno identifikovat tři skupiny narátorů dle míry etnického vědomí. Intenzitu etnického vědomí jednotlivců i pospolitostí není snadné měřit a objevují

se zde značné individuální rozdíly, což do jisté míry brání zobecnění dané problematiky.¹⁵⁸ S vědomím tohoto omezení se přesto v rámci analýzy provedených narativních rozhovorů podařilo zachytit modely etnického vědomí: „budovatelé maďarské etnicity“, „tolerantní Maďaři“ a kategorie „ani-ani“.

„Budovatelé maďarské etnicity“ se jasně hlásí k identitě maďarské a maďarství pro ně představuje určující hodnotu při vytváření životních postojů. Nemají o své příslušnosti sebemenších pochyb. „*Já se cítím být Maďarem, a i z toho pohledu vnímám celý svět.*“ (Narátor L, 70 let). Nejen že si silně uvědomují svou národní příslušnost, nýbrž aktivně usilují o zachování maďarské etnicity například tím, že své děti zapisují do škol s vyučujícím jazykem maďarským. Většina z nich sama navštěvovala maďarské školy, a pokud ne, tak pouze z důvodu, že neměli takovou možnost, jelikož studovali v dobách reslovakizace. Narátoři F, G, L a M, kteří patří do této skupiny, označují slovenské školy za „zabijáky“ maďarské identity na Slovensku. Sledují převážně maďarské televizní programy, preferují maďarský tisk. Dotyční ctí území slovenského státu, nicméně pokud by si mohli státní příslušnost svobodně vybrat, a přitom zůstat ve svých rodných obcích, zvolili by maďarskou. Maďarskou identitu předávají i svým potomkům, kteří nezdědka odchází do Maďarska.

Představitelé této skupiny „tolerantních Maďarů“ se hlásí k maďarské národnosti, ale nemají potřebu se skrze maďarství zásadně vyhraňovat. Shodují se v tvrzení, které tuto skupinu může definovat, a to je „*Jsem Maďar, ale žiji na Slovensku, tak musím tolerovat slovenský stát a snažit se dohodnout.*“ (Narátor K, 68 let). „Tolerantní Maďaři“ jsou spokojeni s tím, že území, na kterém, žijí, patří Slovensku, přestože nesouhlasí se způsobem, jak probíhalo poválečné vyrovnání, z pragmatických důvodů preferují občanství slovenské. Z toho vyplývá, že zachování maďarské identity není vše určující hodnotou jejich života, důležitější hodnotu pro ně představuje kvalitní život jejich i jejich dětí. S tím koresponduje také výběr škol, jelikož znalost slovenského jazyka považují za základní předpoklad spokojeného života na Slovensku (získání pracovního místa, společenské prestiže atd.), své potomky zapisují do slovenských škol. Přestože svou etnicitou si jsou jistí, s rodinou hovoří výhradně maďarsky a sledují maďarské televizní programy, sami připouští, že jsou již z části asimilovaní.

---

¹⁵⁸ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*. Praha 2009. ISBN: 978-80-86429-83-0. s. 15

Kategorie „ani-ani“ byla zvolena v návaznosti na Šatavu a jeho koncept etnicity „Nejen – ale i“¹⁵⁹, který připouští možnost třetí varianty, kdy člověk nemusí být zákonitě buď příslušníkem jedné etnické skupiny, nebo jiné, nýbrž stojí na pomezí anebo mu náleží etnicita dvojitá. U této skupiny se objevuje zajímavý fenomén tzv. etnické anomálie¹⁶⁰, jak ji popisuje Eriksen. Zástupci skupiny se nejsou schopni plně identifikovat ani s etnikem slovenským ani maďarským. Oficiálně se sice též hlásí k maďarské národnosti, avšak subjektivní vnímání vlastní identity není jednoznačné. Vyskytují se na pomezí obou kultur a vlastní etnickou identitou si nejsou jisti. Odpovědět na otázku „Jste Maďar?“ bylo pro narátory z kategorie „ani-ani“ obtížné, vysvětlovali obdobné prožitky. Za mateřský jazyk považují maďarštinu, ale rodnou zemí je pro ně Slovensko.

„No, neumím se jednoznačně zařadit, ani tam, ani tam. Můj mateřský jazyk je maďarština, ale podle mě povahově, nejsem až tak temperamentní jako Maďaři. Státní příslušnost mám slovenskou, tak jsem spíš taková smíšenina. Národnost mám maďarskou.“ (Narátor A, 28 let)

Jedná se o mladou generaci (jež je v práci zastoupena do 33 let) z řad maďarské menšiny, zpravidla potomky „tolerantních Maďarů“, kteří prošli slovenskou institucionální socializací (školy). Sebeidentifikace jedince je vždy konfrontována s tím, jak jedince definují druzí, tzn. s objektivní identitou. Objektivní etnická identita zástupců dané skupiny nabývá dvou podob, jak slovenské, tak maďarské, pokud se totiž ocitnou v prostředí slovenském, je jim ostatními přisuzována identita maďarská a naopak. Subjektivní identita se tedy dostává do neustálého konfliktu a tito jedinci pak tápou v tom, do jaké kategorie, sami sebe zařadit.

„To je velmi těžká otázka, protože pokud se na Slovensku ozvu slovensky, každý mi poví, že jsem Maďarka, a když jedu do Maďarska a tam se ozvu v maďarštině, tak mi každý poví, že jsem Slovenska. Takže ti neumím říct, já nevím, já tak necítím nic, že bych nějak velmi fandila Slováckům anebo Maďarům. Když například sledujeme

---

¹⁵⁹ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*. Praha 2009. ISBN: 978-80-86429-83-0. s. 17–19

¹⁶⁰ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*, Praha: Slon, 2012. 352 s. ISBN 978-80-7419-053-7. s. 109

nějaké sportovní utkání, já nevím, hokej. No tak, když se tam dostanou Maďaři, tak Maďarům, když Slováci, tak Slovákům. A kdyby hráli Slováci a Maďaři, tak možná spíš Slovákům bych fandila.“ (Narátor B, 28 let)

Etnicita je daná pouze v tom smyslu, že si jedinec nemůže vybrat skupinu, do které se narodí, jinak se utváří pod vlivem mnoha okolností a jedinec se často sám může rozhodnout, do jaké míry je etnicita důležitá pro jeho celkovou identitu.¹⁶¹ U nové generace můžeme sledovat ústup etnicity z pozice nadřazené všem dalším prvkům utvářejícím identitu jako celek.

„Ani, ani. Tak bych řekl. [...] Tak já nemám takovou identitu a ani ji nepotřebuji, protože já si pořád myslím, že je to o lidech.“ (Narátor C, 33 let)

Nicméně stále si skupina „ani-ani“ udržuje většinu objektivních faktorů maďarské identity na Slovensku, sledují maďarská média, s rodinou komunikují v maďarštině a jsou v kontaktu převážně se členy maďarské menšiny. V návaznosti na Eriksenovy úvahy o anomálních druzích etnicity¹⁶² lze označit kategorii „ani-ani“ za skupinu, která je věrná etnické kategorii svých rodičů, i když jsou si vědomi své kulturní odlišnosti.

Ačkoliv je pomyslný pokrevní původ, a především rodina, pro dotazovaný vzorek narátorů velmi důležitým prvkem jejich života, což vyplynulo ze zúčastněného pozorování při výzkumném šetření, nepovažují je za primární nositele „maďarství“. Nikdo z dotazovaných tedy při vnímání vlastní etnické identity neoperuje s principem primordiality. Naopak ji chápou jako výsledek působení mnoha dalších faktorů, ba jsou přesvědčeni, že pokud tyto faktory vymizí, vymizí i etničtí Maďaři na Slovensku. Principy odvozování etnické identity jsou pro všechny tři stanovené skupiny, jež byly v předchozí kapitole vymezeny, totožné. Etnicitu často spojují se školní výchovou, jazykem, historickým povědomím, národní hrdostí nebo rodinnou výchovou.

---

¹⁶¹ BAČOVÁ, Viera. *Etnická identita a historické zmeny. Štúdia obyvateľov vybraných obcí Slovenska*. Bratislava: Veda, 1996. ISBN: 80-224-0472-1. s. 38

¹⁶² ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektívy*, Praha: Slon, 2012. 352 s. ISBN 978-80-7419-053-7. s. 109

„Nejpodstatnější faktor maďarství a jeho udržování na Slovensku je školství určitě, které když zmizí, tak zmizí i Maďaři. Když zrušíme základní školy na Slovensku, tak zmizí ze Slovenska i Maďaři určitě, to je tedy základ.“ (Narátor G, 51 let)

Čili to, že sami sebe definují jako Maďary, nevnímají jako primordiální konstantu, nýbrž jako výsledek, který vyplynul z kontextu jejich života. Ať už přikládají pomyslnému pokrevnímu původu větší či menší důležitost, vždy nakonec úvahy nad etnicitou skončí u jiných sebeidentifikačních znaků. Následující odpověď o tom svědčí. Narátor nejprve vysvětluje svou maďarskou identitu dle primordialistických premis, vzápětí však upozorňuje na vliv, který mají společné dějiny, mateřština a národní velikáni.

„Každopádně se cítím být Maďarem. My jsme se narodili v maďarských rodinách, naši předci byly Maďaři, to je zkrátka dané odmalička, ta naše identita maďarská. [...] My doma a s rodinou mluvíme jen Maďarsky. Maďarské dějiny známe velmi dobře, to jsme se učili, ten slovenský dějepis, až tak ne. Známe maďarské spisovatele, krále a tak podobně.“ (Narátor J, 65 let)

5.3.2 Představa „domova“ pohledem slovenských Maďarů

Oslovení narátoři během vypravování vykazovali silné sepětí s regionem, ve kterém žijí. Výjimku tvořili zástupci kategorie „ani-ani“, u kterých již tak silné pouto s domovinou nebylo zaznamenáno, neboť patřili k mladší generaci. Na slovenská území obývaná Maďary nahlíží vzorcem: *„My nejsme přistěhovalci, proč bychom měli odcházet?“* (Narátor M, 79 let). Nejednou byl zmiňován fakt, že Slováci zabraná území, jsou domovinou dotyčných maďarských rodin po několik generací. *„My jsme sem nepřišli, my jsme tu žili. Slováci sem přišli na jih Slovenska. Ještě začátkem století Slováci žili v horách. Ve Vysokých a Nízkých Tatrách a tady na jihu jen Maďaři žili.“* (Narátor F, 47). V průběhu výměny obyvatelstva mezi Maďarskem a Slovenskem po druhé světové válce proto byl odchod do Maďarska nemyslitelným východiskem jejich tehdejší situace. Vazba na lokalitu, potažmo domov, převyšovala touhu po příslušnosti k národnímu státu.

Citace z rozhovoru: *„Ty osobně bys raději patřil k Maďarsku než ke Slovensku?“*
„Jasná věc, určitě.“ *„A nepřemýšleli jste s rodinou, že byste se tam odstěhovali?“*
„Ne, já jsem se tu narodil, cítím se tu dobře, prožil jsem tu celý život. Měl jsem tu klidný rodinný život a mám rád tento kraj. Jinak já osobně nemůžu říct, že bych byl

někdy něčím ukřivděný tady na Slovensku. [...]. Nikdy jsem s tím neměl problémy, a že bych se mezi svými cítil lépe, než mezi Slováky? No, nepřestěhoval bych se, ale kdyby se naskytla ta možnost, jiným způsobem patřit k Maďarsku, bylo by to pěkné. To území, na kterém žijeme, cítíme za svoje.“ (Narátor L, 70 let)

O silném poutu s domovinou svědčí také opětovný příchod Maďarů zpět do rodných obcí, potom, co byli v důsledku tzv. Benešových dekretů přesídlení do českých zemí. Třebaže jejich dům byl již obsazen nově umístěnými Slováky.

„A když přišla možnost v tom 49 dostat se zpět domů, tak pak jsme se přestěhovali. Všichni, kdo chtěli, se museli přihlásit a připravili zase vagóny, vlaky a přišli jsme nazpět, každý do své obce. Nemůžu ale říct, že každý do svého domu, protože mezitím některé domy byly obsazené, takže ty nové vlastně nevyhnały a ty co se vracely, tak si museli najít bydlení někde jinde.“ (Narátor L, 70 let)

Lokální vazba je podpořena vzdorem, který byl zmiňován v souvislosti se změnou státních hranic po druhé světové válce. Tento vzdor také považují za základní faktor při udržování maďarství na Slovensku za časů reslovakizace. Narátor L tím vysvětluje stálou přítomnost Maďarů v prostoru jižního Slovenska:

„Když někdo zabere vaše území a začne si tu vyskakovat, tak mu to území za žádnou cenu nedáte.“ (Narátor L, 70 let)

Vazba na lokalitu úzce souvisí s kolektivní pamětí, jelikož vyslovené vzpomínky narátorů se upínají právě k těmto územím, která považují za svůj domov.

5.3.3 Sdílené dějiny v kolektivní paměti Maďarů na Slovensku

Proces sebeuvědomění se formuje na základě pocitu sounáležitosti k jedné skupině a odlišnosti od skupiny druhé. Kolektivní paměť, resp. sdílené představy o společné minulosti slovenských Maďarů představují nejvýraznější element, skrze který se vůči Slovákům vymezují, což platí oboustranně a zároveň vytváří pocit sounáležitosti mezi členy menšiny. Protichůdné postoje vůči určitým historickým událostem brání společnému historickému konsenzu. Což odráží mimo jiné vědecká diskuse, jejíž účastníci nemohou

v pohledu na společné dějiny nalézt shodu. Skupiny vytváří různé verze kolektivního obrazu minulosti, který následně označují za tzv. pravé dějiny. Není to tedy jen komunikativní paměť, která vytváří difference, nýbrž i oficiální dějinný výklad. Citelný odstup a nedůvěra ke slovenským školám a jejich interpretaci dějin (tj. kulturní paměti) se ukazuje v následující výpovědi, kdy narátor kritizuje „nepravost“ při školním výkladu historické látky:

„Na slovenských školách se v dějepise nevyučují pravé dějiny, ale takové slovenské. Podnikly se určité kroky k vytvoření společné učebnice dějepisu, na které by pracovali, jak maďarští, tak slovenští vědci, ale zatím se na podobě nedohodli. Takže na maďarských školách se učí dějiny slovenské a maďarské a na slovenských slovenské.“ (Narátor G, 51 let)

Již od dob Rakousko-Uherské monarchie zastávají dané národnosti v osudných chvílích pozice soupeře. Je tedy pochopitelné, že postoje k minulosti Maďarů se diametrálně liší od těch slovenských. To, co znamenalo pro Slováky úspěch, pro Maďary naopak pád. Maďaři po prorážce v první světové válce ztratili četná území a tato událost se zapsala do maďarských učebnic mezi zásadní prohry maďarského národa. 15. březen, den maďarské revoluce, jež předcházela rozsáhlé autonomii Uher, naopak oslavují jako vítězný den. Na druhé straně slovenský národ nahlíží na doby Rakousko-Uherské monarchie s jistou hořkostí pramenící z promaďarské národnostní politiky, která si kladla za cíl asimilaci veškerého nemaďarského obyvatelstva. Rozpad monarchie pro ně pak znamenal euforii v podobě práva na sebeurčení v nově vzniklém Československu. Nejen Slováci jsou si vědomi násilných asimilačních procesů uherských orgánů, mnoho narátorů se v průběhu vyprávění samo dostalo ke kritice utlačování slovenského obyvatelstva.

„[...] a oni vždycky říkají, že my jsme je utlačovali, jako Maďaři, teda Uhersko a mají pravdu, když byla ta maďarizace, to neměli žádná práva“ (Narátor, 65 let)

Asimilační snahy přicházely i ze slovenské strany a jisté křivdy s tím spojené stále rezonují v kolektivní paměti Maďarů na Slovensku. V následujících odstavcích budou sledovány zlomové okamžiky vývoje maďarské menšiny na území Slovenska z perspektivy narátorů a jejich interpretace a hodnocení historie budou analyzovány. Dále bude zkoumáno, zda tyto obrazy minulosti podléhají generační transmisi.

Ač se v názorech na současnost skupiny „budovatelé maďarské etnicity“ a „tolerantní Maďaři“ neshodnou, současnost nahlíží skupiny podle jiných vzorců, zlomové historické události vnímají obdobně. Trianonská smlouva, „vnitřní odsun“, konfiskace majetku a reslovakizace, to vše jsou negativní historické zkušenosti, které vyústily v pocit společného neštěstí produkující vnitřní soudružnost maďarské menšiny.

Zmínka o Trianonské smlouvě nechyběla v žádném z provedených rozvorů se zástupci skupin „budovatelé maďarské etnicity“ a „tolerantní Maďaři“. Mluvílo se o ní v souvislosti s počátky formování maďarské menšiny na Slovensku, a pak především v souvislosti s přítomností. V kolektivní paměti slovenských Maďarů přežívá Trianonská mírová smlouva jako představa vynuceného aktu, o kterém Maďaři nemohli rozhodovat.

„Určitě to nebylo moc dobře rozdělené, mohli se nás zeptat, zda sem chceme patřit.“ (Narátor H, 63 let).

Není pochyb, že Maďaři vnímají Trianon jako historické trauma. Jak vyplynulo z rozhovorů, pro některé osoby otázka hranic z Trianonu dokonce stále není dořešená. Kritika směřuje k faktu, že mírová smlouva neakceptovala etnické složení těchto území, rozhodnutí se stanovilo pouze na základě mocenského a politického faktoru. To podporuje pocit velké nespravedlnosti spáchané na maďarském obyvatelstvu. Narátor L v následující výpovědi diskutuje možné úpravy hranic, nepodporuje myšlenku jejich posunu v celé šíři revizí z roku 1938¹⁶³, nicméně hranice mezi Slovenskou republikou a Maďarskem tak, jak jsou dnes, nepovažuje za spravedlivé, a to z hlediska jejich rozsahu a z důvodu, že mírovou smlouvu vnímá jako diktát velmocí, tím ospravedlňuje právo Maďarů na jisté územní nároky.

„Podle mě ta revize by měla být, teď tomu bude sto let a mělo by se aspoň vyhlásit, že ten Trianon neplatí. [...] to totiž byl diktát, protože řekli, že když nebude smlouva, když se nepodepíše, tak nebude ani Maďarsko a rozdělí se mezi ostatní státy. Takže mělo by se to znova projednat, to ale neznamena, že by měly vše vrátit. S rozumem uvážit, třeba tam, kde je ještě převážně maďarské obyvatelstvo, tak aspoň tomu území umožnit, že by to patřilo nazpět Maďarům. Anebo já nevím, tak říkám, jak je to z mého pohledu, jak by to bylo dál, to by bylo předmětem dohody

---

¹⁶³ Viz příloha č. 1

mezi těmi dvěma státy. Určitě by našly způsob, aby každý byl spokojený.“ (Narátor L, 70 let)

Někteří by případně preferovali speciální zacházení v oblasti veřejné správy území, kde maďarské obyvatelstvo tvoří většinu. Zaznívaly především požadavky na kulturní a školskou samosprávu. Tento postoj, který zastává narátor F, je výsledkem nespokojenosti s rozdělováním financí a určováním učebních osnov. Je možno uvést problém, který bude blíže vysvětlen v kapitole o jazykové identitě, a to povinnost vyučovat slovenštinu jako mateřský jazyk.

„Kulturní samospráva by mohla být si myslím. Abychom měli národnostní školství a my sami bychom mohli hospodařit a rozdělit ty peníze, tak jak my potřebujeme, abychom měli samostatné osnovy (myšleno školní osnovy, pozn. autora) a vůbec abychom mohly my sami si rozdělit peníze na kulturu.“ (Narátor F, 47 let)

Narátoři ze skupiny „tolerantních Maďarů“ taktéž operují s pojmy nedobrovolnost a nespravedlnost v hovorech o Trianonu, avšak oproti „budovatelům maďarské etnicity“ mají smířlivější přístup vůči současnému řešení otázky trianonských hranic. Ve vyprávěních vesměs zaznívalo podobně formulované stanovisko. Zaměřují se na socioekonomické možnosti daného státu a podle toho volí místo, ve kterém by chtěli žít. Namísto etnického hlediska určuje výběr strategický kalkul.

„Nedobře se to tenkrát událo. [...]. Já si myslím, že je hloupost požadovat revize těch trianonských hranic. Už tu jednou žijeme, na Slovensku, tak už bychom na to měli zapomenout a začít od znovu. Já jsem i radši, že jsem tu, myslím, že se na Slovensku žije lépe.“ (Narátor I, 64 let)

Vzpomínky na Trianon a stejně tak i na ostatní události v paměti zástupců skupiny „ani-ani“ nemají své místo, nebo přežívají už jen v podobě předávaného mýtu či příběhu a transmise kolektivního traumatu zde neproběhla. Z výpovědi narátora C je patrné, že se s daným tématem neztotožňuje. Prezentuje nezaujatý postoj, do této problematiky se necítí být zainteresován. Zároveň početnost maďarské menšiny na Slovensku nepovažuje za natolik významnou, aby bylo nutné vyhledávat možná řešení změny současných hranic.

„Tehdy to nevyřešili a teď by se do toho chtěli pouštět?! Údajně to bylo kvůli tomu, že sem přišli Francouzi a Angličani, podívali se na Ipeľ a řekli, že je to hraniční řeka. To jsou anekdoty, ale když to nevyřešili tehdy, a teď budou řešit, kdo komu vzal ty země nebo oblasti, tak to je těžké podle mě. Nevím kolik je na Slovensku Maďarů dohromady, půl milionu? Tak tyto otázky se až tak netýkají nás, když ve světě je jich mnohem víc, třeba v Rumunsku asi dva miliony.“ (Narátor C, 33 let)

Narátor A pak vůbec není schopný tyto historické momenty popsat. Ukazují se pro něj být natolik nepodstatné, že byly z paměti vyselektovány.

„Já dohromady nevím nic o Trianonské smlouvě, ani těch poválečných událostech, na které ses ptala. Jen to, co jsme se učili, ale to si už moc nepamatuji.“ (Narátor A, 28 let)

Přestože všeobecně se jeví územní ztráty Uher jako traumatická zkušenost pro slovenské Maďary, kteří byli během pár dní odtrženi od svého etnického celku a stali se etnickou menšinou v novém československém státě vzniklém na troskách Rakousko-Uherské monarchie. A málokterý etnický Maďar uznává průběh určování hranic v Trianonu za spravedlivý, jak je patrné z předešlých výpovědí. Tak o první československé republice se nikdo nezmiňoval negativně. Generace, jež zmíněné období neprožila, a tudíž pracuje se vzpomínkami již zprostředkovanými, vidí obraz první republiky převážně v pozitivním světle. Jistý vliv na tuto představu mohou mít tehdejší prožitky Maďarů, ti chápali oddělení od mateřského národa jako dočasné¹⁶⁴, což nevyvolávalo tak silné averze a takto laděnou vzpomínku pak předávali. Nelze však také opomenout, v jakém kontextu slovenští Maďaři daný obraz akcentují. Narátor H období první republiky líčí v komparaci s poválečnými procesy, potažmo vnitřními odsuny Maďarů a reslovakizací. Dodatky mezinárodní dohod, na jejichž základě vzniklo Československo, zaručovaly určitá práva etnických menšin na jeho území.¹⁶⁵ V porovnání

---

¹⁶⁴ KILIÁNOVÁ, Gabriela, KOWALSKÁ, Eva, KREKOVIČOVÁ, Eva. *My a tí druhí v modernej spoločnosti: Konštrukcie a transformácie kolektívnych identít*. Bratislava: VEDA, 2009. ISBN: 978-80-224-1025-0. s. 418

¹⁶⁵ BAČOVÁ, Viera. *Etnická identita a historické zmeny. Štúdiá obyvateľov vybraných obcí Slovenska*. Bratislava: Veda, 1996. ISBN: 80-224-0472-1. s. 57

s národnostní útlakem po druhé světové válce byla situace slovenských Maďarů dostatečně uspokojivá.

„Za první republiky byla nějaká práva dodržována, i krávy měly pas svůj ve třech jazycích: maďarsky, německy, a slovensky nebo česky. Školství jsme měli svoje. Pak přišla ta padesátá léta. Po válce hned jsme byly, no, nás odsoudili jako válečné zločince: Maďary a Němce, ano. Němci z Čech byli vystěhováni a odtud Maďaři byli vystěhováni do Čech. To se v tom 48 tak nějak vrátilo, Maďaři z Čech se mohli vrátit. Ale už třeba neměli kam, jelikož jejich majetek, jejich domy, tam už třeba byl někdo jiný. To byly tyto roky. Dost nespravedlivě se to událo“ (Narátor H, 63 let)

V rozhovorech byla jen sporadicky představena situace v průběhu druhé světové války. Válečné období reflektovali pouze dva účastníci výzkumu. Jedním byl pamětník, který vzpomínal na své dětství a druhý, narátor H, se tématu dotkl pouze v jedné větě, kdy v souvislosti s tzv. Benešovými dekrety vyslovil myšlenku, ve které se primárně dožaduje omluvy za jednání Slováků ve vztahu k maďarskému obyvatelstvu. Žádné jiné reflexe válečných zločinů se v rozhovorech neobjevily.

„My už jsme se za své prohřešky ve válce omluvili a oni za vysídlování a reslovakizaci stále neřekli ani tolik, že pardon.“ (Narátor H, 63 let)

Kolektivní paměť konstruuje tzv. vzpomínkové obrazy, které se váží ke konkrétnímu prostoru a času. U pamětníka M čili nejstarší generace, je cítit lehký sentiment, který pramení z faktu, že popisuje období svého dětství, což má samozřejmě svůj podíl na obsahu vzpomínek. V tomto časovém rámci pracuje selektivní složka paměti a některé nepříjemné vzpomínky může vymazat. Na rané období života tedy narátor M z přítomnosti nahlíží optikou „růžových brýlí“.

„[...] to nebyly takové národnostní problémy, žili jsme v naší vsi několik národností vedle sebe a tolerovali jsme se. Já jsem vyrostl v prostředí na vesnici, kde byli jeden Moravák, dva Slováci, kteří měli maďarské ženy, Žid, Chorvat a my děti jsme mezi sebou mluvili všemi jazyky a z toho jsme měli prospěch, když jsme byli dospělí. No a pak po válce přišla reslovakizace, to nařídil Beneš v listopadu 47, jestli jste chtěl nebo ne, musel jste být Slovákem, jinak vás i rodinu vystěhovali

do Čech, do Sudet, anebo do Maďarska a z Maďarska dovezli Slováky sem.“
(Narátor M, 79 let)

Je důležité, uvědomit si v rámci jakého prostředí se ono životní období, na něž vypravěč vzpomíná, událo. Narátor M vzpomíná na život na venkově během druhé světové války, ve městě nebo ve větších obcích se situace mohla lišit. Dalším spoluurčujícím faktorem jeho vzpomínek může být skutečnost, že vyrůstal v době, kdy jižní část Slovenska obsadilo Maďarsko. Venkovský život vykresluje v pozitivně laděném obrazu symbiózy několika národností na jednom území. Podpořil tak představu bezkonfliktního soužití Maďarů, Slováků a dalších, což opět používá jako prostředek k porovnání tehdejší situace s poválečným děním, stejně jak tomu činí narátor H ve výše uvedené výpovědi.

Dále se o poklidném slovensko-maďarském soužití nikdo nezmiňoval, byly vyzdvihovány hlavně události, které narátoři vnímají jako křivdy napáchané na maďarském obyvatelstvu. To vypovídá o míře významnosti kolektivní paměti slovenských Maďarů jako prostředku vyhranění se vůči slovenskému obyvatelstvu. Jak již bylo zmíněno, válečnému období nebyl věnován příliš velký diskurzivní prostor. Ve většině případů, vypravěči plynule přešli k poválečnému dění. Pamětník M se válečného období dotýká ve vyprávění jedné etapy životního příběhu svého otce.

„Můj otec tehdy byl ve vojsku maďarském, ale víte, to museli všichni naverbovat, kdo byl schopný, nemohli říct, že ne. [...]. Padl do zajetí a odvezli ho do Ruska, kde byl skoro 7 let. Když se vrátil, ležel na posteli skoro 2 roky, protože měl 41 kilo. [...]. Po válce byla jedna matrika pro 5 obcí a notář určoval, kdo má jít do lágru. Od nás odešlo 46 mužů a vrátilo se 11. Ty zajatce, které nezabili během války, vyfotili a poslali jejich fotky do všech obcí, jak šli přes frontu. V těch obcích, byly vystavené 5 týdnů až 2 měsíce a když zjistili, že někdo ublížil občanům anebo nevinným lidem, tak je dali do pracovních táborů, kde během měsíce zemřeli a nikdy je nepochovali, jen vyhodili do jezera pro ryby, to mi otec vyprávěl. Ale ne každý ubližoval, udávali se i majetní nebo nějak nepohodlní lidi“ (Narátor M, 79 let)

Nejen otcovu, ale i přítomnost dalších Maďarů z pohraničí v maďarské armádě obhajuje narátor M skrze existenční nutnost dané doby. Každý dospělý muž musel narukovat, jinak byl považován za zrádce a patřičně potrestán, jak pamětník vysvětluje.

V souvislosti s tímto vysvětlením také poukazuje na poválečné odsouzení Maďarů, kdy na základě nepodložených udání docházelo k odstraňování nejen opravdových viníků, ale i nepohodlných osob. Těmito prostředky konstruuje morálně přijatelnou kolektivní identitu, ke které se dnes může sám hlásit a zároveň tím odmítá představu kolektivní viny. Následně vyvažuje válečné činy Maďarů svědectvím otce o nemilosrdném zacházení se zajatci západních spojeneckých vojsk a upozorňuje tak na násilí, jež přicházelo z obou stran válečného konfliktu. Princip kolektivní viny nebyl tak silně uplatňován jako u Němců v tzv. Sudetech, o kterých také hovořil, ale přesto pamětník naznačuje, že odsouzení probíhalo poněkud vágním způsobem.

Narátor M pokračuje příchodem reslovakizace, kterou vnímá jako silně násilný akt, jenž zásadním způsobem ovlivnil vývoj maďarské menšiny. Tehdy se totiž dle slov pamětníka nastartoval proces násilné asimilace, která probíhá, sice již v jiné podobě, dodnes. Asimilaci spojuje hlavně s diskriminací jazyka menšiny. Uvádí, že souhlas se změnou národnosti z maďarské na slovenskou ve většině případů měl pouze existenční motivy. Dále poukazuje na ekonomicky podmíněný výběr osob vybraných pro odsun do českých zemí.

„Když se otec vrátil z Ruska po těch sedmi letech v zajetí, hned dostal papír bílý, že musí do Čech. Lékař nakonec kvůli otcově zdravotnímu stavu nepodepsal a potom komise v Bratislavě schválila, že do dvou let otce nemůžou převážet nikam. Jinak asi 37 % vystěhovali do Čech a do Maďarska, ale ne z každého okresu mnoho, hlavně ty, kteří byli majetní. Měli pole, sklepy a hospodářskou budovu, tak ty nejdříve a všechen jejich majetek postátnili. Prostě Beneš nařídil reslovakizaci a jestli jste chtěl nebo ne, musel jste být Slovákem, jinak vás i rodinu vystěhovali. Únor 48, když nastoupil Gottwald, tak tehdy to zrušili. [...]. Do té doby například v úřadě neexistovalo používat maďarštinu, maďarské školy tehdy neexistovaly. Několikrát, když jsme si se spolužákem v maďarštině šeptali, učitel vzal rákosku a po zadku nám dal šest, osm. Muselo se mluvit slovensky. [...]. Reslovakizace zanechala následky v průběhu a stále asimilace funguje, asimilujeme se, to jednoduše nedá zastavit.“ (Narátor M, 79 let)

Intenzitu prožitku a diskurzivní prostor, jenž byl tomuto tématu poskytnut, ovlivňovala osobní zkušenost s vnitřními odsuny a reslovakizací. Ve vyprávění narátora M

spíše než odsuny, jichž nebyl účasten, vyvolává pocit křivdy reslovakizace ve spojení s odepíráním menšinových práv, zvláště těch jazykových. V souvislosti s tím odkazuje na tělesné tresty za používání maďarštiny ve škole. Jak upozorňuje narátor A, někteří Slováci stále vyjadřují odmítavý postoj k používání maďarštiny na veřejnosti, například prostřednictvím výroku „na Slovensku po slovensky“.

„No, ale nepamatuji si, že bychom se někdy v Maďarsku setkali s tím, že by se nám posmívali za náš slovenský přízvuk, ale tady jsou zvyklí říkat: Maďaři za Dunaj nebo na Slovensku, po slovensky. S tím jsme se střetli. Ale není takových moc, v Bratislavě to párkrát za námi volali a na gymnáziu jsme s tím měli pár zkušeností, ale možná, že už i oni se změnili, to byli ještě děti tehdy.“ (Narátor A, 28 let)

Je zřejmé, že slovenští Maďaři uchovávají reslovakizaci a vnitřní odsuny jako významný okamžik v jejich kolektivní paměti, na který by se nemělo zapomenout. Tuto skutečnost potvrzuje potřeba zanechat literární odkaz pro budoucí generace. Narátor L nechal vydat otcem sepsanou autobiografii, která zachycuje osud jejich rodiny v poválečné době, zvláště se věnuje přesídlení rodiny Čech a životu v tomto novém prostředí. To svědčí o tom, že si uvědomuje sílu kulturní paměti v procesu udržování skupinové identity. Kromě vzpomínky na přijatelný život v místě odsunu, převažují negativně laděné interpretace minulosti, které zahrnují nejen odebrání veškerých práv, včetně státního občanství, ale také kladou důraz na nedobrovolnost přesídlení, jež se odvíjelo od souhlasu, resp. nesouhlasu se změnou národnosti. Kdo se odmítl hlásit ke slovenské národnosti, odsun ho neminul. Ve výpovědi narátor L ilustruje provázanost odsunů s pracovní povinnostmi, jež plyne z tzv. Benešových dekretů a kterou slovenští Maďaři charakterizují, jako vynucenou, často podřadnou práci. Násilnost asimilačních snah reslovakizace dokazuje, stejně jako narátor M, odebráním základních občanských práv a konfiskací majetku.

„Když byla reslovakizace ve 46, kdo to nepodepsal, tak ho deportovali anebo dali na druhou stranu do Maďarska, výměna obyvatelstva. Naše rodina byla také deportována, do Prahy nebo teda do Čech. Otec nepodepsal a ve 46 v listopadu nás navagonýrovali a vrátili jsme se až ve 49 v březnu. Otec o tomto napsal i takový menší životopis a já jsem z toho udělal takovou malou knížku asi před dvěma lety. Je to o tom odsunu a jak to bylo v Čechách. My jsme byly v Čisovicích, to je blízko

Prahy. Tam jsme se měli docela dobře, jak píše. A shodou okolností, já jsem tam také pak narukoval, sloužil jsem v okrese Benešov. [...]. Dovezli nás tam, protože, tam, kde vyhnali Němce, tak bylo potřeba lidi na práci, tak nás odtud naverbovali a šli jsme tam pracovat. Nám tu totiž vše, co bylo možné, všechnen majetek zkonfiskovali. Mohli jsme si vzít do 50 kg na člověka, ale vlastně nebylo ani nic, co bychom brali, protože když nás navagónovali, tam nebylo potřeba vzít s sebou nic, na práci nás vzali. Ne, že bychom tam dostali nový majetek, dům třeba. Takže takové byly časy. Ve 45 v dubnu, vyhlásili vládní košický program, čím nás obrali o všechny práva a vyhlásili nás za válečné zločince. A obrali nás i o státní občanství, až když jsme se vrátili, v tom 49 jsme dostali státní občanství, do té doby jsme neměli nic.“ (Narátor L, 70 let)

Následně konstruuje obraz uvolněné situace s nástupem komunismu, v jehož zájmu bylo zamezit polarizaci československé společnosti, neboť sledoval ideu jednotného lidu, resp. jednotného socialistického státu. Narátor L si je během vypravování vědom záměru, proč komunisté vraceli slovenským Maďarům jejich práva, a že nešlo o nezištnou solidaritu. Přesto dané období vnímá jako vítanou změnu, popisuje návraty slovenských Maďarů na jižní Slovensko a znovuotevření maďarských škol. V očích pamětníka se odsuny a konfiskace majetku Maďarů nachází ve stínu nuceného vysídlení Němců a kritika se upíná k tomu, že v omluvě Československa za poválečné represe Maďaři nebyli jmenováni.

„Po tom všem ve 48, když byl zase ten převrat, vítězný únor, tehdy začali mluvit o tom, že to deportování je potřeba zastavit i ta výměna obyvatelstva mezi Maďarskem a Slovenskem byla pozastavená. Protože bylo třeba do budování nového státu zapojit co nejvíce lidí, i Maďary, do toho procesu. Postupně se otevíraly i školy maďarské. Před tím totiž za reslovakizace zavřeli všechny maďarské školy, jen slovenské, kde se muselo mluvit slovensky, mohly fungovat. Ti, kteří se chtěli vracet zpátky na Slovensko z Čech, měli možnost. [...]. Nemůžu ale říct, že každý do svého domu, protože mezitím některé domy byly obsazené, [...]. Žádné odškodnění, nic nikdo nedostal, ani se nám nikdo neomluvil. Nikdy se neomluvili, jedině Němcům. Necítí potřebu se nám omluvit, protože co my můžeme?“ (Narátor L, 70 let)

Narátor D svou kritiku a nespokojenost s přesídlením slovenských Maďarů formuluje též v podobě požadavku na omluvu:

„Benešovy dekrety ještě stále platí, nepoužívají se, ale stále tam jsou a stále platné. Nikdo je neodvolal, nikdo se nikomu neomluvil. Za to vystěhování, opravdu by stačilo jen pár vět, zrušit. Říct, bylo to špatně a celkem jinak by se o něm mluvilo.“
(Narátor D, 40 let)

Oslovení nárátoři cítí hlubokou sounáležitost i s ostatními menšinami, které se v důsledku historických událostí ocitly stejně jako oni, mimo hranice svého státu. Odkazují na vzájemné pochopení mezi jednotlivými maďarskými menšinami. Například nárátor F se ve svém vyprávění zmiňuje o pocitu sounáležitosti. Obdobná stanoviska zaznívala často.

„My Maďaři cítíme sounáležitost kdekoli žijeme, na Ukrajině nebo v Rumunsku nebo tady. Protože máme stejný osud, to nás drží po kopě. I pochopíme jeden druhého, to, co bolí je, to bolí i nás.“ (Narátor F, 47 let)

Pro „budovatele maďarské identity“ a „tolerantní Maďary“ znamenají společné dějiny, resp. kolektivně sdílené verze minulosti velice silný integrační prvek „maďarství“. Zatímco „budovatele maďarské identity“ skrze křivdy nahlíží i na současný slovensko-maďarský vztah, pro „tolerantní Maďary“ jsou minulostí, se kterou by se měly oba národy smířit v zájmu jejich poklidné koexistence, třebaže křivdy dob minulých pocítují s nemenší intenzitou.

V podstatě v celé této kapitole byly analyzovány interpretace minulosti převážně střední a starší generace, jež spoluvytváří kolektivní paměť menšiny a zároveň jsou jejím odrazem. Mladou generaci můžeme rozdělit na ty, jejichž etnická identita je jednoznačná, jsou etnickými Maďary, ty pak lze zařadit mezi mladou generaci „budovatelů maďarské identity“ a „tolerantních Maďarů“. A ty, kteří jsou nositeli nejasné anebo dvojí etnické identity, tedy představitele kategorie „ani-ani“. U mladých etnických Maďarů žijících na Slovensku sdílená traumata podléhají generační transmisi, jak dokazuje kvalitativní výzkum *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989*¹⁶⁶.

---

¹⁶⁶ ŠUTAJ, Štefan, HOMIŠINOVÁ, Mária, SÁPOSOVÁ, Zlatica, ŠUTAJOVÁ, Jana (2006). *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (Identita a politika)*. Prešov: Universum, 2006. ISBN: 80-89046-41-X

Štefan Šutaj spolu s kolegy ze Společenskovedného ústavu Slovenské akademie věd uskutečnili rozsáhlé dotazníkové šetření, jež přineslo důkaz o „etnickém revivalu“, tedy renesanci hrdosti na vlastní národnost u nejmladší generace zástupců maďarské menšiny, kteří absolvovali školní přípravu po roce 1989.¹⁶⁷ Značný podíl respondentů ve věkové kategorii do 34 let souhlasil s tvrzením, že by se Slováci měli omluvit za tzv. Benešovy dekrety (necelých 83 %) a že je potřeba odškodnit Maďary a Němce za poválečné represe (82 %).¹⁶⁸ To se dá přisuzovat tomu, že se v demokratickém zřízení všeobecně začal měnit přístup k informacím. Do roku 1989 komunistický režim nepřipouštěl výuku jakýkoliv témat, která by mohla polarizovat československou společnost a narušit tak kontinuitu budování socialistického státu. Jeden z narátorů se o tomto období také zmiňuje:

„Ale takové věci, že Trianon, to my jsme neměli ve škole, to bylo tabu. My už jsme byli dospělí, když jsme se to vůbec dozvěděli. Ať slovenská nebo maďarská, socialistická škola to byla, která toto vyučovat vůbec nedovolila.“ (Narátor J, 65 let)

Čili generační transmise křivd probíhá, ale pouze u těch, kteří jsou nositeli jednoznačné maďarské etnické identity. Naopak skupina „ani-ani“ zastává vůči sledovaným historickým událostem dle výsledků z rozhovorů laxní postoj. Sami narátoři se o těchto událostech vůbec nezmiňovali, refleктоvali je až v reakci na položené dotazy. Jelikož nebyli systematicky konfrontováni (tj. školní výchovou) se sdílenými představami slovenských Maďarů o společné minulosti, už pro ně nejsou určujícím bodem jejich sebeidentifikace. Lze konstatovat, že pokud jedinec nemá sám zájem se dále v této věci individuálně vzdělávat a nevedou ho k tomu ani rodiče, transmise sdílených křivd podléhá slovenské institucionální výchově dítěte.

Zajímavé výsledky by v této oblasti mohl přinést výzkum zaměřený čistě na mladou generaci, jenž by podrobněji sledoval stav etnické identity a míru etnického uvědomění v závislosti na studovaných školách.

---

¹⁶⁷ ŠUTAJ, Štefan, HOMIŠINOVÁ, Mária, SÁPOSOVÁ, Zlatica, ŠUTAJOVÁ, Jana (2006). *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (Identita a politika)*. Prešov: Universum, 2006. ISBN: 80-89046-41-X. s. 135

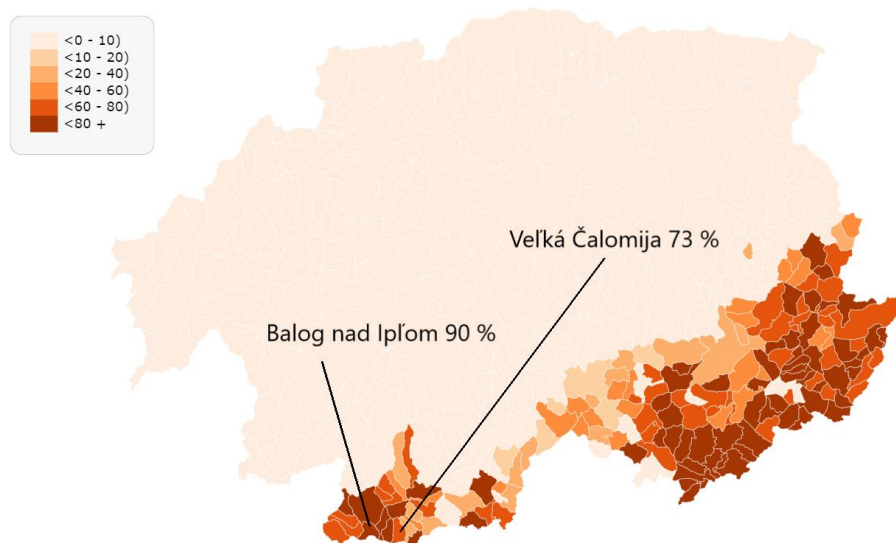
¹⁶⁸ Tamtéž, s. 88

5.3.4 Jazyková identita Maďarů na Slovensku

Důležitým faktorem, prostřednictvím něhož se udržuje etnická identita maďarské menšiny na Slovensku, je bez pochyby mateřský jazyk. Mateřština pomáhá zachování kultury a tradic dané menšiny. Jelikož zkoumaná minorita obývá souvislá území na jižním Slovensku¹⁶⁹, a tvoří tak kompaktní skupinu, není problém maďarštinu používat ve všech sférách běžného života.

Obrázek č. 5: Podíl obyvatel s mateřským jazykem maďarským

Zdroj: BAČÍK, Vladimír. *Slovenská republika: zoznam obcí, internetové stránky obcí, vybrané štatistické údaje*¹⁷⁰

Obrázek č. 4 zobrazuje obce okresu Veľký Krtíš podle podílu obyvatel s mateřským jazykem maďarským. Je z něj patné, že obce, ve kterých obyvatelstvo s mateřským jazykem maďarským představuje dominantní většinu, tvoří uskupení na určitých územích. Slovenští Maďaři žijící na těchto územích se tím pádem stýkají převážně se členy maďarské menšiny, a proto maďarštinu využívají velmi intenzivně. S maďarštinou se ve zkoumaných lokalitách můžeme setkat ve všech zařízeních občanské vybavenosti, jako jsou obchody, restaurace a také na úřadech. Maďaři, jakožto ambiciózní menšina se zastoupením v Národní radě Slovenské republiky, si vydobyli určitá jazyková práva

¹⁶⁹ Viz obrázek č. 4

¹⁷⁰ BAČÍK, Vladimír. *Slovenská republika: zoznam obcí, internetové stránky obcí, vybrané štatistické údaje* [online]. Katedra humánnej geografie a demografie: prírodovedecká fakulta. UK Bratislava [cit. 15–10–2018]. Dostupný z: <http://www.sodbtn.sk/obce/index_kartogram.php>

garantovaná zákonem o používání jazyků národnostních menšin. Tudiž i na úřadech v obcích s více jak 15% zastoupením maďarské národnosti musí být komunikace zpřístupněna v jazyce menšiny. Všichni dotazovaní používají maďarštinu jako dorozumivací prostředek v rodině, mateřský jazyk tedy předávají i svým potomkům. Jazykovou situaci Maďarů na Slovensku lze hodnotit jako uspokojivou, na to poukazují i statistická data, pokles jedinců deklarujících maďarštinu jako mateřský jazyk mezi populačními censy 2001 a 2011 koresponduje s poklesem maďarské národnosti. Podíl obyvatelstva maďarské národnosti v uvedeném období zaznamenal propad o 1,2 %, přičemž jazyk o 1,3 %. Valná většina těch, kteří se ztotožňují s maďarskou menšinou, považuje maďarštinu za svůj mateřský jazyk. To, že klesá počet příslušníků menšiny a společně s ním i zastoupení jazyka, už je věc jiná. Narátor z kategorie „budovatelé maďarské identity“ však nepovažuje jazykovou situaci za neuspokojivou. V jeho vyprávění zaznívá stížnost ohledně nedostatečné vybavenosti úřadů okresního města pro komunikaci v maďarském jazyku. Jeho výrok odráží význam, jaký tato kategorie přikládá společnému jazyku. Jazykovou situaci na smíšených územích popisuje takto:

„V našich dědinách žijeme, jako bychom žili v Maďarsku, u nás 90 % obyvatel je maďarsky hovořících. Tady v okolí žijí sami Maďaři, vždyť to tu bylo Maďarsko. Takže my tady mluvíme jen maďarsky, maďarskou televizi pouštíme, jen občas přepneme na slovenský program, abychom věděli, co se děje u nás. Na úřadech se dá někde domluvit maďarsky, máme na to právo, na úřadě používat náš jazyk, ale často na to nejsou podmínky, takže na úřadech převážně slovensky. Například v Krtíši, to je okresní město, tam, to není moc vybavené, možná by sehnali, když tam přijdeš a nerozumíš, protože je to v zákoně, nebo když tam pracuje někdo z okolních vesnic, ti umí maďarsky, ale tak normálně, obyvatelé Krtíše, nerozumí maďarsky. Jinak, na západě 15 km, v Šahách, to je maďarské město, tam se dá říct, kolem 90 % všude mluví, jak maďarsky, tak slovensky, tam je situace ještě dobrá. Ale v Krtíši už nic. Ale jsou stále taková města, jako Komárno, Dunajská Streda, tam všude můžeš i maďarsky.“ (Narátor G, 51 let)

Narátoři při rozhovorech často upozorňovali, že slovenštinu používají jen sporadicky. Jelikož se pohybují v maďarském prostředí, a tak nejsou nuceni státní jazyk používat, tudíž zdatnost ve slovenštině s postupem času klesá. Jiná situace nastává, když

dotyčný slovenštinu používá v pracovním prostředí. Nicméně po odchodu do důchodu, pokud se sám aktivně nesnaží slovenské mluvčí vyhledávat, jazykové kompetence slábnou. Míru konfrontace se slovenským obyvatelstvem je také potřeba zohlednit při úvahách o jazykové kompetenci nejstarší generace, v jejímž rámci mnoho žen nemluví slovensky, jelikož okolnosti takovou potřebu nevyžadovaly. Vysvětlení je třeba hledat v kontextu tradičního postavení ženy v rodině. Ženy tradičně zastávaly péči o děti, o domácnost a případně také o dobytek. Vyjmenované úkony jistě nejsou kompatibilní s cestováním za vzdálenějším pracovním místem. Čili ženy byly buď tzv. v domácnosti, nebo v případě, že měly zaměstnání, z časových důvodů pracovaly v blízkosti svého obydlí. Pro získání většiny pracovních míst v maďarských vesnicích logicky nebylo nutné ovládat slovenštinu. Ovšem povětšinou alespoň jeden z členů rodiny se uměl slovensky dorozumět pro případ komunikace s lékařem, bankou a dalšími institucemi. Roli komunikátora obvykle zastával muž, častěji totiž dojížděli za prací do oblastí s větším podílem slovenské národnosti.

Také díky národnostnímu školství zůstává maďarština na Slovensku vitální ve všech svých projevech, tj. konverzace, psaní i čtení jsou na dobré úrovni. Souvztažně ale právě kvůli němu, kompetence ve většinovém jazyce u některých osob „pokulhává“. V lepším případě se slovenštinu naučili kvůli práci, avšak někteří dodnes státní jazyk neovládají, nebo jen velmi málo. Neznalost slovenštiny nejstarší generace může být s ohledem na historický kontext pochopitelná, překvapivě se však s daným jevem můžeme nečistě setkat u mladé generace, zpravidla u potomků „budovatelů maďarské identity“. Tato situace je zapříčiněná neefektivní výukou slovenštiny na školách s vyučovacím jazykem maďarským. Podrobněji bude tato problematika diskutována v následující podkapitole diplomové práce.

Jedinci ze skupin „budovatelé maďarské identity“ a „tolerantních Maďarů“ považují slovenštinu za druhý jazyk. Nejčastěji se slovensky učili až jako dospělí v souvislosti s nástupem do práce nebo na vojenskou službu, kdy byli nuceni si jazyk osvojit. „Tolerantní Maďaři“ zmiňovali pocit zahanbení, který prožívali, když se dostali do prostředí, kde slovenštinu museli používat, ale neuměli ji. Svě děti chtějí obdobných situací ušetřit, a proto je zapisují do slovenských škol, čímž dbají na to, aby slovenštinu ovládaly.

„My jsme se učili slovenštinu v maďarštině, no takhle to vypadalo. Šel jsem na vojnu a neuměl jsem slovensky absolutně, no a co já jsem tam dostal, to nebylo

normální. Člověk se stydí. A tehdy jsem si řekl, že moje děti tohle nesmí prožívat, co jsem já musel“ (Narátor J, 65 let)

Neznalost státního jazyka vnímají jako něco, za co by se měli stydět, považují totiž za samozřejmost ovládat jazyk státu, ve kterém žijí. Aby se bilingvismus jejich dětí mohl rozvíjet, přizpůsobují tomu i domácnost. To se například projevuje zastoupením dvojjazyčné literatury v domácích knihovnách. Naproti tomu preference „budovatelů maďarské identity“ jasně směřují k mateřskému jazyku. Přijatelnějším výsledkem výchovy dítěte je pro ně neznalost slovenského jazyka než ztráta etnické identity. Nedostačující úroveň slovenštiny u žáků, kteří navštěvují maďarské školy, vnímají jako nezbytnou oběť danou na „oltář“ předávání maďarské identity dalším generacím. Narátor G, zástupce „budovatelů maďarské identity“, jehož potomci slovenštinu neovládají, tuto skutečnost obhajuje následovně:

„No není správné, že se slovensky nenaučí, ale no my jsme Maďaři, víš, když celé okolí je maďarské, když se s někým potkáme, tak mluvíme maďarsky, nejsme nuceni slovenštinu využívat, tak na co? Jsou týdny, kdy vůbec slovenštinu nepoužíváme. Ale děláme vše proto, aby naši žáci na základní škole s vyučovacím jazykem maďarským se naučili dobře slovensky, důležité to je. V dnešní době se ale nechtějí učit nic. Ty přece svoji identitu českou, když budeš mít děti, tak jim chceš předat, kdybys žila v zahraničí, a chceš, aby ovládaly tvůj mateřský jazyk, aby neztratily svoji identitu a vtaž k tomu národu. Maďarská kultura, takové krásné básně, verše, my na ně nechceme zapomenout, takže nepřicházelo v úvahu, aby naše děti chodily do slovenské školy. Na slovenských školách se z maďarské kultury neučí absolutně nic.“ (Narátor G, 51 let)

Kategorii „ani-ani“ tvoří mladá bilingvní generace, která relativizuje pevné spojení jazyka s etnicitou. Za mateřský jazyk stále považuje maďarštinu, na této rovině je tedy maďarština etnoidentifikačním znakem jedinců ze skupiny „ani-ani“, přesto svou etnicitu nemohou deklarovat jako maďarskou, a to z důvodu nedostatečné integrující schopnosti jazyka. Některé prvky etnické identity jsou nositeli jak etnodiferencujícího, tak integračního potenciálu, tzn. schopnosti potvrzovat rozdíly a zároveň vytvářet spjatost a loajalitu. Jazyk je nositelem obou potenciálů. Etnodiferencující charakter má mateřský jazyk pro kategorii „ani-ani“ v tom smyslu, že maďarština je ten prvek, kterým se odlišují

od slovenské společnosti, přičemž ale integrační schopnost nedosahuje takové síly, aby se skrz něj mohli zcela identifikovat s maďarským etnikem. Neboť proti jazyku stále stojí protichůdný element, jenž hraje roli při konstrukci jejich etnické identity, což je výchova slovenskými školami.

Který jazyk preferují, je věc individuální. Narátorka A uvádí, že dominantní postavení drží maďarština, ve které přemýšlí. Pokud mluví slovensky, tak si výměnu jazykového kódu uvědomuje a musí si v mysli překládat. Přesto z maďarštiny do slovenštiny přecházela bez problémů, a dokud tento fakt nezmínila, nedalo se to rozpoznat. V následující výpovědi se také objevuje náznak jisté sounáležitosti s ostatními členy maďarské menšiny, přestože narátorka nedisponuje jednoznačnou etnickou identitou. Zmiňuje, že přátelské vztahy navazuje především s Maďary, což může souviset s jazykovými preferencemi.

„Mateřský jazyk mám maďarštinu. Mnohé věci, co se snažím říct ve slovenštině, tak si musím nejdříve v hlavě přeložit, přemýšlím v maďarštině a překládám si to do slovenštiny. No ne vše, ale maďarština mi jde mnohem lépe. Taky ji nejčastěji používám. Po čas školy, to jsme mluvili slovensky, ale jen ve škole, když to bylo nutné. V takovém prostředí jsme se i v Bratislavě pohybovali, že stále jsme používali maďarštinu. Kamarádky moje byly Maďarky.“ (Narátor A, 28 let)

Narátor B naopak mluví o bilingvistu vyváženém, tzn., že oba jazyky ovládá na podobné úrovni. Střídání jazykového kódu probíhá nevědomě a v některých oblastech preferuje slovenštinu. Například zmiňuje terminologii v technické oblasti, kde možná v důsledku čistě slovenské institucionální výchovy jsou jí bližší slovenské výrazy než maďarské.

„Teď už podle mě tak velmi dobře slovenštinu neovládám, jelikož s ní slovensky nemluví. Doma mluvíme maďarsky, ještě když jsem chodila do práce, tak jsem slovenštinu používala. Ale jinak všechno, když je potřeba nastavit jako mobil třeba, tak si ten přístroj nastavím na slovenštinu. To nevím proč, ale tak automaticky to dělám, i to lépe pochopím ve slovenštině, než kdyby mi to napsali v maďarštině. I když čtu návody na použití apod. tak vždy ve slovenštině. Jinak i s malou bych ráda mluvila později i ve slovenštině, protože my, když jsme chodili do první třídy, tak

jsme uměli říct jen dobrý den, děkuji a taková slova jednoduchá, jinak nic.
(Narátor B, 28 let)

Skupina „ani-ani“ následuje globální trend upřednostňovat angličtinu před ostatními cizími jazyky. A tak na otázku, zda by uvítali na slovenských školách výuku maďarštiny ve formě zájmového kroužku, shodně odpovídali, že by raději potomka přihlásili na kroužek angličtiny.

No, chtěla bych, aby se naučil číst a psát maďarsky, ale myslím, že bych se sama snažila naučit ho to a spíš bych uvítala takový kroužek na angličtinu. (Narátor A, 28 let)

V souvislosti s provedeným pozorováním se dá konstatovat, že během neformálních rozhovorů, kde autorka zastupovala jedince stojícího mimo maďarskou menšinu, probíhalo přepínání jazykových kódů naprosto plynule, alespoň co se týče skupiny „tolerantní Maďaři“ a skupiny „ani-ani“. Přepínání je spojeno s osobou, ke které promlouvají. Toto bylo zaznamenáno i během samotného výzkumu, kdy narátoři v rodinném kruhu hovořili výhradně maďarsky, při vstupu badatelky však přepnuli do slovenštiny. Narátoři přechází z jednoho jazyka do druhého bez zaváhání, s badatelkou komunikovali slovensky a současně na přítomné batole reagovali v maďarštině.

Maďarštinu lze považovat za důležitý atribut etnicity slovenských Maďarů. Není ale pravidlem, že každý, jehož mateřským jazykem je maďarština, by se cítil být etnickým Maďarem. Čili jazyk zde nepředstavuje jediný určující faktor „maďarství“, to vzniká až při spojení s dalšími prvky jako je školní výchova, potažmo znalost a ztotožnění se se sdíleným náhledem na významné historické události a s maďarskou kulturou (tj. literatura a jiné druhy umění), což se výmluvně odráží na nejednoznačnosti etnické identity zástupců skupiny „ani-ani“. Nicméně všichni narátoři bez výjimky považují za důležité, aby jejich potomci ovládali maďarštinu, čehož docilují buď skrze národnostní školství, nebo v opačném případě spoléhají na domácí výchovu.

Pro sledování jazykové situace menšin nám sociolingvistika nabízí model hodnotící míru ohrožení menšinových jazyků, tzv. GIDS neboli *graded intergenerational disruption scale* sestavený americkým lingvistou Joshuou A. Fishmanem. Jedná se o osmistupňovou škálu, ve které rozlišuje jednotlivé stupně ohrožení podle klesajícího počtu komunikačních

domén. V překladu Jiřího Nekvapila *Stupnice narušení fungování jazyka* vypadá následovně (1.stupeň vyjadřuje nejmenší míru narušení, 8.stupeň vyjadřuje největší):

1. menšinový jazyk se ještě stále užívá v oblasti vzdělávání, v pracovní sféře, masmédiích, a to na úrovních vyšších, ba i na úrovni státu;
2. jazyk se užívá na úrovních nižších (lokální média a vládní úřady);
3. jazyk se využívá v lokální pracovní sféře, v níž dochází k interakci mezi mluvčími minoritního a majoritního jazyka;
4. jazyk se užívá jako vyučovací jazyk ve škole, ve volnější nebo těsnější závislosti na vyučování v jazyce většiny;
5. jazyk se využívá k vyučování, ale ne ve školním systému;
6. jazyk se využívá v rodinném prostředí jako prostředek mezigeneračního předávání tradic a sám je takto předáván;
7. jazyk užívá stará generace, která už je za věkovou hranicí biologické reprodukce;
8. jazyk z části užívá jen několik starých mluvčích.¹⁷¹

Pokud bychom tento model aplikovali na současnou jazykovou situaci slovenských Maďarů, došli bychom k závěru, že se nachází ve druhém stupni ohrožení. Jazyk se sice využívá v systému vzdělávání, nicméně v komunikaci s úřady pouze na lokální úrovni místní samosprávy čili na zmiňovaných obecních úřadech.

V souvislosti s představeným modelem lze říci, že jazyková komunikace probíhá na mikro-, mezo-, a makroúrovni. Na Slovensku používá maďarská minorita svou mateřštinu na všech těchto úrovních. Že se využívá při komunikaci v rodině, jež tvoří mikroúroveň, vzhledem k předešlému textu není potřeba opakovat. Mezoúroveň zajišťují spolkové organizace, kterých se na Slovensku zakládala celá řada hlavně po sametové revoluci, a šlo především o spolky, jež vznikaly výhradně na etnickém základě. Nejznámější, největší a zároveň nejdéle fungující je bezesporu kulturní spolek CSEMADOK, jeho významnost pramení i z faktu, že před rokem 1989 měl monopolní postavení.¹⁷² *Kultúrna organizácia Maďarov žijúcich v Československu* založena roku 1949 v Bratislavě pod názvem „Kultúrny zväz maďarských pracujúcich v Československu“ (Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesülete) se zasazuje o zachování kulturní a jazykové identity Maďarů

¹⁷¹ NEKVAPIL, Jiří, SLOBODA, Marián, WAGNER, Peter. *Mnohojazyčnost v České republice*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2009. ISBN: 978-80-7106-581-4. s. 54

¹⁷² FAZEKAS, József, HUNČÍK, Peter a kol. *Maďari na Slovensku (1989–2004): Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej únie*. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008. ISBN 978-80-89249-16-9. s. 280

na Slovensku, stejně jako o dodržování práv, která této minoritě náleží. Dnes disponuje rozsáhlou sítí základních organizací po celém jižním a jihovýchodním Slovensku podél maďarských hranic, která je schopná v případě potřeby zmobilizovat značné síly v zájmu ochrany menšinových práv, tradic a kultury. Organizace téměř od začátku přispívala k prohlubování vědomí sounáležitosti Maďarů a v poválečném období sehrála důležitou roli v zachování identity a vůbec udržení se maďarského obyvatelstva na Slovensku. Její aktivity se zaměřují na rozvoj a prezentaci maďarské národní kultury prostřednictvím nejrůznějších společenských akcí s doprovodným kulturním programem.¹⁷³

Většina dotazovaných se účastní kulturních akcí, které CSEMADOK pořádá, ovšem hlavně v blízkosti svého bydliště. Jsou zde patrné jisté rozdíly, každou skupinu k návštěvě vedou jiné motivy. Zatímco skupiny „ani-ani“ a „tolerantní Maďaři“ akce vnímají jako setkání známých, či jednoduše příjemnou kulturní událost, „budovatelé maďarské identity“ v nich spatřují hlubší význam. Jeden ze zástupců této skupiny, člen spolku, vyjádřil nespokojenost právě s tím, jak někteří k událostem prezentujícím maďarskou kulturu přistupují.

„Nikdo to nechápe, ale situace je taková, že cokoli uspořádáme na těchto vsích i Dny obce, některé lidi nezajímá nic kromě žrádla a pití [smích], kdyby toho nebylo, tak hádám na kulturní akci ani nepřijdou.“ (Narátor L, 70 let)

Nyní se vraťme ke komunikačním úrovním. Nejvyšší, makroúroveň, představuje intervence státu v procesu udržování jazyka menšiny. Také na tomto stupni má maďarská menšina zabezpečena svá práva, mezi která patří již tolikrát zmiňované národnostní školství. Již několikrát bylo v této práci odkazováno na vliv školství v procesu budování a udržování etnické identity slovenských Maďarů. Šatava popisuje význam národnostního vzdělávání takto: „školní výuka v menšinovém jazyce je chápána jako mimořádně důležitý prvek rozvoje jazykových znalostí. Měla by navazovat na přirozený základ daný v rodině, na tomto základě by se mělo dále stavět při zdokonalování jazykové kvalifikace a ve výchově ve sféře etnického uvědomění“.¹⁷⁴ Z pohledu rozvoje menšiny je důležité, aby její příslušníci měli možnost opatrovat svoji kulturu a tradice v mateřském jazyku, a to nejen

---

¹⁷³ Tamtéž, s. 431–437

¹⁷⁴ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*. Praha 2009. ISBN: 978-80-86429-83-0. s. 93

v rodině, ale také ve veřejném životě. K čemuž školní výchova přispívá, vytváří povědomí identity, díky ní jsou předávány národní dějiny, literatura a další charakteristické atributy.¹⁷⁵ V následujícím odstavci bude ve zkratce nastíněn systém národnostního vzdělávání v maďarském jazyku na Slovensku.

Příslušníci maďarské menšiny mají možnost vzdělávat se ve svém mateřském jazyce na všech stupních výchovného aparátu a představují na Slovensku jedinou menšinu s tímto privilegiem. Existují zde mateřské, základní, střední školy a také jedna univerzita. Jedná se proto o nejkompexnější systém výuky v jazyce menšiny na daném území. Maďarské národnostní školství zde má dlouho tradici, s tříletou přestávkou v poválečném období končící rokem 1948 funguje v podstatě od vzniku první Československé republiky do současnosti. Ovšem neexistuje zde samostatný menšinový školní systém, každá instituce je součástí sítě Slovenska, tudíž se na ně vztahují totožné učební osnovy a hodinové dotace. Existují zde také školy spojené slovensko-maďarské, kde paralelně fungují maďarské třídy vedle slovenských.¹⁷⁶ Školy mají povinnost dodržovat standard pěti vyučovacích hodin slovenštiny za týden. V současné době, tzn. ve školním roce 2017/2018 existuje na Slovensku 262 mateřských škol, 209 základních a 12 středních škol, 16 gymnázií s vyučovacím jazykem maďarským a jedna univerzita, Univerzita Jánosa Selyeho v Komárně založená roku 2004. Dále je na Slovensku 33 škol s vyučovacím jazykem slovensko-maďarským.¹⁷⁷

Nejen teoretici vyzdvihují důležitost národnostního školství pro identitu menšin, i z pohledu samotných slovenských Maďarů, především tedy „budovatelů maďarské identity“, hraje národnostní vzdělávání velmi významnou roli v procesu udržování maďarství. Za všechny uveďme názor narátora G, ve stejném duchu se nesou výpovědi i dalších zástupců této skupiny:

---

¹⁷⁵ SZABÓ, László. *Stav národnostného a etnického školstva*. In. DOHÁNYOS, Robert, LELKES, Gábor, TÓTH, Károly. *Národnostné menšiny na Slovensku 2003*. Šamorín: Inštitút pre výskum menšín, 2004. ISBN: 80-8062-248-5. s. 97

¹⁷⁶ BÉLA, László. *Maďarské národnostné školstvo*. In. FAZEKAS, József, HUNČÍK, Peter a kol. *Maďari na Slovensku (1989–2004): Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej únie*. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008. ISBN 978-80-89249-16-9. S. 199-207

¹⁷⁷ Statistická ročenka. Centrum vedecko-technických informácií SR. Online citace 17:11:2018. Dostupné z: http://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia.html?page_id=9580

„Na slovenských školách se z maďarské kultury neučí absolutně nic. Maďaři, kteří odešli do slovenských škol, jsou bez identity, je jim jedno, zda jsou Maďaři nebo Slováci, ty pocity jsou smíšené a jejich identita jako Maďaru ztracená. Vztah k národu, už žádný nemají a v mluvě, je to také znát, že nemají maďarské školy. Sedi mezi dvěma stoličkami a spadnou na zem.“ (Narátor G, 51 let)

Výsledky výzkumu jeho domněnku potvrzují. Pokud porovnáme míru etnického vědomí jednotlivců s jejich školní výchovou, nejednoznačnou etnickou identitu deklarují právě ti, kteří navštěvovali slovenské školy. Byť to samozřejmě nemůžeme přisuzovat všem absolventům slovenských škol maďarské národnosti, s ohledem na nedostatečnou reprezentativnost výzkumného vzorku. A stejně tak nemůžeme říct, že každý, kdo navštěvoval maďarské školy, by byl nositelem jednoznačné etnické identity. Výzkum minimálně jasně poukazuje na fakt, že pro některé jedince slovenská školní výchova takovýto dopad má. Když půjdeme v úvahách dále, můžeme dospět k závěru, že i kdyby reprezentativnost byla dodržena, vždy budou okolnosti ztráty, či naopak nabytí etnické identity dosti individuální záležitost odvíšlá od mnoha dalších faktorů, např. výchovy v rodině, výběru partnera nebo kolektivu přátel a pracovních kolegů apod. Čili nikdy nebude možná úplná paušalizace. Leč i přesto stále platí, že pro určitou skupinu jedinců výchova slovenskými školami znamená ztrátu či zpochybnění vlastní etnické identity, třebaže se pohybují v maďarském prostředí, jejich mateřským jazykem je maďarština, žijí v maďarské obci a pracují v maďarském kolektivu.

Důvody, jež vedou „tolerantní Maďary“ zapisovat své děti do slovenských škol, jsou zřejmé. V první řadě jim jde o jazykovou způsobilost jejich potomků v jazyku většiny, kterou vnímají jako potřebnou pro získání pracovního místa: *„přece se připravuješ, abys pracoval na Slovensku, tak musíš rozumět slovenštině.“* (Narátor E, 47 let). *„Je to takové vtipné, když říkají „na Slovensku, po slovensky“, ale je pravda, když už žijeme na Slovensku, tak každý by měl umět slovensky. Tak proto bych chtěla dát malou do slovenské školy.“* (Narátor B, 28 let). V některých případech má na jejich rozhodnutí vliv také vzdálenost školy od místa bydliště: *„[...] tady ani nebyla jiná možnost, musely by cestovat 40 km do Balogu, do maďarské školy. Takže naše děti chodily do slovenských škol.“* (Narátor K, 68 let). Narátoři se shodovali na tvrzení, že pokud dítě samo nechce a nemá přirozený jazykový talent, maďarské základní školy mu nezaručí dostatečnou úroveň kompetence ve slovenštině. Narátor K povyšuje neznalost slovenštiny na jednu z hlavních

příčin problémů slovensko-maďarského vztahu. Potažmo nespokojenost některých slovenských Maďarů odůvodňuje jejich nízkým sociálním statusem, jenž kvůli jazykovému handicapu nejsou schopni zvyšovat.

„Podle mě by bylo o hodně miň problémů, těchto národnostních a všechno, kdyby v maďarských školách ty děti naučili, ale pořádně naučili slovensky. Protože ještě dnes jsou mladí lidé, kteří znají jen pár slov, svoje jméno říct slovensky a nic jiné. No a co s nimi bude, jakou práci si asi můžou najít? [...]. No a pak jsou naštvaní na Slováky.“ (Narátor K, 68 let)

Přestože zástupci skupiny „tolerantní Maďaři“ zapisují své děti do slovenských škol, někteří jsou si vědomi vlivu konfrontace jedince s kolektivně sdílenými obrazy minulosti v procesu formování jeho etnické identity. V této oblasti se pak dotyční spoléhají na domácí výchovu.

„[...] ale já jsem je učil o maďarských dějinách, spisovatelích a tak. Také máme plno knížek, ve kterých se o tom mohli dočíst sami.“ (Narátor J, 65 let)

Je třeba dodat, že potřebu zlepšit výuku slovenštiny na maďarských školách si uvědomují i „budovatelé maďarské identity“. Nikdo z dotazovaných tedy nezpochybňoval nutnost ovládat státní jazyk. Narátor G, ředitel jedné z maďarských škol, uvedl, že již několik let upozorňují na tuto skutečnost a žádají o možnost vyučovat slovenštinu jako cizí jazyk, v čemž spatřuje klíč k bezproblémovému zvládnání učební látky.

„Od 1. do 4. ročníku se učili slovensky, tak, jako kdyby učili angličtinu. Takže krátké věty, malý obsah slovíček, takže se učili pomalu, jako se učí cizí jazyk a docela dobře jim to šlo a bavilo je to. A pak mezi 4. a 5. ročníkem byl přestup, kdy začala být výuka velmi náročná, náročné texty. A děti to nezvládali. Už 15 let na to upozorňujeme i legislativa už je teď změněná, ale zákon ještě nevyšel, že můžeme učit děti na maďarských školách učit slovenštinu jako cizí jazyk, kdyby to šlo, tak určitě by se lépe naučili, lepších výsledků bychom dosáhli. Příliš moc po nich chceme, to žáci nezvládnou.“ (Narátor G, 51 let)

Členové maďarské menšiny svůj jazyk aktivně používají a vyjma skupiny „ani-ani“, se snaží získat přehled o dějinách svého národa. Maďarské školství představuje

zastřešující instituci, jež pomáhá zmíněné atributy, totiž znalost jazyka a sdílených dějin udržovat, čímž utvrzuje etnickou identitu dětí a posiluje etnicitu celého menšinového společenství.

5.4 Shrnutí a zhodnocení výsledků výzkumného šetření

Výzkumné šetření se zaměřovalo na otázky související s procesem konstrukce a udržování etnické identity maďarské menšiny žijící na území Slovenska. Odpovědi na tyto otázky byly zjišťovány prostřednictvím analýzy a interpretace narativního materiálu získaného během narativních a polostrukturovaných rozhovorů provedených se zástupci zkoumané kolektivity a dále srze zúčastněné pozorování. Během pořizování rozhovorů se jako klíčové faktory ztotožnění se s maďarským etnikem projeví sdílené obrazy historických událostí, tj. kolektivní paměť, společný jazyk a sdílené představy „domova“. Uvedené atributy současně souží jako prostředek vyhranění se vůči slovenské většině. Na základě získaných interview byly identifikovány tři skupiny narátorů členěné podle míry etnického vědomí; „budovatelé maďarské identity“, „tolerantní Maďaři“ a kategorie „ani-ani“. Zástupci všech stanovených skupin deklarovanou etnickou identitu staví na sdílených hodnotách, jako jsou společné dějiny, jazyk, národní hrdost nebo pocit sounáležitosti. Lze tedy říct, že svou etnickou identitu odvozují podle principu, jenž odpovídá konstruktivistickým premisám a nevnímají ji jako primordiální konstantu.

V procesu sebeidentifikace s maďarským etnikem hrají z pohledu „budovatelů maďarské identity“ a „tolerantních Maďarů“ významnou roli atributy, prostřednictvím kterých se současně vyhraňují vůči většinové společnosti. Ve vyprávěních zástupců těchto dvou skupin byly jako klíčové prvky podílející se na formování jejich etnické identity zachyceny sdílené obrazy minulosti, společný jazyk a sdílené „představy“ domova. Značný diskurzivní prostor byl věnován především národnostnímu školství, potažmo jazyku a historickým událostem, jež dodnes vyvolávají pocit křivdy. Díky narativním rozhovorům vyšlo najevo, jaká období se uchovávají v kolektivní paměti slovenských Maďarů jako důležitá. Jedná se o následky trianonské smlouvy, poválečné represe uskutečňované dle principu kolektivní viny a reslovakizaci. Tyto historické momenty byly narátory rekonstruovány jako násilné, vynucené akty, o jejichž průběhu Maďaři neměli právo rozhodovat. Pro „budovatele maďarské identity“ a „tolerantní Maďary“ znamenají společné dějiny, resp. kolektivně sdílené verze minulosti velice silný integrační prvek „maďarství“. Zatímco „budovatele maďarské identity“ skrze křivdy nahlíží i na současný slovensko-maďarský vztah, pro „tolerantní Maďary“ jsou minulostí, se kterou by se měly oba národy smířit v zájmu jejich poklidné koexistence, třebaže křivdy dob minulých

pocitují s nemenší intenzitou. Tyto dva přístupy se zrcadlí i jejich způsobu života. „Tolerantní Maďaři“ žijí v souladu s myšlenkou: „*Jsem Maďar, ale žiji na Slovensku, tak musím tolerovat slovenský stát a snažit se dohodnout.*“ (Narátor K, 68 let). Jsou toho názoru, že je nezbytné ovládat oficiální jazyk státu, ve kterém žijí, proto zapisují své potomky do škol s vyučovacím jazykem slovenským. Hlavní životní hodnotou zástupců skupiny „budovatelé maďarské identity“ je udržování a posilování maďarské etnicity na území Slovenska. Příslušníci této skupiny si silně uvědomují svou etnickou příslušnost a je může definovat tvrzení: „*Já se cítím být Maďarem, a i z toho pohledu vnímám celý svět.*“ (Narátor L, 70 let). Své potomky zpravidla zapisují do škol s vyučovacím jazykem maďarským. Obě zmíněné skupiny cítí silné spojení s lokalitou, ve které žijí. Vazba na lokalitu úzce souvisí s kolektivní pamětí, jelikož vyslovené vzpomínky narátorů se upínají právě k těmto územím, která považují za svůj domov.

Jiné vnímání zlomových událostí se objevuje u představitelů kategorie „ani-ani“, v jejich vědomí přežívají vzpomínky na traumatické události už jen v podobě mýtu či předávaného příběhu, se kterým se neztotožňují. Ve dvou případech bylo zaznamenáno, že se v jejich paměti neuchovávají vůbec. Skupinu „ani-ani“ v tomto výzkumu tvoří výhradně mladá generace, zpravidla potomci „tolerantních Maďarů“, kteří navštěvovali slovenské školy. Transmise kolektivně sdílený křivd na mladou generaci této skupiny neprobíhá. Jelikož nebyli systematicky konfrontováni (tj. školní výchovou) se sdílenými představami slovenských Maďarů o společné minulosti, už pro ně nejsou určujícím bodem jejich sebeidentifikace. Ovšem pokud bychom se soustředili na mladou generaci „budovatelů maďarské identity“ a „tolerantních Maďarů“, u nich lze v souvislosti s výsledky již existujících kvantitativních výzkumů předpokládat, že generační transmise sdílených křivd probíhá.

Důležitý atributem etnické identity příslušníků maďarské minority na Slovensku je také společný jazyk. Slovenští Maďaři obývají souvislá území na jižním Slovensku a tvoří tak kompaktní skupinu, není tedy problém využívat maďarštinu ve všech sférách běžného života. Jelikož si Maďaři, jakožto ambiciózní menšina se zastoupením v Národní radě Slovenska, prosadili určitá jazyková práva, je možné se s maďarštinou setkat také na úřadech. Jazykovou situaci tedy lze hodnotit jako uspokojivou. Také díky národnostnímu školství zůstává maďarština na Slovensku vitální ve všech svých projevech, tj. konverzace, psaní i čtení jsou na dobré úrovni. Souvztačně právě kvůli němu, kompetence ve

většinovém jazyce u některých osob není příliš lichotivá. V rozhovorech často zaznívalo, že pokud se příslušníci menšiny pohybují pouze v oblastech s vysokým podílem maďarské národnosti, nejsou nuceni slovenštinu používat. Neznalost státního jazyka nejstarší generace je vzhledem k historické nestabilitě hranic pochopitelná, nejvíce se to týká žen dané generace. Tady je potřeba hledat vysvětlení v tradičním postavení žen ve společnosti. Většina z nich byla tzv. v domácnosti, případně byly z časových důvodů zaměstnány v blízkosti svého bydliště. Pro získání většiny pracovních pozic v obcích s významným zastoupením maďarské menšiny nebylo nutné slovenštinu ovládat. Překvapivě se ovšem s tímto jevem lze nezdědkou setkat i u mladé generace, která studovala nebo stále studuje na školách s vyučovacím jazykem maďarským.

Jedinci ze skupin „budovatelé maďarské identity“ a „tolerantní Maďaři“ považují slovenštinu za druhý jazyk, který se ve většině případů učili až v dospělosti s nástupem do práce či na vojenskou službu. „Tolerantní Maďaři“ zmiňovali pocit zahanbení, jež prožívali, když se dostali do takových prostředí, kde slovenštinu museli používat, ale neuměli ji. Zároveň se shodovali, že znalost oficiálního jazyka by měla být samozřejmostí pro občany daného státu. Považují za důležité své děti obdobných situací ušetřit, a proto je zapisují do slovenských škol. „Budovatelé maďarské identity“ též zmiňovali důležitost znalosti slovenštiny, avšak jejich preference jasně směřují k jazyku mateřskému, a to i při institucionální výchově jejich potomků. Chtějí minimalizovat riziko ztráty etnického vědomí jejich dětí. Kategorii „ani-ani“ tvoří bilingvní jedinci, kteří relativizují pevné spojení jazyka s etnicitou. Jako mateřský jazyk stále deklarují maďarštinu a je tedy pro ně na jednu stranu etnodiferenčním faktorem, jenž je odlišuje od většinové společnosti. Nýbrž mateřština v jejich vnímání nenabývá dostatečně silného integračního potenciálu, aby byli schopni se skrze ni plně identifikovat s maďarským etnikem. Jejich etnická identita zůstává i přes ztotožnění se s maďarským jazykem nejednoznačná. Mezi členy této skupiny se vyskytuje jak bilingvismus vyvážený, tak nevyvážený. Přepínání jazykových kódů probíhalo alespoň u představitelů skupin „ani-ani“ a „tolerantní Maďaři“ naprosto plynule a je spojeno s osobou, ke které promlouvají.

Jazyková komunikace probíhá na mikro-, mezo- a makroúrovni, přičemž maďarština je používána na všech jmenovaných úrovních. Mikroúroveň představuje komunikace v rodině. Ve zkoumaném případě je maďarština výlučný jazykový kód, který se využívá pro komunikaci v rodině, tudíž je předáván i na potomky. Komunikaci na

mezoúrovni zajišťují spolkové organice prostřednictvím vydáváním vlastních tiskovin v menšinovém jazyce či pořádáním nejrůznějších setkání a kulturních akcí. Mezi nejvýznamnějšími spolky lze jmenovat kulturní spolek CSEMADOK, jež představuje největší organizaci svého druhu na Slovensku. Tento spolek usiluje o udržování kulturní a jazykové identity Maďarů na území Slovenska, stejně jako o dodržování práv, která této minoritě náleží. Makroúroveň zahrnuje intervence státu v procesu udržování jazyka minority. Na tomto stupni má maďarská menšina zajištěná svá práva v podobě národnostního školství. To se ukázalo jako významný faktor udržování a rozvoje etnického vědomí slovenských Maďarů. Význam národnostního vzdělávání vychází z faktu, že představuje zastřešující instituci, jež pomáhá sledované atributy, totiž znalost jazyka a sdílených dějin udržovat, čímž utvrzuje etnickou identitu dětí a posiluje etnicitu celého menšinového společenství. Většina „budovatelů maďarské identity“ upozorňovala na dopady, které má pro příslušníky maďarské menšiny výchova slovenskými školami, tj. ztráta či zpochybnění vlastní etnické identity. Výsledky výzkumu jejich domněnky potvrzují, důkazem jsou zástupci skupiny „ani-ani“, kteří navštěvovali školy s vyučovacím jazykem slovenským a jsou nositeli nejednoznačné etnické identity. Podle jejich slov se nemohou zcela ztotožnit ani s maďarským etnikem a ani se slovenským. Transmise etnického vědomí na mladou generaci je tedy z části závislá na národnostním školství. Jistý podíl na této skutečnosti má také tzv. objektivní etnická identita. Sebeidentifikace jedince je vždy konfrontována s tím, jak ho definují druzí, tzn. s objektivní identitou. Objektivní etnická identita zástupců dané skupiny nabývá dvou podob, jak slovenské, tak maďarské, pokud se totiž ocitnou v prostředí slovenském, je jim ostatními přisuzována identita maďarská a naopak. Subjektivní identita se tedy dostává do neustálého konfliktu a tito jedinci pak nevědí, kam sebe samé zařadit.

Svůj podíl na identitární konstrukci této etnické skupiny jistě mají také další faktory; náboženství, „maďarská kuchyně“, tradice a jiné kulturní prvky. Ovšem narátoři se o nich zmiňovali pouze okrajově. Oslavy svátku například popisovali až v reakci na položené dotazy a svou odpověď často ukončovali slovy: „*no, ale to každý dělá trochu jinak, je to rodina od rodiny*“ (Narátor E, 47 let) nebo ve svých výročí odkazovali na dlouholetou kulturní provázanost obou etnik a podobnost průběhu oslav: „*žijeme tu více jak 200 let spolu, takže ty svátky jsou stejné, takže v tom žádný rozdíl není*“ (Narátor M, 79 let). Jejich reakce nasvědčovaly, že tradice pro oslovené slovenské Maďary nenabývají takové váhy,

jelikož nejsou nositeli silného etnodiferenčního charakteru. Skutečnost, že ve vyprávěních nebyl poskytnut větší prostor náboženské identitě, přestože z hlediska zúčastněného pozorování se víra jevila jako důležitý prvek života místních, mohla být ovlivněna vědomím, že tazatelka není věřící.

6 Závěr

Záměrem této diplomové práce bylo odpovědět na otázku, jaké atributy formují etnickou identitu příslušníků maďarské menšiny na Slovensku. Primárně bylo sledováno subjektivní prožívání etnické identity z pozice jejích nositelů (tj. etnické vědomí), jazyková identita, představy „domova“ a interpretace zlomových historických událostí přežívajících v kolektivní paměti slovenských Maďarů. Právě tyto atributy se během výzkumného šetření ukázaly jako zásadní prvky sebeidentifikace s maďarským etnikem a zároveň byly využívány jako prostředek, skrze který se slovenští Maďaři vymezují vůči slovenské majoritě.

Nejdříve byl představen cíl práce a metodika, ve které bylo řečeno, že práce vznikla na základě kvalitativního výzkumu, respektive pořízených narativních a polostrukturovaných interview se zástupci zkoumané komunity. Dále se práce členila do dvou obsahových částí. V teoretická částí byly úvodem vymezeny přístupy zkoumání etnicity, národa a nacionalismu. Osvětleny byly premisy, s nimiž operuje primordialismus. Předmětem pozornosti se však primárně stal konstruktivistický přístup, na jehož předpokladech stává tato diplomová práce. Dále došlo k představení konceptů konstrukce kolektivních identit, jakož i etnické identity a s ní společných pojmů se zaměřením na roli jazyka a kolektivní paměti v kontextu etnicity. Jelikož jazyk a kolektivní paměť se v rozhovorech objevoval jako stěžejní atributy etnické identity maďarské menšiny. Pozornosti neunikl ani jeden z nestandardních druhů etnických identit „anomální“ etnická kategorie. V neposlední řadě byly objasněny termíny úzce spjaté se studiem menšin, kterým je samotný pojem národnostní a etnická menšina a koncepty asimilace a integrace.

Praktická část nejprve zasadila současný stav maďarské menšiny do historického kontextu a následně pojednávala o jejím současném stavu v místě výzkumu. Na základě analýzy narativních a polostrukturovaných rozhovorů byly identifikovány tři skupiny narátorů členěné podle míry etnického vědomí; „budovatelé maďarské identity“, „tolerantní Maďaři“ a kategorie „ani-ani“. „Budovatelé maďarské identity“ nemají o své etnické identitě sebemenších pochyb, jsou etnickými Maďary, silně si uvědomují svou etnickou příslušnost a maďarství představuje určující hodnotu při vytváření životních postojů. „Tolerantní Maďaři“ jsou taktéž nositeli jednoznačné etnické identity, avšak etnicita pro ně neznamená vše určující hodnotu. Sami přiznávají, že jsou již z části asimilovaní do většinové společnosti. Přestože nesouhlasí se způsobem, jak probíhalo

poválečné vyrovnání, z pragmatických důvodů preferují občanství slovenské, jsou tedy spokojeni s tím, že žijí na Slovensku. U příslušníků kategorie „ani-ani“ se objevuje zajímavý fenomén tzv. etnické anomálie. Oficiálně se sice též hlásí k maďarské národnosti, avšak subjektivní vnímání etnické identity není jednoznačné. Vyskytují se na pomezí obou kultur a vlastní etnickou identitou si nejsou jisti. Odpovědět na otázku „Jste Maďar?“ bylo pro narátory z kategorie „ani-ani“ obtížné.

S ohledem na stanovené skupiny byla vyprávění jejich zástupců interpretována a na základě těchto interpretací se ukázaly jako velice významné atributy etnické identity oslovených slovenských Maďarů (kromě kategorie „ani-ani“) kolektivně sdílené obrazy minulosti, sdílené „představy“ domova a společný jazyk.

7 Seznam použitých zdrojů

7.1 Literární zdroje

- ALBA, Richard, NEE, Victor. *Rethinking Assimilation Theory for a New Era of Immigration*. 1997. *International Migration Review* 31 (4): 826 – 874.
- ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť: Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2001. ISBN 80-7260-051-6.
- BAČOVÁ, Viera. *Etnická identita a historické zmeny. Štúdia obyvateľov vybraných obcí Slovenska*. Bratislava: Veda, 1996. ISBN: 80-224-0472-1.
- BÁRDI, Nándor, FEDINEC, Csilla, SZARKA, László. *Minority hungarian communities in the twentieth century*. New York: Columbia University Press. 2011. ISBN 978-0-88033-677-2.
- BELLÉR-HANN, Ildikó, CESÁRO, Cristina M., SMITH FINLEY, Joanne a kol. *Situating the Uyghurs between China and Central Asia*. Routledge. 2007. ISBN-13: 978-0754670414.
- BERGER, Peter L., LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80-85959-46-1.
- BOTÍK, Ján. *Etnická história Slovenska: k problematike etnicity, etnickej identity, multietnického Slovenska a zahraničných Slovákov*. Nitra: Lúč, 2007. ISBN 978-80-7114-650-6.
- BURJAN, Vladimír, FTÁČNIK, Milan, JURÁŠ, Ivan, VANTUCH, Juraj, VIŠŇOVSKÝ, Emil, VOZÁR, Libor. *Učiace sa Slovensko. Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania*. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Bratislava 2017.
- DOUGLAS, Mary. *Čistota a nebezpečí: Analýza konceptu znečištění a tabu*. Praha: Malvern, 2014. ISBN 978-80-87580-91-2.
- EISCH, Katharina (2001): *Erkundung und Zugänge I: Feldforschung. Wie man zu Material kommt*. In: Löffler, Klara (Hg.): *Dazwischen. Zur Spezifik der Empirien in der*

- Volkskunde. Hochschultagung der Deutschen Gesellschaft für Volkskunde in Wien 1998. Wien: Institut für Europäische Ethnologie: 27–46. (Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Ethnologie der Universität Wien, Bd. 20). Cit. dle NOSKOVÁ, Jana. *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury*. Brno, 2006. Disertační práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Vedoucí práce: PhDr. Martina Pavlicová, CSc.
- ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě*. Praha/Kroměříž: Triton, 2007. ISBN 978-80-7254-925-2.
- ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: Antropologické perspektivy*. 1. vyd. Praha: Slon, 2012. 352 s. ISBN 978-80-7419-053-7.
- FAZEKAS, József, HUNČÍK, Peter a kol. *Maďari na Slovensku (1989–2004): Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do Európskej únie*. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008. ISBN 978-80-89249-16-9.
- GELLNER, Ernest André. *Národy a nacionalismus*. Překlad Jiří Markus. [1. vyd.]. Praha: Josef Hříbal, 1993. 158 s. Poznání; sv. 2. ISBN 80-900892-9-1.
- HALBWACHS, Maurice. *Kolektivní paměť*. Praha: SLON, 2010. ISBN: 978-80-7419-016-2.
- HÁJEK, Martin, HAVLÍK, Martin, NEKVAPIL, Jiří. *Narativní analýza v sociologickém výzkumu: přístupy a jednotící rámeček*. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2012, Vol. 48, No. 2: 199–223
- IRMANOVÁ, Eva. *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*. Ústí nad Labem: Albis international, 2005. ISBN 80-86067-67-X.
- JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 288 s. ISBN 80-7178-535-0.

- KILIÁNOVÁ, Gabriela, KOWALSKÁ, Eva, KREKOVIČOVÁ, Eva. *My a tí druhí v modernej spoločnosti: Konštrukcie a transformácie kolektívnych identít*. Bratislava: VEDA, 2009. ISBN: 978-80-224-1025-0.
- KONTLER, László. *Dějiny Maďarska*. 2. vydání. NLN-Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-616-3.
- KOVÁCSOVÁ, Kristína. *Maďarské národnostné školstvo na Slovensku v súčasnosti*. Bratislava, 2013. Diplomová práce. Univerzita Komenského v Bratislave. Vedoucí práce Mgr. Juraj Majo, PhD.
- KOVÁČ, Dušan. *Dějiny Slovenska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. ISBN:978-80-7422-099-9.
- KREISSLOVÁ, Sandra. *Etnicita a etnický konflikt z pohledu sociálních věd*. In. Šubrt, Jiří. *Soudobá sociologie VI: Oblasti a specializace*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN: 978-80-246-2558-4
- KUČERA, Bohumír. *Přejatá slova v jazyce polské politiky*. Brno, 2009. Diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Vedoucí práce Mgr. Roman Madecki, Ph.D.
- KUKLÍK, Jan, MIKULE, Vladimír. *Němci a Maďaři v dekretch prezidenta republiky. Studie a dokumenty 1940–1945*. Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Doplněk, 2003. ISBN: 80-7285-017-2.
- KUSÁ, Zuzana. 1995. *Problém pravdivosti informácií v životopisných rozprávaniach*. Genealogicko-heraldický hlas 5: 17–20.
- LINHART, J., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A., MAŘÍKOVÁ, Hana. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-310-5.

- LISZKA, József. *Národopis Maďarov na Slovensku*. Komárno: Fórum inštitút pre výskum menšín. Výskumné centrum európskej etnológie, 2003. ISBN 80-8062-052-0.
- LOZOVIUK, Petr. *Etnická indiference a její reflexe v etnologii*. In: Hirt, T., Jakoubek, M. *soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN: 80-86473-83-X.
- NEKVAPIL, Jiří, SLOBODA, Marián, WAGNER, Peter. *Mnohojazyčnost v České republice*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2009. ISBN: 978-80-7106-581-4.
- NORA, Pierre Mezi paměti a historií. In: *Cahiers du Cefres No. 13. Antologie francouzských společenských věd: politika paměti*. Praha: CEFRES, 1998, s. 7–31.
- PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. 2 sv. ISBN 80-7184-311-3.
- PRAŽÁK, Richard. *Maďarsko: Stručná historie států*. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-269-4.
- ÖZKIRIMLI, Umut. *Theories of nationalism: a critical introduction*. 2nd ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010. xii, 244 s. ISBN 978-0-230-57733-6.
- SOUKUP, Martin. *Symbolické teorie Mary Douglasové*. In Douglasová, M. *Čistota a nebezpečí*. Praha: Malvern, 2014. 978-80-87580-91-2. s. 16.
- SZALÓ, Csaba. Proces kulturní asimilace a konstrukce identity „přistěhovalců“. In: SIROVÁTKA, Tomáš, (ed.). *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*, s. 182. Brno: Masarykova universita a Georgetown, 2002. S. 182. ISBN 80-210-2791-6.
- ŠATAVA, Leoš. *K problematice atributů etnické identity a územní příslušnosti*. Letopis, 1992. č. 1, 142–147.

ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*. Praha 2009. ISBN: 978-80-86429-83-0.

ŠUTAJ, Štefan. *Maďarská menšina na Slovensku v 20. storočí*. 1. vyd. Bratislava: Kalligram, 2012. 398 s. ISBN 978-80-8101-638-7.

ŠUTAJ, Štefan, HOMIŠINOVÁ, Mária, SÁPOSOVÁ, Zlatica, ŠUTAJOVÁ, Jana (2006). *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (Identita a politika)*. Prešov: Universum, 2006. ISBN: 80-89046-41-X.

ŠUTAJ, Štefan. *Nútené presídlenie Maďarov do Čiech*. Prešov: Universum, 2005. ISBN: 80-89046-29-0.

VACULA, Richard. *Některé aspekty jazykové a etnické identity autochtonních obyvatel Provence*. Praha, 2003. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. Vedoucí práce PhDr. Jaroslav Štichauer.

7.2 Elektronické zdroje

ALBA, Richard D., NEE, Victor. *Remaking the American Mainstream: Assimilation and Contemporary Immigration*. Harvard University Press, 2003. ISBN: 9780674020115. ProQuest Ebook Central. Dostupné z: <<https://ebookcentral.proquest.com/lib/natl-ebooks/detail.action?docID=3300586>>

BAHENSKÝ, František. *Etnicita v historické perspektivě. Prolegomena ke vzniku, vývoji a proměně etnické kolektivní identity* [online]. Etnologický ústav AVČR. Praha. 2010. [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: <http://eu.avcr.cz/miranda2/export/sites/avcr/data.avcr.cz/humansci/eu/Pracoviste/Oddeleni_historicke_etnologie/Etnicita_v_historicke_perspektive.pdf>

- HIRT, Tomáš. *Přehled základních tezí modernistického pojetí nacionalismu* [online]. In: AntropoWebzin, 2007, [cit. 2017–12–07]. Dostupné z: <<http://www.antropoweb.cz/cs/prehled-zakladnich-tezi-modernistickeho-pojet>>
- JANSKÁ, Eva. *Na pomoc škole: Menšiny v pojmech. Geografické rozhledy: Menšiny* [online]. 2007–2008, roč. 17, č. 4, 1. 4. 2008 [cit. 2017–11–14]. Dostupné z: <<http://geography.cz/geograficke-rozhledy/wp-content/uploads/2008/04/17-18.pdf>>
- NOVOTNÝ, Lukáš. *Historická paměť podle Maurice Halbwachse* [online]. Socioweb: Sociologický webzin, 2007. č. 4 [cit. 2018–11–10]. Dostupné z: <<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=266&lst=117>>.
- RYCHLÍK, Jan. *Slováci versus Maďaři* [online]. In: Historie.cs [publicistický cyklus]. Česká televize. [cit. 2018–3–25]. ČT2 [2009–10–1]. Dostupné z: <<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/209452801400030/>>
- Statistická ročenka. Centrum vedecko-technických informací SR. [online]. [cit. 2018–11–17]. Dostupné z: <http://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia.html?page_id=9580>
- SVOBODA, Michal. *Biografická metoda v antropologii* [online]. Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu, 2007. [cit. 2018–11–13]. Dostupné z: <http://www.antropologie.org/sites/default/files/publikace/downloads/147_147_michal_svoboda_biograficka_metoda_v_antropologii.pdf>
- UHROVÁ-MÉSZÁROSOVÁ, Anna. *Maďarská menšina na Slovensku. Od monarchie po unii* [online]. Vesmír 87, 46, 2008/1. [cit. 2018–11–8]. Dostupné z: <<https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2008/cislo-1/madarska-mensina-slovensku.html>>

UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS. *Minorities under international law* [online]. Office of the high commissioner. [cit. 2018–3–25]. Dostupné z: <<http://www.ohchr.org/EN/Issues/Minorities/Pages/internationalallaw.aspx>>

7.2.1 Zdroje použitých obrázků

BAČÍK, Vladimír. *Slovenská republika: zoznam obcí, internetové stránky obcí, vybrané štatistické údaje* [online]. Katedra humánnej geografie a demografie: prírodovedecká fakulta. UK Bratislava [cit. 15–10–2018]. Dostupný z: <http://www.sodbtn.sk/obce/index_kartogram.php>

FLÍČKOVÁ, Ivana. *Dějiny českých zemí a habsburské monarchie, Bachův absolutismus* [online]. [cit. 22–11–2018]. Dostupný z: <<https://slideplayer.cz/slide/5649597/>>

LISZKA, József. *Národopis Maďarov na Slovensku*. Fórum inštitút pre výskum menšín, 2003. s. 168. Cit. dle BOTÍK, Ján. *Etnická história Slovenska: k problematike etnicity, etnickej identity, multietnického Slovenska a zahraničných Slovákov*. Nitra: Lúč, 2007. ISBN 978-80-7114-650-6.

PROEHL, Martin. *Slovakia border Hungary*. In: Wikipedie [online]. [cit. 20–11–2018]. Dostupný z: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Slovakia_borderHungary.png>

Obyvateľstvo trvalo bývajúce v okresoch SR so slovenskou, maďarskou a rómskou národnosťou, SOBD 2011 *Štatistický úrad Slovenskej republiky*. [online]. 2011 [cit. 2018–3–27]. Dostupné z: <<http://www.slovak.statistics.sk>>

8 Přílohy

Příloha 1 - Příklad dvojjazyčného informování veřejnosti 1

Příloha 2 - Příklad dvojjazyčného informování veřejnosti 2

